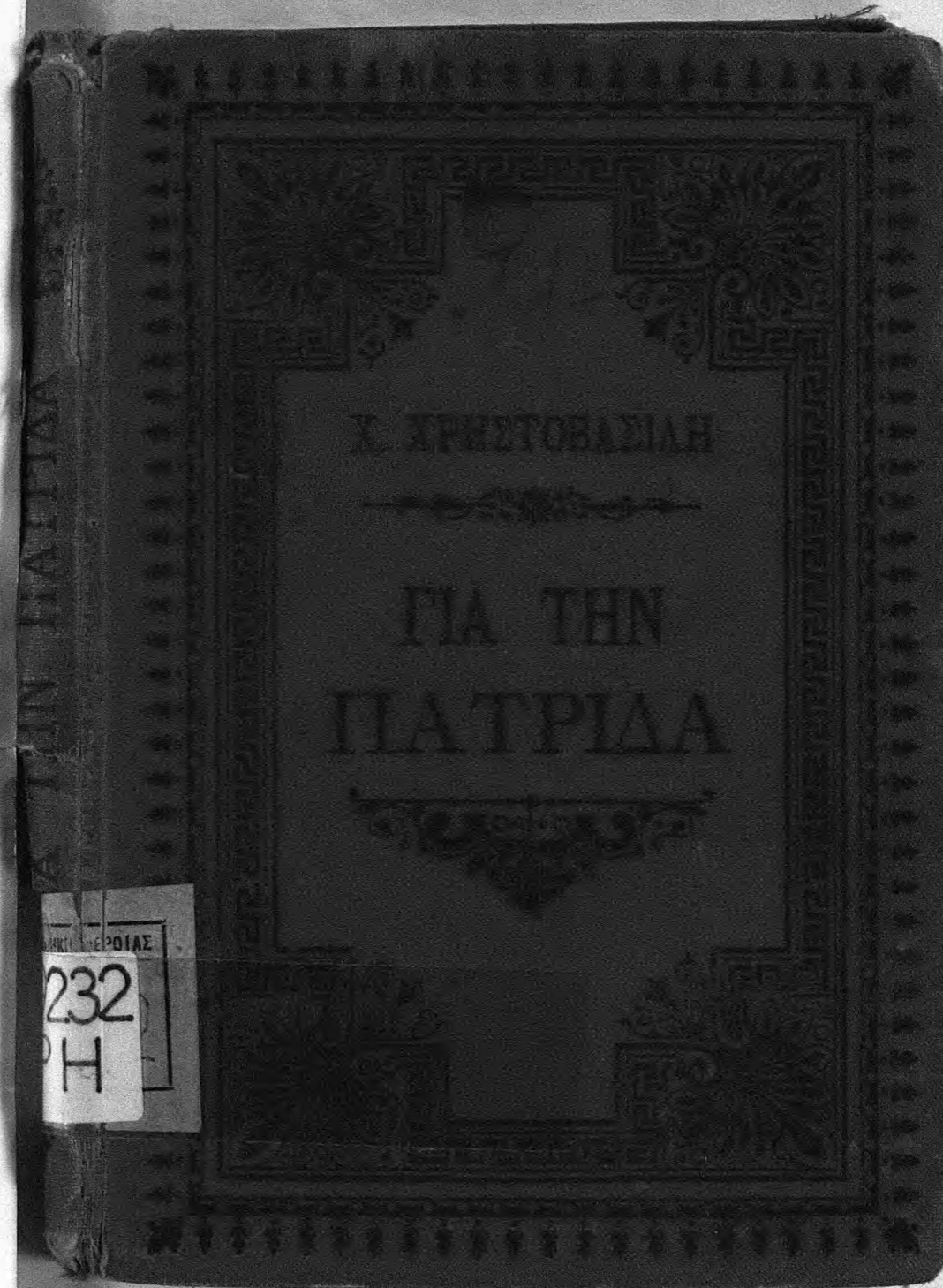

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

31952

GRVER-00659

889.232

XPH

Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

ΔΡΑΜΑ ΕΜΜΕΤΡΟ

ΣΕ ΠΡΑΞΕΣ ΠΕΝΤΕ

Βραβευμένο στον δραματικό διαγωνισμό της 'Εταιρείας
του 'Ελληνισμού.

ΕΚΔΟΣΗ 3η

ΑΘΗΝΑ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ
ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ
1901

Δημόσια Βιβλιοθήκη Βέροιας
Αρ. ΕΙ 6 31952

792

ΝΙΚ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ
1977

ΔΩΡΕΑ
ΝΙΚ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ
1977

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

*Αριθμός Εισαγωγής: 31952

*Ημερ/νία Εισαγωγής: 19-5-78

Ταξινομικός *Αριθμός: 889 232

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Α Φ Ι Ε Ρ Ω Σ Η

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ Ν. ΚΑΖΑΝΗ

ΠΡΟΕΔΡΟΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Σεβαστέ μου Κύριε Πρόεδρε,

Ὑπέρτατό καθήκον ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης ἐθεώρησα ν' ἀφιερῶσω τὸ παρὸν βραβευμένο μου δράμα «Γιὰ τὴν Πατρίδα» τὸ ὁποῖο μοῦ ἀνάστησε μέσα στὴν ψυχὴ μου ἡ ἀγάπη καὶ ὁ πόνος τῆς δουλωμένης ἰδιαιτέρας Πατρίδας μου, σὲ Σένα, ποῦ ἔθεσες ὡς σκοπὸν τοῦ βίου σου μόνον καὶ μόνον νὰ καταβάλῃς τοὺς τόσους καὶ τόσους σωματικοὺς καὶ πνευματικοὺς κόπους καὶ μόχθους σου γιὰ τὴν ὅλη Πατρίδα· σὲ Σένα τὸν Φιλοπολιμένα τῶν σημερινῶν χρόνων, καὶ νὰ τὸ στολίσω μὲ τὴν εἰκόνα Σου.

Σὰς παρακαλῶ νὰ θεωρήσετε τὴν ἀφιέρωσή μου αὐτὴ ὡς φόρο θαυμασμοῦ πρὸς τὰ ἐθνικὰ σας αἰσθήματα, καὶ ὡς ἐκτίμηση τῆς ἀδιάκοπης ἐργασίας, ποῦ καταβάλλετε, γιὰ τὴν ἀνόρθωση τῶν ἐθνικῶν μας πραγμάτων, καὶ τὴν υπεράσπιση τῶν συμφερόντων τῆς μεγάλης Πατρίδας.

Πάντα ἰδικὸς σας

Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΑΝΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΚΘΕΣΙΣ
ΤΗΣ ΑΓΩΝΟΔΙΚΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΥΠΟΒΛΗΘΕΝΤΩΝ ΑΥΤῃ ΠΡΟΣ ΚΡΙΣΙΝ
ΔΡΑΜΑΤΩΝ

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΩΝ ΤΡΑΓΩΔΙΩΝ

Γ'. (1)

ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ

Η

«ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ»

Δράμα εἰς πράξεις τέσσαρας (2) μετὰ τοῦ προλόγου.

*Ο χρόνος τῶν μὲν δρωμένων ἐν τῷ προλόγῳ τῷ 1753, τῶν δ' ἐν τῷ
δράματι τῷ 1792.

Ἐν τῷ προλόγῳ, τελεσθέντος ἐν Σουλίῳ τῷ 1753
τοῦ γάμου τοῦ Σπύρου Πανταζάτη, ἀνεψιοῦ τοῦ Μάρκου
Μπότσιαρη, μετὰ τῆς ἐκ Κιάφας Χάϊδως, εὐχαί ὑπὲρ
τῶν νεονύμφων ἀποτείνονται ἐν τῷ ἐπακολουθήσαντι συμ-
ποσίῳ, ὃ δὲ τὸν γάμον εὐλογήσας Παπᾶ Ζῶτος εὖχεται
ὑπὲρ τοῦ Γένους.

»Νὰ ἰδοῦμε τὸ Σταυρὸ ψηλὰ στῆς Ἀἰ-Σοφίᾳς τὸν τροῦλο,
»καὶ Κωνσταντῖνο βασιλιᾶ στὴν Πόλῃ θρονιασμένο,
»τὸν ἴδιο, ἐκεῖνο βασιλιᾶ, τὸν αὐτοκράτορά μας, κτλ.

(1) Ἐπειδὴ δὲν ἐνδιαφέρει τὸ παρὸν δράμα ἡ κρίσις τῶν ἄλ-
λων δραμάτων, ποῦ ὑποβλήθηκαν μαζὺ στὸν ποιητικοδραματικὸ
διαγωνισμό, δημοσιεύεται μόνον ἡ δική του.

(2) Ὅταν ὑποβλήθηκε τὸ δράμα στὸ διαγωνισμό, εἶχε μόνο
τέσσερες πράξεις. Ὅταν βραβεύτηκε, καὶ εἶχα τὸν καιρὸ νὰ τὸ
διορθώσω, παρατήρησα ὅτι ἡ 4η πράξις εἶταν δυὸ πράξεις, κι' ἔτσι
τὴ χώρισα σὲ δυὸ, προσθέτοντας πολλοὺς στίχους καὶ στὴ μιὰ
καὶ στὴν ἄλλη.

Σ. τ. Σ.

Αρ. Εἰς 31952

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βεργίας

Ἐγκαυθέντος τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῶν Σουλιωτῶν ἐπακολουθοῦσι πάντοθεν διαθεβαιώσεις ἐγκατεργήσεως κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καθ' ὧν ἔτι μᾶλλον ἐγείρει τὸ μῦθος ὁ παρὰ τοῦ ἱερέως ἀπαγγελθεὶς Θορῆνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπακολουθεῖ χορός καὶ ἄσματα καὶ εὐθυμία, ὅτε αἰφνης κρότος ὅπλου ἀκούεται καὶ ἡ νύμφη πίπτει νεκρά. Ἡ θλίψις ἐπακολουθεῖ τὴν χαρὰν καὶ μείζονα δυστυχήματα θὰ ἐπηρεκλούθουν, ὅτε ἐγνώσθη ὅτι ὁ φονεὺς ἦν συγγενὴς τοῦ Τζαβέλλα, ἂν μὴ τὴν ρῆξιν προσελάμβανεν ἡ μεγαλοψυχία τοῦ Μπότσιαρη καὶ τοῦ Τζαβέλλα.

Ἐν τῇ πρώτῃ (1) πράξει, ἤτοι μετὰ τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη, ὁ φοβερός τῶν Ἰωαννίνων σατράπης Ἀλῆ-πασίας ἀνυπομονεῖ διὰ τὴν βραδύτητα τῶν Σουλιωτῶν, οὓς ἐκάλεσεν, ὡς ὄθην συμμάχους κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἐβυσσοδόμει τὴν σύλληψιν αὐτῶν. Τὴν ἐντεῦθεν ἀνησυχίαν δὲν κατασιγάζει οὔτε ἡ ἐν τῷ μεταξύ κομισθεῖσα ἐπιστολὴ τοῦ διαδοῆτου Δερβένεγα Βελῆ Γκέκα, ἀγγέλλοντος τὴν ὑποταγὴν τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ, οὔτε διαλύει ταύτην ἡ ἐπαρσις καὶ ἡ χαρὰ, ἣν αἰσθάνεται ἐκ τῆς εἰσόδου τοῦ ἀξίου αὐτῷ, κατὰ τὴν θηριωδίαν, Ἰσοῦφ Ἀράπη, κομίζοντος ὄωρα καὶ κεφαλὰς Κλεφτῶν. Ἡ ἔλευσις τέλος τῶν Σουλιωτῶν μετὰ τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα φαιδρύνει τὸν Τύραννον καὶ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ δολεροῦ του σχεδίου μεταχειρίζεται τὰ πιστὰ τῶν μισαιφονιῶν αὐτοῦ ὄργανα Θανάσῃν Βάγιαν καὶ Ταχὴρ Ἀμπάζην πρὸς οὓς λέγει:

«Οἱ πλειό μὲς ἄσπονδοι ἐχθροί, παιδιὰ δὲν εἰν' οἱ Κλέφτες,
 «ποῦ εἰν' ἀπάνω στὰ βουνά καὶ τρέχουν σὰν ἀγρίμια,
 «στὰ πλάγια, στὲς νεροσυρμές, στοὺς βράχους καὶ στοὺς λόγγους

(1) Πρώτη πράξις τοῦ χειρογράφου εἶναι ἡ δευτέρα τοῦ ἐντύπου.
 Σ. τ. Σ.

«Δὲν εἶναι κ' οἱ Ἀμαρτωλοὶ, ποῦ μοῦ φιλοῦν τὰ πόδια,
 «γιὰ ἓνα ξεροκόμματο ψωμί, ὅπου τοὺς ρίχνω.
 «Οἱ μεγαλύτεροι ἐχθροὶ μᾶς εἶναι οἱ Σουλιῶτες !
 «Αὐτοὶ μοῦ τρώνε τὴν καρδιά, αὐτοὶ μὲ βασανίζουν.
 «Σὰ φράχτης ὑπερύψηλος στέκουν μπροστὰ μου πάντα
 «καὶ μοῦ ἐμποδίζουν τὴν ὁρμή, μοῦ κόβουνε τὸ δρόμο,
 «ποῦ μ' ὁδηγεῖ ἡ δόξα μου μὲ τὸ δεξιὸν τῆς χερί.
 «Παῖδες δὲς εἶμαι ! Τίποτε δὲν εἶμαι, ἂν οἱ Σουλιῶτες
 «δὲν γείνουνε ραγιαδες μου καὶ δὲ μὲ προσκυνήσουν.
 «Δὲν εἶναι κλέφτες τοῦ βουνοῦ .. εἶναι λαὸς ἀκέραιος

Εἰσερχομένου ἀποτόμως τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα μετὰ τοῦ υἱοῦ του Φώτου, ἔντρομος ὁ Ἀλῆς ὑποδέχεται αὐτοὺς φιλοφρόνως καὶ ὁδηγεῖ τούτους πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν στρατευμάτων του. Τούτων ἀπελθόντων, ὁ γραμματεὺς τοῦ Ἀλῆ, Μάνθος, μαθὼν τὰ τεκταινόμενα, πέμπει ἄγγελον εἰς τὸ Σούλι, ἵνα πληροφορήσῃ τοὺς αὐτόθι περὶ τῆς διὰ δόλου συλλήψεως τοῦ Τζαβέλλα μετὰ τῶν ὑπ' αὐτόν. Ἐπανελθὼν ὁ Ἀλῆς διατάσσει τὴν προσαγωγὴν τοῦ σιδηροδεσμοῦ Τζαβέλλα. Ἀφ' οὗ ματαίως διὰ τῶν ἀπειλῶν καὶ τῆς μηχανικῆς ὀργῆς ἐπειράθη νὰ κάμψῃ τὸ ἦθος τοῦ ἡρωικοῦ Σουλιώτου καὶ διὰ τοῦ φόβου νὰ δαμάσῃ τὴν ἀδούλωτον αὐτοῦ ψυχὴν, πειράται νὰ δονήσῃ τὴν χορδὴν τῆς φιλοστοργίας αὐτοῦ, ὑποσχόμενος νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ, ἂν τῷ παραδώσῃ τὸ Σούλι, ἄλλως ἀπειλεῖ νὰ νασκολοπίσῃ τὸν υἱόν, ἀναγκάζων αὐτὸν τὸν ἴδιον νὰ στρέφῃ διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν ἐν τῇ πυρᾷ τὸν ὀβελόν. Ὁ Τζαβέλλας, προσποιηθεὶς τρόμον ἐπὶ τῇ ἀπειλῇ, δέχεται τὴν πρότασιν τοῦ Ἀλῆ καὶ φεύγει, ὑποσχόμενος τὴν παράδοσιν τοῦ Σουλίου ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν.

Ἐν τῇ Β' πράξει, (1) παρόντος καὶ τοῦ τότε ἐλθόντος

(1) Δηλαδή τῇ Γ'.

Μοναχοῦ Σαμουήλ, ὅστις δὲν εἶναι ἄλλος ἢ ὁ Σπῦρος Πανταζάτης, οὗ ἡ σύζυγος ἐφονεύθη ἐν τῷ προλόγῳ, τελεῖται ἐν τῷ νεκροταφείῳ τοῦ Σουλίου μνημόσυνον ὑπὲρ τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ Σουλιωτῶν, οὓς θεωροῦσι δολοφονηθέντας παρὰ τοῦ Ἀλῆ. Τοῦ ἱερέως ἐστὶ εὐχομένου ὑπὲρ τῶν λογιζομένων νεκρῶν, ἐπιφαίνεται ὁ Τζαβέλλας. Τὴν ἀπροσδόκητον τούτου ἐπάνοδον ἀκολουθοῦσιν ὑποψία, ὅτι ὁ σιδηροκάρδιος ἀνὴρ ἐσυνθηκολόγησε πρὸς τὸν Τύραννον. Μόλις οὗτος πείσας αὐτὴν τὴν μεγαλόφρονα αὐτοῦ σύζυγον Μόσχων, ὅτι οὐχὶ προσκυνήσας, ἀλλ' ἀπατήσας τὸν Ἀλῆ ἤλθε, περιπίπτει εἰς ἔριν δεινὴν πρὸς τὸν ἐξ ἴσου ἐπιφανῆ Σουλιώτην Γεώργιον Μπότσιαρην, ἀπειλήσας πρὸς στιγμὴν ἐμφύλιον σπαραγμόν. Ἡ παρέμβασις τοῦ θεοφορήτου Μοναχοῦ Σαμουήλ προλαμβάνει τὴν συμπλοκὴν. Ἐπερχομένης ἀναγνωρίσεως, ὁ Σαμουήλ, ἅτε αὐτὸς ὢν ὁ ἀμέσως διαφερόμενος διὰ τὸν φόνον τῆς συζύγου του, τὸν διαχωρίζοντα δι' αἵματος καὶ μίσους τὰς δύο μερίδας, πείθει τοὺς δύο ἀρχηγοὺς εἰς συμφιλίωσιν καὶ κοινὴν ἄμυναν κατὰ τῶν πολεμίων. Τὴν ὑψηλῶν συναισθημάτων ἀνάμεστον ταύτην σκηνὴν μεταφέρομεν ὧδε :

Σαμουήλης

Μπότσιαρη, κάτω τ' ἄρματα ! ὁ ἀπαιτητὴς ἐγὼ εἰμι.
Τζαβέλλα, κάτω τ' ἄρματα ! Τὸ αἷμα σοῦ χαρίζω !
ποῦ μοῦ χρωστάει τὸ σπῆτι σου. Συχωρεμένος νὰ εἶσαι !

Τζαβέλλας

Ὅσο μεγάλο τὸ κακό, ποῦ σῶχει καμωμένο,
Τὸ σπῆτι μου, καλόγερε, τόσο ἡ καρδιά σου εἶναι
Μεγάλη κι' ἀνεχτίμητη· ἀλλ' ὅμως μάθε ὅτι

Καὶ τοῦ Τζαβέλλα ἡ καρδιά εἶναι καρδιά μεγάλη.

(Ἐξάγων μάχαιραν, ἣν ἐγχειρίζει τῷ Σαμουήλ)

Πᾶρε καὶ τράβα· βύθισε τὸ κοφτερὸ μαχαίρι

Μὲς στ' ἀνοιχτὰ τὰ στήθια μου τὸ αἷμα σου νὰ πάρης !

Σαμουήλης

Νομίζεις ὅτι ἄφησα ἐγὼ τὸ μαναστήρι,

Κι' ἤρθα ἐδῶ στὸν τόπο μου γιὰ νὰ σκοτώσω ἓνα

Σουλιώτη, ἀπὸ τοὺς πλιὸ τρανοὺς, ποῦ εἶναι μεγαλωμένος

Μὲς στοῦ πολέμου τὴ φωτιά καὶ στοῦ Σουλιοῦ τὴ δόξα,

Τὴν ὥρα ποῦ ἡ πατρίδα μου τοῦ ἔχει τὴν ἀνάγκη ;

(Ἀποκυλίων παρακείμενον μέγαν λίθον),

Γιὰ τὴν Πατρίδα τὴ γλυκειὰ καὶ τὴν ἐλευθερίᾳ της,

Βάνω ἐδῶ κάτω ὀλάκερο τὸ μῖσος τῆς καρδιάς μου.

Τζαβέλλας

Γιὰ τὴν Πατρίδα τὴ γλυκειὰ καὶ τὴν ἐλευθερίᾳ της

κι' ἐγὼ τὸ βάνω πρόθυμος τὸ μῖσος τῆς καρδιάς μου.

Μπότσιαρης

Γιὰ τὴν πατρίδα τὴ γλυκειὰ καὶ τὴν ἐλευθερίᾳ της

κι' ἐγὼ τὸ βάνω μὲ χαρά, κι' ἔλα ἐχτὲρ Τζαβέλλα,

ν' ἀγκαλιαστοῦμε ἀδελφικὰ καὶ νὰ συχωρεθοῦμε !

Ἐν τῇ τελευταίᾳ πράξει (1) οἱ ὀπλαρχηγοὶ τοῦ Σουλίου, προτάσει τοῦ Γεωργίου Μπότσιαρη, ἀποφασίζουσι νὰ προσβάλωσι τοὺς Τούρκους, διηρημένοι εἰς τρεῖς φάλαγγας.

Ἐπιφανέντος τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀλῆ, τὸ ὑπὸ τὸν Μπότσιαρην σῶμα προσποιεῖται ὑποχώρησιν, οἱ δὲ Τούρκοι, θαρροῦντες ἐπὶ τῇ νίκῃ, προχωροῦσιν. Ὁ Ἀλῆ πασιᾶς,

(1) Δηλαδή στὴν τέταρτη πράξι τοῦ δράματος. Σ. τ. Σ.

βεβαίαν λογιζόμενος τὴν νίκην, ὑπισχνεῖται ἀμοιβὰς εἰς τὸν πρῶτον εἰσιόντα ἐντὸς τοῦ Σουλίου καὶ τὸν πρῶτον μὴνύσοντα τὴν ἄλωσιν αὐτοῦ. Ἄγγελος, εἰσορμῶν εἰς τὴν σκηνήν, ἀναπτεροῖ τὰς ἐλπίδας τοῦ Τυράννου, μὴ ἀμφιβάλλοντος ὅτι τῷ φέρει τὸ προσδοκώμενον χαρμύσσονον ἄγγελμα, ἀλλὰ μετὰ τρόμου μανθάνων τὴν πανωλεθρίαν τῶν ὀρδῶν του, φεύγει περίφοβος κρᾶζων :

Ὁμέρ-Βρυώνη ! Τ' ἄλγο ! Χαθήκαμε, Ταχῆρη !
Μὰς πλάκωσεν ὁ Μπότσιαρχς, μὰς πλάκωσ' ὁ Τζαβέλλας !

Φυγόντος τοῦ Ἀλῆ, ἐπιφαίνονται, ἐλαύνοντες πρὸ αὐτῶν τὰ λείψανα τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ οἱ Σουλιῶται ὑπὸ τὸν Μπότσιαρχην καὶ τὸν Σαμουήλ, οἵτινες μετὰ θλίψεως μανθάνουσι τὴν διαφυγὴν τοῦ Ἀλῆ. Τὴν ἐκ τούτου κατήφειαν μάλιστα μετριάξει ἡ χαρὰ, ἣν αἰσθάνονται οἱ μεγαλόψυχοι ἄνδρες ἐκ τῆς νίκης καὶ τῆς ἀνακοινώσεως τῶν κατ' αὐτὴν ἀνδραγαθημάτων, ἐν οἷς ἐκπρέπουσιν ὁ ἥρωϊσμός καὶ ἡ ἀνδρείου τῶν συζύγων Μόσχως καὶ Λάμπρου Τζαβέλλα. Ἡ ἀνδρείαν καὶ φρόνημα Σπαρτιάτιδος ἐπιδειξαμένη Μόσχω Τζαβέλλα, τὴν ἀγωνίαν αὐτῆς κατανικῶσα, πειρᾶται νὰ παρηγορήσῃ τὸν ἐτοιμὸν θάνατον Λάμπρον, ὅτε ἀπεσταλμένος τοῦ Ἀλῆ (¹) κομίζει προτάσεις εἰρήνης καὶ τοὺς μετὰ τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα δολῶς συλληφθέντας Σουλιώτας. Ὁ Λάμπρος Τζαβέλλας, αἰσθανόμενος ἐγγίζοντα τὸν θάνατον, ἐναγκαλιζέται τὸν υἱόν του Φῶτον, πρὸς ὃν λέγει

» Παιδί μου Φῶτο, ἔλα δὼ, στήν ἀγκαλιά μου μέσα,
» Καὶ φίλησε τὸ χέρι μου νὰ πάρῃς τὴν εὐχή μου.
» Πεθαίνω, Φῶτό μου γλυκέ, γυναῖκά μου πεθαίνω !
» Φλωριά δὲν ἔχω, Φῶτό μου, οὐτ' ἄσπρα νὰ σ' ἀφήσω !
» Ὡς μόνη σου κληρονομιά σ' ἀφίνω τ' ὄνομά μου,

(¹) Αὐτὸ γίνεται στῆ 5ῃ πράξει

»ἐλεύτερο τὸ Σούλι μας, τὸ πολυζακουσμένο,
 »κι' αὐτὸ τὸ ἔνδοξο σπαθί, τὸ τουρκοματωμένο,
 »Σπαθί ποῦ τόσο δούλεψε γιὰ τοῦ Σουλίου τὴ δόξα !
 »Εἶναι σπαθί ἀντρόπιαστο ! Παιδί μου φέρεσέ το !»

Εἶτα, ἀνακαθήμενος ἐπὶ βράχου, ᾄδει τὸ ἀκόλουθεν ἐπι-
 θανάτιον δημοτικὸν ᾄσμα, διεσκευασμένον παρὰ τοῦ ποιητοῦ.

«Παιδιά μου μὴ σκανιάζετε, κι' ἄ'έρφια μου μὴν κλαῖτε.
 »Ἐγὼ δὲν ἔχω τίποτε, λίγο εἶμαι λαθωμένος
 »Πικρὴ εἶνε ἡ λαθωματιά, γλυκὴ εἶναι τὸ μελῦδι.

»Νὰ φτιάσετε τὸ μνημά μου, τὸ μαῦρό μου κιβούρι,
 »Νὰ εἶναι πλατύ, νὰ εἶναι βαθύ, νὰ παίρνῃ δυὸ νομάτους.
 »Νὰ στέκω ὀρθὸς νὰ πολεμῶ καὶ δίπλα νὰ γεμίζω
 »καὶ στὴ δεξιὰ μου τὴ μεριά ἀφήστε παραθύρι
 »Νὰ μπαίνει ὁ ἥλιος τοῦ Μαγιοῦ, τ' Αὐγούστου τὸ φεγγάρι,
 »Νὰ μπαينوβαίνουν τὰ πουλλιά, τῶς ἀνοιξὸς τ' ἀηδονία.»

Τοιαύτη καθόλου ἡ ὑπόθεσις τῆς τραγωδίας. Ὁ τίτλος
 «Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου» ἀρμόζει μᾶλλον εἰς ἡμερο-
 λόγιον ἢ δράμα. (1) Θὰ προετιμῶμεν τὴν ἐτέραν ἐπιγραφὴν
 «Γιὰ τὴν Πατρίδα», διότι ὄντως ἡ τραγωδία αὕτη,
 εἶναι ὕμνος πρὸς τὴν πατρίδα, ἢ μὴ αὕτη ἡ ἐξέλιξις τοῦ
 μύθου παρεῖχεν ἀφ' ἑαυτῆς τὴν πρέπουσαν ὀνομασίαν
 «Λάμπρος Τζαβέλλας». διότι τὸ πρέχον διὰ τὴν
 μεγαλοψυχίαν καὶ τὴν δρᾶσιν πρόσωπον εἶναι ὁ Λάμ-
 προς Τζαβέλλας, οὐ τὸ ὑψηλοκάρδιον καὶ μεγαλόφρον

(1) Ἄν ᾔξερε ἡ σεβαστὴ Ἐπιτροπὴ ὅτι, δὲν ἔχω σκοπὸ νὰ
 περιορισθῶ σ' αὐτὸ μονάχα τὸ δράμα καὶ ὅτι ἔχω ὅλην ἑτοιμὴν
 καὶ γι' ἄλλα δράματα, βγαλμένα ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τοῦ Σουλίου,
 δὲ θὰ κατηγοροῦσε τὸν τίτλον «Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου», ὁ ὁποῖος
 θὰ μπῇ σ' ὅλα μου τὰ δράματα, ποῦ εἶναι ἡ ὑπόθεσίς τους παρ-
 μένη ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τοῦ ἀθάνατου Σουλίου. Σ. τοῦ Σ.

ἀποδίδωσι πιστῶς τὴν παράδοσιν, καὶ οὗ τὸ ἦθος δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὰς εὐγενεστάτας φυσιογνωμίας τοῦ ἐλληνικοῦ Πανθέου. Παρὰ τὸ ἡθικὸν ὕψος τοῦ Ἀόμπρου Τζαβέλλα αἵρεται ἐναμίλλως εὐγενές τὸ ἦθος τοῦ Γεωργίου Μπότσαρη, χωρὶς ὅμως νὰ σκιάσῃ τοῦ πρωταγωνιστοῦ τὸ μεγαλεῖον. Ἐπαινούμεν τὴν φιλοπάτριδα προαιρεσιν τοῦ ποιητοῦ τῶν « Ἀγώνων τοῦ Σουλίου » οἰκονομήσαντος τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἑαυτοῦ τραγωδίας οὕτως, ὥστε ἐκ τῆς συγκρούσεως τῶν ἀρχηγῶν τῶν δύο μεγαλωνύμων τοῦ Σουλίου οἰκῶν, τοῦ Μπότσαρη καὶ τοῦ Τζαβέλλα νὰ μὴ ἐξέρχεται οὐδέτερος τούτων τεταπεινωμένος. Αἱ κορυφαὶ τῆς Ἱστορίας, οἱ ἄνδρες καὶ οἱ οἰκεῖοι, οἱ δημιουργοῦντες πατρίδα, οἱ μεγαλύνοντες καὶ δοξάζοντες τὰ ἔθνη, οἱ στηρίζοντες τὴν θρησκείαν καὶ τὸν πολιτισμόν, πάντες οἱ καταυγάζοντες τὸν ἐθνικὸν οὐρανόν, ὡς τινες ἀνέσπεροι ἥλιοι ἀρετῆς καὶ πνεύματος, ἀποτελοῦσι τὴν τιμιωτάτην κληρονομίαν τῆς ἀνθρωπότητος ἐν γένει, καὶ ἰδίᾳ τῶν λαῶν, ὑπὲρ ὧν οὗτοι ἀφωσίωσαν ἑαυτοὺς. Τὴν κληρονομίαν ταύτην, ἥς εὐγενεστέραν δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ ἀνθρωπότης, ὁ ποιητὴς ὀφείλει νὰ σέβῃ οὐχ ἥττον τοῦ ἱστορικοῦ. Ἄν δ' εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ ποιητοῦ ἐπιτρέπηται ἐλευθερία τις, αὕτη οὐδέποτε πρέπει νὰ ἐξικινῆται μέχρι παραποιήσεως καὶ κιθῆλης τῶν ἱστορικῶν φυσιογνωμιῶν. Αἱ οὐσιώδεις τούτων γραμμαὶ δύνανται νὰ ἐπεκτείνωνται, μετ' ἐγκρατείας βεβαίως, μέχρι τῶν ὁρίων τοῦ ἰδανικοῦ, χάριν εὐγενῶν λογοτεχνικῶν σκοπῶν, ἀλλὰ θὰ ἦτο κακουργία, ἂν ἐπιφανῇ τῆς πατρῖου ἢ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας πρόσωπα ἐταπεινοῦντο μέχρι γελωτοποιήσεως ἢ ἐστρεβλοῦντο ὑπὸ χυδαίας ἐμπνεύσεως, μέχρις ἀπεχθείας καὶ ἀποτροπισμοῦ. Κατὰ ταῦτα ὁ ποιητὴς, ἀπηχῶν τὸ πάγκοινον σέβας πρὸς τὰ σεμνὰ καὶ σεπτὰ ὀνόματα τοῦ

Μπότσαρη καὶ τοῦ Τζαβέλλα, ἐφιλοτιμήθη νὰ περιβάλῃ τοὺς ἥρωας αὐτοῦ τὴν αἴγλην καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἥθους, ὅπερ προσῆκεν εἰς τοὺς προγόνους τῶν ἡρώων τοῦ Καρπενησίου καὶ τῆς Κλείσσοδος.

Ὁ ποιητὴς τῶν «Αγώνων τοῦ Σουλίου», προτάσων τῆς κυρίας ὑποθέσεως πρόλογον⁽¹⁾, μηδὲνα ἔχοντα δεσμὸν πρὸς τὸ κυρίως δρᾶμα⁽²⁾, οὔτε προσώπων⁽³⁾, οὔτε πράξεως ἐνότητα, ἠθέλησε μὲν ἴσως ν' ἀκολουθήσῃ τῷ Αἰσχυλείῳ συστήματι τῶν τριλογιῶν ἢ τετραλογιῶν⁽⁴⁾, ἀλλ' ἡστόχησε τοῦ σκοποῦ. Ἐν ταῖς αἰσχυλείαις τραγωδίαις ἕκαστον τῶν μερῶν ἢ δραμάτων ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰ τρία κεντρικὰ σημεῖα ἐκάστης τριλογίας, τὴν πρότασιν, τὴν ἐπίτασιν καὶ τὴν κατάστασιν. Ὁ ποιητὴς ὅμως δὲν ἔχει ἢ δύο μέρη, τὸν πρόλογον ἢ τὴν πρότασιν καὶ τὴν κατάστασιν ἢ τὴν καταστροφήν. Καὶ ἡ κάθαρσις δὲ δεικνύει τὴν προαίρεσιν τοῦ ποιητοῦ, ἵνα λύσῃ τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ κατ' αἰσχύλειον τρόπον, τοῦ θανάτου τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα, ἐξίλειοντος τὸ διαπραχθὲν ὑπὸ συγγενοῦς αὐτοῦ ἐγκλημα ἐν τῷ πρόλόγῳ. Καὶ τοιαύτη προδῆλως ἢ προαίρεσις τοῦ ποιητοῦ καθ' ἡμᾶς ὅμως τὴν κάθαρσιν

(1) Ἐννοεῖ τὴν πρώτην πράξιν.

(2) Ἀ: μᾶς ἐπιτρέψῃ ἡ σεβαστὴ Ἐπιτροπὴ νὰ ἔχωμε διάφορον γνώμη τῆς ἰδικῆς της. Πῶς δὲν ἔχει δεσμὸς ὁ πρόλογος, ἥτοι πρώτην πράξιν, πρὸς τὸ κυρίως δρᾶμα, ἀφοῦ ἡ ἔγγρα πηγάζει ἀπὸ τὸν πρόλογον; Ποιᾷ θὰ εἶταν ἡ ἀξία τῆς δράσεως τοῦ Σαμουήλη, ἂν δὲν εἶταν ὁ χαμένος γαμπρὸς τοῦ προλόγου;

(3) Ἡ πάρουσία τοῦ Σαμουήλη, ὡς Σαμουήλη καὶ Σπύρου Πανταζᾶτη στὴ δευτέρῃ πράξιν εἶναι ἀρκετὴ ἀπόδειξις τοῦ ἐναντίου ἀπ' ὅ,τι λέγει ἡ σεβαστὴ Ἐπιτροπὴ.

(4) Τέτοιο πρᾶγμα δὲν εἶχα καθόλου στὸ νοῦ μου, ὅταν ἔγραφα αὐτὸ τὸ δρᾶμα. Ἄν πιστεύοιουν, θὰ ἔλεγα κι' ἐνᾷ ἄλλῳ ἀκόμα, πλὴν δυνατό: "Ὅτι δὲν ἔχω διαβάσει ποτὲ στὴ ζωὴ μου τὸν Αἰσχύλου! Ὅποιος θέλει ἄς μὲ πιστέψῃ!

παρέχει αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις, καθ' ἣν ὁ τιμωρούμενος δὲν εἶνε ὁ θνήσκων ἥρως, ὅστις ἔτυχε τῆς ὑψίστης εὐδαιμονίας νάπο-
θάνῃ. θριαμβεύων καὶ νικῶν, ὡς ὁ εὐδαίμων Ἀθηναῖος τοῦ
Σόλωνος, ἀλλ' ὁ παρασπονδῆσας Τύραννος τῶν Ἰωαννί-
νων, ὁ ἡττηθεὶς αἰσχυρῶς καὶ ἐντρομος φυγὼν πρὸ τῶν διω-
κόντων Σουλιωτῶν καὶ ἀναγκασθεὶς νὰ προτείνῃ ὄρους εἰ-
ρήνης, ταπεινωτικοὺς δι' αὐτόν.

Ἀλλὰ τὰ καλλιστεῖα παρέχει εἰς τὴν τραγωδίαν ταύ-
την ἡ πιστή, ἀρετὴ καὶ μεστὴ ζωὴς ἡθογραφία, ἡ ἀνα-
παριστῶσα, δίκην φωτοτυπίας, τὴν ἡρωϊκὴν ἐκείνην ἐποχὴν,
ἡ ἐξελίσσουσα εἰκόνας καὶ σκηνὰς μετὰ τῆς αὐτῆς ζωο-
ποιοῦ δυνάμεως, μεθ' ἧς εἰκονίζον τὸν βίον τῶν τουρκο-
μάχων τὰ δημῶδη ἄσματα, ἡ ἐμψυχοῦσα χαρκατῆρας καὶ
ἤθη καὶ βίον τῆς ἀθανάτου ἐκείνης γενεᾶς μετ' ἡλικιότην
ἐνάργειαν, ὥστε ὁ ἀνaginώσκων δὲν νομίζει ὅτι ἐντροπᾶ ἐν
εὐφραντάστοις ἰνδάλμασιν, ἀλλ' ὅτι μεταφέρεται εἰς κόσμον
πραγματικόν, ἐν ᾧ ζῶσιν ἄνδρες στιβαροὶ τὰ σώματα καὶ
στιβαρώτεροι τὰς ψυχὰς καὶ τὸ φρόνημα. Ὅποιητής, μελε-
τήσας καλῶς τὸν ἡρωϊκὸν βίον τῶν Σουλιωτῶν καὶ ὑγι-
οῦς ἐμπνεύσεως εὐμοιρῶν, ἐγκρατῆς δὲ τῆς δημῶδους γλώσ-
σης, ἠυστόχησε τοῦ ἡθογραφικοῦ σκοποῦ, ὃν προέθετο.
Οἱ δραματουργοῦντες σπανίως ἐπιτυχάνουσιν ἐν τῇ πι-
στῇ καὶ πρὸ πάντων ἐναργεῖ ἀπεικονίσει τῆς ἐποχῆς, ἐξ
ἧς λαμβάνουσι τὰς ὑποθέσεις αὐτῆς καὶ ἐν ᾗ ὑποτίθεται
παιραινομένη ἡ πράξις. Τοῦτο προέρχεται μὲν καὶ ἐξ ἀτε-
χνίας δραματικῆς, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἀποδοτέα εἰς τὴν ἐλ-
λειψιν εὐσυνειδήτου μελέτης τῆς ἐποχῆς, ἂν μὴ καὶ εἰς
τὴν φυσικὴν ἀδυναμίαν.

Καὶ ἡ ἑλλειψὶς αὕτη δὲν εἶνε ἐκ τῶν ἐπουσιωδῶν. Ἐν
ὑποθέσει μάλιστα, εἰλημμέναις ἐκ μεγάλων ἐποχῶν τοῦ
ἐθνικοῦ βίου, ἡ ἡθογραφία παρέχει ζωὴν καὶ χρῶμα καὶ

ἀρμονίαν, τὰ τόσον ζήλωτά καὶ δυσέφικτα κέντρα τῆς δραματικῆς ἐπιτυχίας. Καὶ ἡ ἡθογραφία εἰς οὐδὲν εἶδος ποιήσεως, πλὴν τῆς ἐχούσης ἀχρωμάτιστον κοσμοπολιτικὸν χαρακτῆρα, εἶναι περιττή καὶ ἄχρηστος. Εἶναι οὐσιώδεις μὲν στοιχεῖον τῇ εὐρυτέρους ὀρίζοντας διανοιγούσῃ ἐθνικῇ ποιήσει, ἀπαραίτητον δὲ τῇ στενῇ πατριωτικῇ ποιήσει. Ἡ πατριωτικὴ ποίησις, τὴν ὕλην αὐτῆς λαμβάνουσα ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας καὶ τέλος ἔχουσα ὠρισμένας τοῦ ἐθνικοῦ βίου ἀνάγκας, χρήζει ἀπαραιτήτως τοῦ εἰδικοῦ χρωματισμοῦ, ὃν παρέχουσι τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθνη τῆς ἐποχῆς, ἐξ ἧς ἀντλοῦνται τὰ παραδείγματα καὶ λαμβάνονται τὰ προτύπα. Ἄλλ' ἡ ἡθογραφία εἶναι πλεονέκτημα καὶ εἰς τὴν ἐθνικὴν καθόλου ποίησιν, ἥτις, καίτοι διατηροῦσα τὸν γενικὸν χαρακτῆρα τῆς ἐθνικῆς ἐμπνεύσεως, ἐπειδὴ ἀποσκοπεῖ ἐπὶ εὐρυτέρας, ἢ ἡ πατριωτικὴ, ἀνάγκας τοῦ ἐθνικοῦ βίου, δύναται νὰ ἀντλήσῃ τὰς ἑαυτῆς ὑποθέσεις καὶ ἔξω τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας, ἢ καὶ νὰ δημιουργήσῃ ταιαύτας, ὅπως νέας καὶ κατ' αὐτὰ ἔτι τὰ ὀνόματα, ὡς ἐποίησεν ὁ Ἀγάθων ἐν τῷ «Ἀνθει». Ἐκάστη ἐποχὴ ἔχει ἴδιον τύπον καὶ ἴδιον χρῶμα, ὁ δραματικὸς δὲ ποιητής, ὁ παραγνωρίζων ἢ ὀλιγων τούτου, λεληθότως ὑποπίπτει εἰς τὸ αὐτό, ὅχι καὶ πολὺ ἀσύνηθες παρ' ἡμῖν πάθημα, εἰς ὃ περιπίπτουσιν, οἷονεὶ χορὸν ἀπόκρεων ἄγοντες, οἱ μεταμφιεννύντες τὸν κόσμον τῶν αἰθουσῶν εἰς ποιμένας καὶ ποιμενίδας καὶ παρουσιάζοντες ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοιοῦτους, διὰ τῆς περιβολῆς μόνον, χωρὶς νὰ προσαρμόσωσιν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μεταμφίεσιν καὶ τὰ πρέποντα ἥθη καὶ τὴν προσιδιάζουσαν ἐποπτεῖαν ἐν τῷ σκέπτεσθαι καὶ λαλεῖν καὶ αἰσθάνεσθαι. Ὁ ποιητὴς τῶν **Ἀγώνων τοῦ Σουλίου** δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς

πρότυπον ήθογραφίας τοῖς βουλομένοις νὰ φιλοτεχνῶσιν ἔργα, πιστῶς καὶ ἐναργῶς ἀποδίδοντα τὴν ἀνδρώδη ἐποχήν, ἣτις ἠκόνισε τὴν μάχαιραν, τὴν κόψασαν τὰ δεσμὰ τῆς δουλοσύνης καὶ ἐσφυρηλάτησε τὸν κεραυνὸν τῆς ἐθνικῆς ἐκδικήσεως. Ὁ ποιητὴς τῶν Ἀγώνων τοῦ Σουλίου, πλὴν τῆς ήθογραφικῆς δεινότητος, τῆς ἐγκρατείας περὶ τὴν δημώδη γλώσσαν, τὰς εὐστόχους εἰκόνας, τὰς μεταφορὰς καὶ τὰς προσωποποιίας, εὐστοχεῖ καὶ εἰς τὰς ἀλληγορίας, αἵτινες δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἥκιστα δυσθηράτων σχημάτων τῆς διανοίας.

Ἡ Ἐπιτροπεία, σταθμίσασα τὰς τε ἀρετὰς καὶ τὰς ἐλλείψεις τῶν ὑποβληθέντων τῇ κρίσει αὐτῆς ἔργων καὶ ἀναλογιζομένη ὅτι ἐπεισόδια, οἷα οἱ ἀγῶνες τοῦ Σουλίου καὶ οἱ ἐξ ἴσου ἡρωϊκοὶ ἀθλοὶ, οἱ πληρώσαντες αἷματος καὶ δόξης τὴν ἐλληνικὴν γῆν, ἀπὸ τῶν Ἀκροκεραυνίων καὶ τοῦ Ὀλύμπου μέχρι τοῦ Ταυγέτου καὶ τῆς Ἰῶης, πρὸ τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος καὶ μάλιστα κατ' αὐτόν, ἀρμόζουσι μάλιστα μὲν εἰς τὴν ἐπικήν καὶ ἐλεγειακὴν ποίησιν, ἥκιστα δὲ εἰς τὴν δραματικὴν, φρονεῖ ὅτι ἤθελεν ἀδικήσῃ τοὺς ποιητὰς τῶν Ἀγώνων τοῦ Σουλίου καὶ τῆς «Καταστροφῆς τοῦ Σουλίου,» ἂν μὴ ἔκρινε τὰ ἔργα ταῦτα ἄξια τοῦ βραβείου. Κατὰ ταῦτα βραβεύουσα τὰς τραγωδίας 1ον) Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου, ἡ Γιὰ τὴν Πατρίδα καὶ 2ον) «Καταστροφὴ τοῦ Σουλίου» ἀπομένει τοῖς ποιηταῖς τούτων τὴν δάφνην.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Ὀκτωβρίου 1900.

Ἡ Ἐπιτροπεία

Γ. Μυστριώτης

(Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου)

Ἰωάν. Ν. Καλοδύτης

Εἰσηγητὴς

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΟΛΟΥ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

- 1) Σπύρος Πανταζάτης, γαμπρός, ύστερα Σαμουήλη
 - 2) Δάφνη, νύφη
 - 3) Ἀργύρω Πανταζάτη, μητέρα τοῦ Σαμουήλη
 - 4) Φώτος Πανταζάτης, ἀδελφός μικρότερος τοῦ Σαμουήλη
 - 5) Μάρκος Μπότσιαρης
 - 6) Κήτσιος Τζαβέλλας
 - 7) Γιάννης Σέχος
 - 8) Νικόλας Δράκος
 - 9) Χρήστος Μαλάμος
 - 10) Ἀντώνης Ζέρβας
 - 11) Δημήτρης Νταγκλῆς
 - 12) Χρήστος Κουτσονίκας
 - 13) Πᾶνος Μάρας
 - 14) Μπέϊκος Ζάρμπας
 - 15) Παπᾶ Ζῶτος, παπᾶς τοῦ Σουλίου.
 - 16) Γεώργιος Μπότσιαρης, γιὸς τοῦ Μάρκου Μπότσιαρη, ἀρχηγὸς τοῦ Σουλίου.
 - 17) Λάμπρος Τζαβέλλας, γιὸς τοῦ Κήτσου Τζαβέλλα, ἀρχηγὸς τοῦ Σουλίου.
 - 18) Φώτος Τζαβέλλας, γιὸς τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα, ἀρχηγὸς τοῦ Σουλίου.
 - 19) Μόσχω, Τζαβέλλαινα, γυναίκα τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα.
 - 20) Χάιδω Πανταζάτη, κόρη Σουλιώτισσα, θυγατέρα τοῦ Φώτου Πανταζάτη.
 - 21) Σέχος, γιὸς τοῦ Γιάννη Σέχου.
 - 22) Νταγκλῆς γιὸς τοῦ Δημήτρη Νταγκλῆ.
 - 23) Κουτσονίκας, γιὸς τοῦ Χρήστου Κουτσονίκα.
 - 24) Μαλάμος, γιὸς τοῦ Χρήστου Μαλάμου.
 - 25) Μάρας, γιὸς τοῦ Πᾶνου Μάρα.
 - 26) Ζάρμπας, γιὸς τοῦ Μπέϊκου Ζάρμπα.
 - 27) Δράκος, γιὸς τοῦ Νικόλα Δράκου.
 - 28) Ζέρβας, γιὸς τοῦ Ἀντῶνη Ζέρβα.
 - 29) Παπᾶς, ἐφημέριος τοῦ Σουλίου.
 - 30) Ἀλῆ-Πασιάς, Βεζύρης τοῦ Γιαννίνου.
 - 31) Ταχῆρ-Ἀμπάξης
 - 32) Θανάσης Βάγιας
- Καπεταναραῖοι τοῦ Σουλίου
- Καπεταναραῖοι τοῦ Σουλίου
- ὕπουργοι τοῦ Ἀλῆ-Πασιά

(ΘΕΑΤΡΟΝ Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ)

- 33) Σιλιχτάρης, στρατηγός τοῦ Ἀλῆ-Πασιᾶ.
- 34) Ὁμέρ Βρυόνης, " " " "
- 35) Ἰσοῦφ Ἀράπης, Ντερβέναγας (ὁδοφύλακας) τοῦ Ἀλῆ-Πασιᾶ.
- 36) Κυρ-Μάνθος, γραμματικὸς τοῦ Ἀλῆ-Πασιᾶ.
- 37) Βασίλης — Χασάνης, ὑπηρέτης τοῦ Σεραγιοῦ τοῦ Ἀλῆ-Πασιᾶ.
 Τραγουδιστής.
 Ἀγγελοι.
 Χορὸς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν.
 Κατάσκοπος Σουλιώτης.
 Σωματοφύλακες τοῦ Ἀλῆ-Πασιᾶ.

Ἄντρες, γυναῖκες, παιδιὰ, Σουλιῶτες, στρατιῶτες,
 καὶ κόσμος πολὺς.

Οἱ σκηνές στὸ Σούλι καὶ στὰ Γιάννινα ἀπὸ τὰ 1753
 ὥς τές 20 Ἰουλίου 1792.

ΠΡΑΞΗ ΠΡΩΤΗ

1753

(ΠΡΟΛΟΓΟΣ)

Η ΕΧΤΡΑ

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ (ΠΡΟΛΟΓΟΥ)

- 1) Σπύρος Πανταζάκης, γαμπρός, άνεψιός τοῦ Μπότσιαρη.
- 2) Δάφνη, νύφη, ἀπὸ τὴν Κιάφα.
- 3) Ἀργύρω, μητέρα τοῦ γαμπροῦ, κι' ἀδερφή τοῦ Μπότσιαρη.
- 4) Φῶτος, δεῦτερος γιὸς τῆς μικρότερας.
- 5) Μάρκος Μπότσιαρης
- 6) Κήτσιος Τζαβέλλας
- 7) Γιάννης Σέχος
- 8) Νικόλας Δράκος
- 9) Χρήστος Μαλάμος
- 10) Ἀντώνης Ζέρβας
- 11) Δημήτρης Νταγκλῆς
- 12) Χρήστος Κουτσονίκας
- 13) Πᾶνος Μάρας
- 14) Μπέϊκος Ζάρμπας
- 15) Παπᾶ Ζῶτος, παπᾶς τοῦ Σουλιοῦ.
- 16) Τραγουδιστής.
- 17) Ἀγγελος.

Καπεταναραῖοι τοῦ Σουλιοῦ.

Χορὸς ἀντρῶν καὶ γυναικῶν, καὶ κόσμος πολὺς, ἄντρες,
γυναῖκες καὶ παιδιὰ.

Ἡ σκηνὴ στὸ Σούλι στὰ 1753.

ΠΡΑΞΗ ΠΡΩΤΗ

(1753)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ΕΧΤΡΑ

[Ἡ σκηνὴ στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ Σπύρου Πανταζάτη στὸ Σούλι. Γάμος. Ὅλα τὰ καπετανᾶτα τοῦ Τετραχωριοῦ (1), ἄρματωμένα καὶ λαμπροφορεμένα. Οἱ τοῖχοι τοῦ σπιτιοῦ καταστόλιστοι ἀπὸ κρεμασμένα ντουφέκια, σπαθιά, γιγταγάνια, πιστόλες, παλάσκες κλ. Σὲ μιὰ γωνιά πλούσιο εἰκονοστάσι, μὲ ἀναμμένη καντήλα. Κόσμος πολὺς κάθονται σὲ στενόμετρο χαμηλὸ τραπέζι, καὶ 4 — 5 ὑπηρετές μπαينوβαίνουν. Στὸ κεφαλοτράπεζο κάθεται ὁ παπᾶς, τὰ καπενᾶτα κάθονται δεξιὰ του καὶ ἀριστερά του, μισὰ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά καὶ μισὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ δίπλα στὰ καπετανᾶτα ἄλλοι ἀσήμαντοι, καὶ γεμίζουν τὸ τραπέζι. Οἱ ὑπηρετές ρίχνουν στὸ τραπέζι ψωμιά, καὶ κρέατα, καὶ κουβαλοῦν πλόσκες γεμάτες κρασί, ἐνῶ οἱ καθισμένοι τρῶγουν καὶ πίνουν].

ΣΚΗΝΗ 1η

Ἀργύρω (ὁρθή)

Χιλιοκαλῶς⁽²⁾ μᾶς ἤρθατε, δικοὶ ἀγαπημένοι,
Καὶ φίλοι πολυπόθητοι τὴν ἄγια τοῦτη μέρα,
Πῶχει τὸ σπίτι μου γιορτὴ, πῶχει χαρὰ μεγάλη,
Γιὰ τὸ γαμπρό, ποῦ ἀνάδειξε, καὶ γιὰ τὴν τίμια νύφη,
Ποῦ δέχεται περίφανο στὴν ἀγκαλιά του μέσα.
Εὐχαριστῶ γιὰ τὴν τιμὴ, καθὼς καὶ γιὰ τὸν κόπο,
Ποῦ κάματε γιὰ χάρη μας. Εἴμ' ὑποχρεωμένη,

Κι' εὐχομαι γλήγορα καὶ σεῖς νὰ πάθετε ⁽³⁾ τὸ ἴδιο,
Κι' ἀπὸ χαρὰ τὰ σπίτια σας γλυκὰ ν' ἀχολογήσουν.

Παπᾶ Ζῶτος

(Φορεῖ φουστανέλλα κι' ἄρματα, σὰν τοὺς λαϊκοὺς. Σηκώνει
τὸ ποτήρι κι' εὐχεται).

Χιλιοκαλῶς σὰς ηὔραμε! Εὐτυχισμένο νὰ εἶναι
Τὸ τιμημένο ἀντρόγυνο, ποῦ ἐδῶ μᾶς ἔχει φέρει!
Καὶ ἡ χαρὰ κανένα μας ποτὲ νὰ μὴν ἀφήσῃ!

Ὅλοι μαζὺ οἱ Καπεταναραῖοι

Χιλιοκαλῶς σὰς ηὔραμε!

Κήτσιος Τζαβέλλας

Εὐτυχισμένο νὰ εἶναι
Τὸ τιμημένο ἀντρόγυνο, ποῦ ἐδῶ μᾶς ἔχει φέρει!
Καὶ ἡ χαρὰ κανένα μας ποτὲ νὰ μὴν ἀφήσῃ!

Ἀργύρω

Φροντίδες χιλιοπόθητες γλυκὰ μὲ προσκαλοῦνε
Στὴν αἴθουσα τῶν γυναικῶν . . . ἐσεῖς ἐδῶ χαρήτε
Ὁ ἀγαπημένος μου ἀδερφός . . .

(Δείχνοντας τὸν Μπότσιαρη)

Εἶν' ἀντιπρόσωπός μου

Μάρκος Μπότσιαρης

Πήγαινε, Ἀργύρω μου, κι' ἐγὼ σὲ ἀντιπροσωπεύω
Σοῦ ὑπόσχομαι νὰ μὴ ἀκουστῇ παράπονο κανένα.

(Ἡ Ἀργύρω βγαίνει ἔξω).

Παπᾶ Ζῶτος

Καλῶς ἀνταμωθήκαμε (4) σ' αὐτὸ τὸ φαγοπότι,
 Σ' αὐτὰ τὰ σπίτια τὰ ψηλά, τὰ μαρμαροχτισμένα,
 Κι' αὐτὸν τὸν γάμο τὸν καλὸ, καὶ χιλιοτιμημένο !
 Πάντα ν' ἀνταμονώμεστε σὲ τέτοια φαγοπότια,
 Μὲ τὴν χαρὰ προσκέφαλο, μὲ τὴν τιμὴ στεφάνι.
 Στὰ σπίτια, ποῦ βρισκόμαστε νὰ μὴ ραγίσῃ πέτρα
 Καὶ τὰ γλυκὰ τὰ νιόγαμπρα εὐτυχισμένα νὰ εἶναι
 Ν' ἀσπρίσουν σὰν τὸν Ὀλυμπο, νὰ ζήσουν σὰν τὸν Πίντο,
 Νὰ κουνάρισουνε παιδιὰ, κι' ἀγγόνια νὰ χαϊδεύουν,
 Καὶ νὰ χορέψουν δίγγωνα ψηλὰ στὰ γόνατά τους.

Ὅλοι οἱ ἄλλοι

Γεῖα καὶ χαρὰ στὰ νιόγαμπρα ! πολύχρονα νὰ γείνουν.

Παπᾶ Ζῶτος

Ἀκούσετε καὶ μιὰ εὐχή, εὐχή τὴν πλεὶς μεγάλη :
 Νὰ μᾶς ἀξιώσῃ ὁ Θεὸς — μεγάλο τ' ὄνομά του — (5)
 Τὸ σκλαβωμένο Γένος μας ἐλεύθερο νὰ ἰδοῦμε !
 Νὰ ἰδοῦμε τὸ Σταυρὸ ψηλὰ στῆς Ἀἰ-Σοφίᾳς τὸν τροῦλο,
 Καὶ Κωσταντῖνο Βασιλιᾶ στὴν Πόλη θρονιασμένο,
 Τὸν ἴδιο ἐκεῖνο Βασιλιᾶ, τὸν Αὐτοκράτορά μας, (6)
 Ποῦ σὲ λιοντάρι, ἔπесе τὴ μαύρη ἐκείνη μέρα,
 Ποῦ πάρθηκεν ἡ Πόλη μας, κι' ἀπὸ τὴν ὥρα ἐκείνη,
 Ἀντὶ ἡ ψυχὴ του ν' ἀναιβῇ ἀπάνω στὰ οὐράνια,
 Καὶ τὸ κορμὶ του κάτω ἐδῶ στὸ χῶμα νὰ ἡσυχάσῃ,
 Ξανταμωθήκαν μαζύ, κ' ἓνα γενῆκαν πάλι,
 Κι' ἀπὸ τὸν πόνο τὸν πολὺ, καὶ τὴν πολλὴν τὴ θλίψη,
 Ποῦ εἶδε τὸν Τοῦρκο νικητὴ καὶ σκλάβο του τὴν Πόλη.

Εὐτὺς ἐμαρμαρώθηκε μαζί μὲ τ' ἄλογό του,
 Κι' ἔτσι σὰν κρὺο μάρμαρο, κι' ἔτσι σὰν κρὺα πέτρα,
 Φορῶντας τὴν κορῶνα του, τὴν αἵματοθαμμένη,
 Μὲ τὸν δικέφαλον ἀετὸ στὸ τίμιο του κεφάλι,
 Ὅλο τὲς νύχτες περπατεῖ, ὅλο τὲς νύχτες τρέχει
 Στὰ πέρατα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀκούραστος, τρεχᾶτος,
 Καὶ χύνεται, σὰν ἀστραπή, στὰ ὄνειρά μας μέσα,
 Κι' ἀδιάνοπα βροντοφωνάει στὸ σκλαβωμένο Γένος:
 — «Παιδιά, μὴν ἀπελπίζεστε! Δικὴ μας εἶν' ἡ Πόλη!»

Μάρκος Μπότσιαρης

Τ' ἅγια σου λόγια, δέσποτα, τῆς ἀστραπῆς νὰ πάρουν
 Τὴ γληγοράδα καὶ στ' αὐτὶ τοῦ Πλάστη μας ν' ἀράξουν,
 Θερμὴ νὰ γείνουν προσευχὴ τοῦ Γένους πέρα-πέρα,
 Ποῦ σπαρταράει, σὰν ἀρνὶ σφαγμένο, στοῦ Σουλτάνου
 Τὴ φτέρνα τὴν ἀντίχριστη τριακόσια ἀκέρια χρόνια!

Κήτιος Τζαβέλλας

Κι' ἂν ὅλος ὁ Ἑλληνισμός, τριακόσια τώρα χρόνια,
 Ἄλυσωμένος βρίσκεται στοῦ Ἀγαρηνοῦ τὰ χέρια,
 Τὸ Σούλι μας ἐλεύτερο μὲ περιφάνεια στέκει!
 Χαράτσι δὲν πληρώσαμε ποτέ μας, οἱ Σουλιῶτες,
 Πασιᾶ δὲν προσκυνήσαμε, κι' ὅπου τὸν Τοῦρκο βροῦμε
 Κομμάτια τόνε κάμομε, σὰ λυσσιασμένο σκύλλο!
 "Ἄς ἔχη ὁῶξαν ὁ Θεός — μεγάλο τ' ὄνομά του! —
 (Σταυροκοπιέται.)

Ἀντώνης Ζέρβας

"Ἄς ἔχη ὁῶξαν ὁ Θεός! Τριακόσια τώρα χρόνια,

Ποῦ ὁ Τοῦρκος εἶναι κύριος σὲ ὅλο μας τὸ Κράτος,
Μονάχα ἐδῶ δὲν μπόρεσε τὸ πόδι του νὰ βάλῃ !

Μπέϊκος Ζάρμπας

Πολλές φορές βουλήθηκε τὸ Σούλι νὰ πατήσῃ,
Νὰ σθήσῃ καὶ τὴν ὕστερη τῆς Λευτεριᾶς μας σπίθα,
Ποῦ θὰ μπορέσῃ μιὰ φορὰ ν' ἀνάψῃ τὴ μεγάλη
Φωτιά τοῦ Γένους, τῆς Σκλαβιᾶς τὰ σίδερα νὰ λύωσῃ...
Ἄλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε, κι' οὔτε θὰ κατορθώσῃ !

Νικόλας Δράκος

Αὐτὰ τὰ κακοτρόχαλα βουνά, ποῦ μᾶς κυκλόνουν,
Εἶναι σκολειὸ τῆς Λευτεριᾶς καὶ κάθ' ἓνας Σουλιώτης
Τοῦ ντουφεκιοῦ καὶ τοῦ σπαθιοῦ δάσκαλος εἶναι σ' ὅλους
Τοὺς χριστιανούς, ποῦ ξέμαθν νὰ πολεμοῦν τὸν Τοῦρκο.

Χρῆστος Κουτσονίκας

Ἀπὸ κουφάρια τούρκικα, κουφάρια γενιτσάρων,
Εἶναι γεμάτες οἱ λακκιᾶς Τζουμέρκων καὶ Κουρέντων,
Μαργαριτιοῦ καὶ Τσιαμουριᾶς (7) καὶ χόρτασαν τὰ ὄρνια
Κι' οἱ λύκοι, κι' ἄλλα τοῦ βουνοῦ κρεασοφάγα ἀγροίμια.

Γιάννης Σέχος

Γι' ἀκούσετε κι' ἐμένανε νὰ σᾶς εἰπῶ δυὸ λόγια :
Ἡ δύναμη τοῦ τόπου μας δὲ στέκεται μονάχα
Στὴν παλληκαρῶσύνῃ μας, ἀλλ' οὔτε στὴν ἀξιάδα
Τοῦ ντουφεκιοῦ καὶ τοῦ σπαθιοῦ, μὲν στέκει στὴν ὁμόνοια
Καὶ στὴν ἀγάπη, πῶχοι με συμμαξαῖς μας ὅλοι.

Καὶ τῇ στιγμῇ, ἀδέρφια μου, ποῦ ἡ ἀγάπη λείψῃ
 Καὶ μπῆ στὴ δόλια μας καρδιά τὸ μῖσος κι' ἡ διχόνοια,
 Οἱ δρόμοι ὅλοι θ' ἀνοιχτοῦν, τὰ μονοπάτια ὅλα,
 Καὶ τ' ἅγιο χῶμα τοῦ Σουλιοῦ ὁ Τοῦρκος θὰ πατήσῃ!
 Ἀγάπη-ἀγάπη, ἀδέρφια μου, ὅσο μπορεῖτε ἀγάπη!!

Δημήτρης Νταγκλῆς

Πολλὰ δὲν ἔχω νὰ σᾶς πῶ, ἓνα μονάχα ξέρω
 Ὅτι Σουλιώτης κάμποτε δὲ θὰ βρεθῇ νὰ πέσῃ,
 Νὰ προσκυνήσῃ τὸ ἔχτρο τῆς Πίστης καὶ τοῦ Γένους!

Χρῆστος Μαλάμος

Τῶχει ἡ γενιά μας τὸ καλὸ αὐτὸ κληρονομιά της,
 Ἀπὸ τὰ χρόνια τὰ παλιά, ἀφόντας πολέμουσε
 Στὸ πλάγι τοῦ Σκεντέρ-μπει, ⁽⁸⁾ τοῦ πολυδοξασμένου
 Καὶ τελευταίου ἀρχηγοῦ τῆς δόλιας μας Πατρίδας.
 Ὅταν αὐτὸς ἀπέθνησκε, πὸ τὲς πληγὲς τὲς μαῦρες,
 Ποῦ εἶχε πάρει ἀπανωθὶ στὴ λύσσα τοῦ πολέμου,
 Ἐκάλεσε τοὺς πάππους μας τρογύρου καὶ τοὺς εἶπε:
 — « Ἐγώ, παιδιὰ μου, σήμερα πεθαίνω δοξασμένος,
 » Γιατὶ δὲν καταδέχτηκα ποτὲ νὰ προσκυνήσω
 » Σουλτάνο, τῇ θρησκείᾳ μου ν' ἀλλάξω, καὶ τὸ Ψέμα
 » Ν' ἀγκαλιαστῶ γιὰ πίστη μου. Σᾶς δίνω τὴν εὐχή μου.
 » Πάρετε ὄρη καὶ βουνά, καὶ λόγγους καὶ λειβάδια
 » Καὶ βρέτε τόπο δυνατό, καὶ βρέτε τόπον ἄξιο
 » Νὰ φυλαχθῆτε ἐλεύτεροι, ὥσότου ν' ἔρθῃ ἡ ὥρα
 » Ἡ ἅγια, ποῦ θ' ἀναστηθῇ τὸ δουλωμένο Γένος.
 » Ὅποιοι κι' ἂν εἶναι ἀπὸ σᾶς, ποῦ προσκυνήσῃ τοῦρκο,
 » Νὰ ἔχῃ τὴν κατάρᾳ μου αἰώνια στὴ γενιά του! » —
 Αὐτὰ τὰ λόγια εἶτ' ἀνέκραγε τὸ ὕστερνά του λόγια

Κι' οἱ πάπποι μας ὠρκίστηκαν στὸ λείψανό του ἀπάνω
 Μὲ περισσὴ εὐλάβεια, γι' αὐτοὺς καὶ τὴ γενιά τους,
 Ραγιαῖδες νὰ μὴ γείνουνε, τοῦρκο μὴν προσκυνήσουν !
 Καὶ θάφτοντας τὸ ἐνδοξο τοῦ ἀρχηγοῦ κουφάρι,
 Ἐπῆραν ὄρη καὶ βουνά, κι' ἤρθαν ἐδῶ ἀπάνω
 Καὶ χτίσανε τὸ Σούλι μας τὸ πολυδοξασμένο,
 Ποῦ εἶναι σκιάχτρο τῆς Τουρκίᾳς, τῶν χριστιανῶν καμάρι.

Πᾶνος Μάρας

Ὅσο ποῦ τὸν κατήφορο θὰ τρέχουν τὰ ποτάμια
 Καὶ τὰ κοράκια τὰ φτερά τὰ μαῦρα θὰ φοροῦνε,
 Σουλιώτης δὲ θὰ γεννηθῇ νὰ προσκυνήσῃ τοῦρκο !

Γιῶργος Μπότσιαρης (πρὸς τὸν παπᾶ)

Παπᾶ μου ! κάμε τὴν ἀρχή, καὶ πέ μας τὸ τραγοῦδι,
 —Τὸ Θρῆνο⁽⁹⁾ ἤθελα νὰ εἰπῶ—τῆς σκλαθωμένης Πόλης.

Παπᾶ - Ζῶτος

(χωρὶς μουσική, ἀλλὰ μὲ μεγάλη κατάνυξη λέγει τὸ Θρῆνο):

«Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆ, σημαίνουν τὰ οὐράνια,
 »Σημαίνει κι' ἡ Ἁγία-Σοφία, τὸ μέγα Μαναστήρι,
 »Πῶχει τριακόσια σήμαντρα, κι' ἐξήντα δυὸ καμπάνες
 »Κάθε καμπάνα καὶ παπᾶ, κάθε παπᾶ καὶ διάκο,
 »Καὶ πεντακόσιες καλογριές, καὶ χίλιους καλογέρους.
 »Ψάλλει ζερβιά ὁ Βασιλιάς, δεξιὰ ὁ Πατριάρχης,
 »Κι' ἀπάνω στὸ χερονδικό, ποῦ ἐβγαίνανε τ' Ἁγία,
 »Φωνὴ τοὺς ἤρθε ἀπὸ ψηλά, σὰν ἀπ' ἀγγέλου στόμα,
 —»«Ψαλτάδες πάψετε μὲ μιᾶς, πκπάδες ζεντυθῆτε.
 » »Καὶ σθήσετ' ὅλα τὰ κηριά καὶ τὰ καντήλια ὅλα,

» »Γιατ' εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκέψη! —
 » Ἐπαψε εὐτύς ἡ λειτουργιά, σπαῶσαν οἱ ψαλτάδες,
 » Ἡ ἐκκλησιὰ ἀναστέναξε, σθηστήκαν τὰ καντήλια,
 » Οἱ εἰκόνες ἄρχισαν νὰ κλαῖν, νὰ χύνουν μαῦρα δάκρυα,
 » Κι' ὁ Βασιλεὺς μετάλαβε καὶ πάη νὰ πολεμήσῃ,
 » Λέγοντας πρὸς τὴν Παναγιά, καὶ σ' ὅλους τοὺς ἀγίους :
 — « Σώπασε, Κυρὰ Δέσποινα, καὶ σεῖς ἀγίοι μὴν κλαῖτε,
 » » Πάλε μὲ χρόνους μὲ καιροὺς, πάλε δικὰ σας θά εἶναι! » —
 » Καὶ τῇ στιγμῇ ποῦ ὁ Βασιλεὺς ἀπὸ τῇ θύρᾳ βγῆκε,
 » Ἕνας παπᾶς πανέμορφος, κρατῶντας μὲς στὰ χέρια
 » Τὸ ἅγιο Δισκοπότηρο καὶ τὸ ἱερὸ Βαγγέλιο,
 » Μεταμορφώθηκε ἑξαφνα σὲ ἄσπρο περιστέρι,
 » Καὶ πέταξε στοὺς οὐρανοὺς ἀπῶνα παραθύρι,
 » Γιὰ νὰ μὴν πέσουν στῆς Τουρκικῆς τ' ἀντίχριστα τὰ χέρια».

Κήτιος Τζαβέλλας

Παπᾶ μου, καὶ τὸν δεῦτερο τὸ Θρήνο νὰ μᾶς ψάλλῃς! (40)

Παπᾶ-Ζῶτος

« Ὠρία-πανώρια καλογριὰ τηγάνιζε μπαρμπούνια,
 » Νὰ φάῃ κι' ὁ Αὐτοκράτορας, νὰ φάῃ κι' ὁ Πατριάρχης,
 » Κι' ἐκεῖ ποῦ τὰ τηγάνιζε, καὶ τῇ φωτιᾷ συμποῦσε,
 » Κρατῶντας μὲ τὸ χέρι τῆς τηγάνι χρυσαφένιο,
 » Φωνὴ τῆς ἤρθε ἀπὸ ψηλά, σὰν ἀπ' ἀγγέλου στόμα,
 — « Πᾶψε, κυρὰ, τὸ μαγειρεῖό, τι θὰ τουρκέψη ἡ Πόλη! »
 — « Ὅταν τὰ ψόφια ψάρια μου τὰ ἰδῶ νὰ ζωντανέψουν,
 » » Καὶ πεταχτοῦνε, σὰν πουλλιὰ, πὸ τὸ τηγάνι μέσα,
 » » Τότε θὰ τὸ παραδεχτῶ πῶς θὰ τουρκέψη ἡ Πόλη». —
 » Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσε, τὸ λόγο δὲν ἀπόειπε,
 » Τὰ ψάρια ζωντανέψανε, μισοτηγανισμένα,

»Καὶ σὰν πουλλιὰ πετάχτηκαν, πὸ τὸ τηγάνι μέσα,
 «Κι' ἡ καλογριά ξεψύχησε πὸ τὴν πολλή της λύπη,
 »Γιὰ νὰ μὴ ἴδουν τὰ μάτια της τὴν Πόλη τουρκεμένη».

(Οἱ γερόντοι ἀναστενάζουν καὶ θαυμάζουν ἀπὸ τὴν
 ἔθνικὴ συγκίνησιν).

Γιῶργος Μπότσιαρης

Καὶ τώρα ὁ πλειὸ καλόφωνος ἄς πάρῃ ἓνα τραγούδι!
 Θέλει τραγούδια ἢ χαρὰ κι' ὁ πόλεμος μπαρούτι.

Ὁ Τραγουδιστὴς

Μετὰ χαρᾶς σας, ἄρχοντες, στοὺς ὀρισμούς σας εἶμαι.

Κήτιος Τζαβέλλας

Λάλα, γλυκόφωνο πουλί! ἀρχίνα τὸ τραγούδι!

Ὁ Τραγουδιστὴς

«Χρυσὸς (41) ἀητὸς ἐκάθονταν σὲ κλέφτικα λημέρια,
 »Καὶ κράταγε στὰ πόδια του κεφάλι ἀντρεωμένου.
 »Βολές-βολές τὸ τσίμπαγε, βολές-βολές τοῦ λέγει:
 »— «Κεφάλι κακοκέφαλο, κι' ἀνέγνωμο κεφάλι,
 »Τὶ μαναστήρια πάτησες, τὶ ἐρημοκλήσια πῆρες,
 »Καὶ βρίσκεσαι στὰ νύχια μου, στὰ νυχοπόδαρά μου;»
 »— «Πουλί μου, σὺ μὲ ρώτησες, νὰ σοῦ τὸ μολογήσω:
 »Σαράντα χρόνους ἔζησα μὲ τ' ἄρματα νὰ ζωσμένος,
 »Κλέφτης ψηλὰ στὸν Ὀλυμπο, κι' ἄρματωλὸς στὸν Πίντο,
 »Χιλιάδες τούρκους σκότωσα, κι' ὄχτῳ μπουλουμπασάδες,
 »Μὰ τώρα στὰ γεράματα, κακὸ μολύβι μ' ἤῤε,

» »Καὶ βρίσκομαι στὰ νύχια σου, στὰ νυχτοπόδαρά σου! —
 »—«Κάλλια νὰ φάω τὰ νύχια μου, τὰ νυχτοπόδαρά μου,
 »»Παρὰ νὰ φάω τὲς σάρκες σου, νὰ φάω τὰ μυελά σου!»—
 »—«Φάγε πουλλί, τὲς σάρκες μου, καὶ ρούφα τὰ μυελά μου,
 »»Νὰ κάμης πῆχες τὸ φτερό, καὶ πιθαμές τὸ νύχι,
 »»Κι' ὅταν τὸ σώσης τὸ φαγί, μιὰ χάρη σοῦ γυρεύω :
 »»Τὸ ἔρημό μου καύκαλο στὰ νύχια σου νὰ πάρης,
 »»Καὶ νὰ πετάξῃς μ' ἀστραπῆς καθάρια γληγοράδα,
 »»Στοῦ Πίντου τοῦ θεώρατου τὴν πλειὸ ψηλὴ κορφοῦλα,
 »»Κι' ἐκεῖ νὰ σκάψῃς τρίςθαθα καὶ μέσα νὰ τὸ θάψῃς,
 »»Νὰ μὴν τὸ βροῦν οἱ ἄπιστοι καὶ μοῦ τὸ μαρτυρέψουν,
 »»Καὶ μοῦ τὸ πᾶν στὰ Γιάννινα, στὴ θύρα τοῦ Βεζύρη,
 »»Καὶ ἰδοῦν οἱ τοῦρκοι μὲ χαρὰ τοῦ Δήμου τὸ κεφάλι !»—

ΣΚΗΝΗ 2η

(Μπαίνουν μέσα δυὸ χοροὶ (12) γυναικῶν, ὅλο ἀπὸ νιόνυφες. Στὴ μέση τοῦ ἐνὸς εἶναι ὁ γαμπρός, καὶ στ' ἄλλουνοῦ ἡ νύφη. ὁ χορὸς γαμπροῦ στέκεται στὴ μιὰ τῇ γωνιά, καὶ τῆς νύφης στὴν ἄλλη, κάτω ἀπὸ τὸ εἰκόνισμα).

Ὁ χορὸς τῆς νύφης

—« Ἀητέ μου, ποῦ τὴν ἡῦρες, τοῦτ' (13) τὴν πέρδικα; (14)
 »Τὴ χιλιοπλουμισμένη, τὴν περίφανη; »

Ὁ χορὸς τοῦ γαμπροῦ

—«Τὴν ἡῦρα μὲς στὰ πλάγια, ὅπου λάλαγες,
 »Κι' ἔπινε κρουνέρι, σὰν τὸ κρούσταλλο. »

Ὁ χορὸς τῆς νύφης

—« Ἀητέ μου, τὴν τὴ θέλεις, σύ, τὴν πέρδικα,
 »Τὴ χιλιοπλουμισμένη, τὴν περίφανη; »

Ὁ χορὸς τοῦ γαμπροῦ

— «Βασίλισσα τῇ θέλω τῆς καρδούλας μου,
» Παντοτενὸ μου ταίρι κι' ἄστρο μου λαμπρό.»

Πολλοὶ

Νὰ ζήσουνε τὰ νιόγαμπρα, κι' εὐτυχισμένα νὰ εἶναι !

Ὁ χορὸς τοῦ γαμπροῦ

— «Ἦκουσε, κυρὰ-νύφη, τί λέγει τὸ Βαγγέλιο ; (15)
» Τί λέγει τὸ Βαγγέλιο, τί μολογáει τὸ γράμμα ;»

Ὁ χορὸς τῆς νύφης

— «Τὸ ἤκουσα, κυράδες, τί λέγει τὸ Βαγγέλιο,
» Τί λέγει τὸ Βαγγέλιο, τί μολογáει τὸ γράμμα.»

Ὁ χορὸς τοῦ γαμπροῦ

— «Γιὰ πέ μας, κυρὰ-νύφη, τί λέγει τὸ Βαγγέλιο;»

Ὁ χορὸς τῆς νύφης

— «Τίμα τὸν πεθερό σου, τίμα τὴν πεθερά σου,
» Τίμα καὶ τ' ἀντραδέρφια, καὶ τὲς ἀντραδερφάδες»

Ὁ χορὸς τοῦ γαμπροῦ

— «Τί ἄλλο, κυρὰ-νύφη, σοῦ λέει τὸ Βαγγέλιο;»

Ὁ χορὸς τῆς νύφης

— «Ἵπήκοη νὰ εἶμαι στὲς διαταγὰς τ' ἀντρός μου,

»Στὰ χέρια του νὰ δώσω γιὰ προίκα τὴ ζωὴ μου
 »Κι' αὐτὸς νὰ τὴν ὀρίζῃ στὸν κόσμον μοναχὸς του»

Ὁ χορὸς τοῦ γαμπροῦ

—«Τὸν πεθερὸ τὴν πεθερά, γιὰ πέ μας τί τοὺς ἔχεις;»

Ὁ χορὸς τῆς νύφης

—«Τὸν πεθερὸ πατέρα μου, τὴν πεθερά μου μάνα»

Ὁ χορὸς τοῦ γαμπροῦ

—«Τ' ἀδέρφια καὶ τὲς ἀδερφές τ' ἀντρός σου τί τὰ ἔχεις;»

Ὁ χορὸς τῆς νύφης

—«Ὅ,τι τὰ ἔχει ὁ ἀντρας μου, κι' ἐγὼ τὸ ἴδιο τ' ἄχω.»

Ὁ χορὸς τοῦ γαμπροῦ

—«Γιὰ πέ μας, κυρά- νύφη, τὸ σπίτι σου ποῖο εἶναι;»

Ὁ χορὸς τῆς νύφης

—«Αὐτὸ ἐδῶ τὸ σπίτι, τὸ χιλιοτιμημένο.»

Ὁ χορὸς τοῦ γαμπροῦ

—«Ποῦθε εἶσαι, κόρη μου; (16)

Ὁ χορὸς τῆς νύφης

—«Ὅπουθ' εἶναι κι' ὁ ἀντρας μου!»

(Οἱ δύο οἱ χοροὶ σμίγουν, βάνουν στὴ μέση τὸ γαμπρὸ καὶ τὴ νύφη, καὶ βγαίνουν, τραγουδώντας).

Οἱ δύο χοροὶ μαζί (τραγουδοῦν)

— «Ποιὸς εἶδε τέτοιο θάμασμα, παράξενο μεγάλο,
 » Νὰ περπατοῦν χεροπιαστὰ ὁ ἥλιος μὲ τὸ φεγγάρι,
 » Ὁ ἥλιος νᾶναι ὁ γαμπρός, καὶ τὸ φεγγάρι ἡ νύφη,
 » Ὁ αὐγερινὸς προξενητής, καὶ προξενήτρα ἡ πούλια,
 » Κι' ὅλα τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ παραπροξενητάδες»

(Ἐνῶ βγαίνει ἕξω ὁ διπλὸς χορὸς, οἱ νεώτεροι τοῦ τραπεζιοῦ σηκώνονται καὶ στήνουν χορό... Χορεύουν τραγουδώντας. Τὸ τραγοῦδι τὸ παίρουν πρῶτα οἱ μισοὶ πρῶτοι, κι' ὕστερα οἱ ἄλλοι.)

Ὁ χορὸς

(17)

— «Στήν' Ἄρτα τ' ἄργα να βαροῦν, στήν' Ἄρτα κάμουν γάμο.
 » Ρηγόπουλο παντρεύονταν, μὲ μιὰ βασιλοπούλα.
 » Ὅλον τὸν κόσμον κάλεσαν, τῇ γῇ τὴν Οἰκουμένη,
 » Τὸ Δίγριαννο ὅεν κάλεσαν, πὸ τὴν ἀνεγνωμιὰ του,
 » Γιατὶ σκοτόνει τοὺς γαμπροὺς καὶ παίρει τὰς νυφάδες.
 » Νά σου κι' ὁ Γιάννος πῶρχονταν μὲ τ' ἄλογο καβάλλα.
 » Φέρνει ζαρκαῦδια ζωντανά, κι' ἀλάφια σκοτωμένα,
 » Καὶ λέει στὴ μάνα τοῦ γαμπροῦ, στήν πεθερὰ τῆς νύφης:
 » — » Παραμερεῖτε τὸ γαμπρό, νὰ πάρω ἐγὼ τὴ νύφη! —

(Ἀκούεται ἓνα βρόντημα ντουφεκιοῦ καὶ στὴ στιγμή φωνές καὶ κλάματα, καὶ μπαίνουν στὴ σκηνὴ ἄντρες καὶ γυναῖκες ἀνακατωμένοι κι' ἐκπληκτοὶ, ἄγγελοι μεγάλης συμφορᾶς).

ΣΚΗΝΗ 3η**Ἄγγελος**

«Ἄντρες χαλαῖτε τὸ χορό! Μᾶς σκότωσαν τὴ νύφη!

Μάρκος Μπότσιαρης

Τὴ νύφη μᾶς ἐσκότωσαν; Τὶ δυστυχία, Θεέ μου!
 Αὐτὸ τὸ σπίτι σκέπασε!

(ΘΕΑΤΡΟΝ Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΑΝ)

3

Ο χορός κι' ἄλλοι πολλοὶ

Ἐσκότωσαν τὴ νύφη!

Μάρκος Μπότσιαρης

Ποιὸς εἶταν, ποῦ τὴ σκότωσε ; Ποιὸς εἶταν ὁ φονιᾶς της!

Ἄγγελος

Ἀπὸ μακρὰ ἐδρόντησε τὸ φονικὸ ντουφέκι, ...
Κανένας δὲν κατάλαβε ποιὸς εἶταν ὁ φονιᾶς της.
Ἐτρύπωσε στὰ στήθια της τὸ ἄχαρο μολύβι,
Καὶ καταγῆς σωριάστηκε, σὺν γκρεμισμένους πύργους,
Χωρὶς νὰ βγάλη μιὰ λαλιά, χωρὶς νὰ εἰπῇ μιὰ λέξη!

Πολλοὶ

Τὸ πανηγύρι χάλασε, κι' ἔγινε ὁ γάμος ξόδι!

Μάρκος Μπότσιαρης

Πέτε μου ποιὸς εἶν' ὁ φονιᾶς ; Γιατὶ δὲ μοῦ τὸν λέτε ;

Ἄγγελος

Ἀπὸ μακρὰ σοῦ εἶπαμε, τῆς ἦρθε τὸ μολύβι!

Μάρκος Μπότσιαρης

ὦ ! Θεέ μου ! τί ξημέρονες μιὰ τέτοια μαύρη μέρα ;
Στὸν Ἄδη μέσα τὸ φριχτὸ δὲν εἶχες ἄγρια σκότη,
Νὰ τὴ σκεπάσης σύσσωμη, στὸν κόσμον νὰ μὴν εὔγῃ ;

Οἱ καπεταναραῖοι

Τέτοιο παράξενο κακὸ ποτὲ δὲν εἶχε γείνει !

Μάρκος Μπότσιαρης

Ἐβγάτε φίλοι, καὶ δικοί ! Γυρίσετε τὴ χώρα,
 Νὰ μάθετε ποιὸς εἶτανε ὁ ἄνομος ἐκεῖνος,
 Ποῦ τράβησε καὶ σκότωσε τὴ νύφη μου, ποῦ εἶταν
 Τὸ καύχημα τῆς ὡμορφιάς καὶ τῆς τιμῆς ἡ δόξα !
 Φλωριὰ θὰ δώσω κέρασμα σὲ ὅποιον μοῦ τὸν φέρει,
 Ἡ πεθαμένο, ἢ ζωντανό, κι' ἀκόμα παραπάνω
 Αὐτὸ τὸ δαμασκί σπαθί, τὸ τουρκοματωμένο,
 Ποῦ εἶναι κειμήλιο ἔνδοξο σὲ ὅλη τὴ γενιά μου !

(Ἀρχίζουν οἱ νεώτεροι νὰ ξεκρεμοῦν ὁ καθένας τ' ἄρματα του ἀπὸ τὸν τοῖχο γιὰ νὰ βγοῦν. Ἐκείνη τὴ στιγμή μπαίνει τρε-
 χᾶτος ἓνας ἄγγελος).

ΣΚΗΝΗ 4η

Ἄγγελος

Φονιάς τῆς εἶναι ὁ ἀνεψιὸς τοῦ καπετάν-Τζαβέλλα !
 Καὶ μὲς στὰ Τζαβελλαίικα ἐτρύπωσε τὰ σπίτια ! (18)

(Ὁ Τζαβέλλας ταραχτήκε, κι' ἀμέσως οἱ δικοί του τὸν περι-
 κύκλωσαν).

Μάρκος Μπότσιαρης

Τζαβέλλα τ' εἶν' αὐτὰ ποῦ λέει ;

Κήτιος Τζαβέλλας

Μπορεῖ νὰ εἶναι ἀλήθεια !

Μάρκος Μπότσιαρης

"Αν εἶν' ἀλήθεια, τὸ φονιᾶ νὰ μοῦ τὸν παραδώσης,
Ποῦ σκότωσε τὴ νύφη μου!

Κήτσιος Τζαβέλλας

Κι' ἐγὼ καταδικάζω
Τὴν πράξη τὴν παράνομη, ἀλλὰ τὸν ἀνεψιό μου
Δὲ σοῦ τὸν δίνω, Μπότσιαρη, στὰ χέρια σου ποτέ μου!
"Αν ἔχυνες τὸ αἷμα του, στὸ σπίτι μου πρὶν ἔμπη,
Πρῶτος ἐγὼ τὸ χέρι μου θὰ σῶδινα, μὰ τώρα
Ποῦ μπήκε μὲς τὸ σπίτι μου... οἱ Τζαβελλαῖοι ὅλοι
Θὰ στέκωνται ἀπὸ πίσω του μὲ τ' ἄρματα στὰ χέρια! (49)

Γιάννης Σέχος

Τὸ δίκιο τῶχει ὁ Μπότσιαρης, μὰ κι' ὁ Τζαβέλλας λέγει.
Σωστά, γιὰτ' εἶναι ἀδύνατο νὰ βγάλῃ τὸ παιδί του
Πὸ μὲς ἀπὸ τὸ σπίτι του καὶ νὰ τὸ παραδώσῃ
Στὰ χέρια τοῦ ἀντιπάλου του! Κι' ἀκόμα, ἂν εἶταν τοῦρκος,
Τὸ φόνο τὸ σημερινὸ ἐκείνος ποῦ ἔχει κάμει,
Καὶ χώνονταν γιὰ νὰ σωθῇ στὸ σπίτι τοῦ Τζαβέλλα,
Τὸ σπίτι θὰ τὸν κράταγε.... "Ετσι ἡ τιμὴ προστάζει!

(Ἡ ὅλη ἡ φάρα ἡ Μποτσιαραϊκὴ, κρατῶντας τὰ ντουφέκια
στὰ χέρια, τὰ γυρίζουν ἐναντίον τῶν Τζαβελλαίων).

Κήτσιος Τζαβέλλας

Μπότσιαρη, δόσε διαταγὴ ν' ἀδειάσουν τὰ ντουφέκια
Ἀπάνω μας, τὸ αἷμά σας νὰ πάρετε ἀμέσως!
Ἔχετε δίκιο, τὸ κακό, ποῦ σῶχει καμωμένο
Τὸ σπίτι μου, εἶναι βαρὺ, πρωτάκουστο καὶ μέγα!

Μάρκος Μπότσιαρης

Τὸ σπίτι αὐτό, ποῦ βρίσκεσαι σὲ εἶχε πρῶτο φίλο,
 Κι' ὡς φίλο του κι' ὡς προεστὸ σὲ τίμησεν, ἀλλ' ὅμως
 Ἡ εὐλογία ἐγείνει κατάρρα, κι' ἂν δὲν εἶταν
 Τὸ σπίτι αὐτό, ποῦ βρίσκεσαι, τῆς ἀδερφῆς μου σπίτι.⁽²⁰⁾
 Κανέννας σας δὲ θάβγαίνει ἀπ' ἐδῶ μοναχός του,
 Ἄλλὰ στὰ ξυλοκρέβατα θὰ βγαίναταν κομμάτια !

(Πρὸς τοὺς δικούς του)

Παιδιά μου, κάτω τ' ἄρματα ! γιὰ μιὰ στιγμή ἄς πάψῃ
 Ὁ πόνος, ὅπου φύτρωνε βαθυὰ μὲς στὴν καρδιά μας,
 Γιὰ νὰ περάσουν οἱ ἐχτροί... στὸ σπίτι τους νὰ πᾶνε !

(Χαμηλόνουν τ' ἄρματα κι' οἱ Τζαβελλαῖοι περνοῦν ἀπὸ
 τῇ μέσῃ καὶ φεύγουν)

Τώρα, ποῦ ἔφυγε ὁ ἐχτρός, κι' εἴμεστε μοναχοί μας,
 Φέρετ' ἐδῶ τὸ λείψανο, τὸ νυφοστολισμένο,
 Κι' ἐλᾶτε ὅλοι γύρα του, νὰ κλάψωμε τὸ μέγα
 Κακό, ποῦ μᾶς ζημέρωσε, καὶ τῇ στιγμή, ποῦ ὁ τάφος
 Τὸ κλείσῃ στὴν ἀγκάλη του, θὰ πέσουνε τὰ πρῶτα
 Ντουφέκια, κι' ἡ ἐκδίκηση τὸ ἔργο της θ' ἀρχίσῃ !
 Ἕνας ἄς τρέξῃ γλήγορα στὰ γονικά τῆς νύφης,
 Στὴν Κιάφα, καὶ τὴν εἰδῆσῃ τὴ μαύρη νὰ μηνύσῃ !

(Μπαίνουν μέσα πολλὲς γυναῖκες, κρατῶντας τὴ μάνα τοῦ
 γαμπροῦ, **Ἀργύρω**, ποῦ εἶχε δίπλα της τὸ δευτερό της παιδί, τὸ
Φῶτο, ὡς 12 χρονῶν. Ἐχει τὸ πρόσωπο σκυμμένο καὶ δὲ μιλεῖ).

Μιὰ γυναίκα

Μᾶς ἤρε δεύτερο κακό, κακὸ τὸ πλιό μεγάλο !

Μάρκος Μπότσιαρης

Τ' εἶπες; Καὶ δεύτερο κακό; Αὐτὸ ποῦ ἔχει γεῖναι
Μήπως δὲν εἴταν ἀρκετό; "Ο,τι κι' ἂν εἶναι πέ το!
Τὴν ἔχω ἄξια τὴν καρδιά! Βαστάει ὁ,τι τύχη!

"Αλλη γυναίκα

Πάη κι' ὁ γαμπρός!

Μάρκος Μπότσιαρης

Σκοτώθηκε;

"Αλλη γυναίκα

Μᾶς ἔφυγε! (21)

Μάρκος Μπότσιαρης

Ποῦ πῆγε;

"Αλλη γυναίκα

Νὰ βρῇ ποτάμι νὰ πνιγῇ, νὰ βρῇ γκρεμὸ νὰ πέση...

Μάρκος Μπότσιαρης

Διπλὸς ὁ πόνος, καὶ διπλὴ ἡ συμφορά, ποῦ μ' ἤῤρε,
'Αλλ' ὅμως κι' ἡ ἐκδίκηση διπλὴ κι' αὐτὴ θὰ εἶναι

Γιάννης Σέχος

Μπότσιαρη, δὲν τὸ πίστευα, κι' οὔτε θὰ τὸ πιστέψω,
"Οτι Σουλιώτης θὰ βρεθῇ νὰ προσκυνήσῃ τοῦρκο,
'Αλλ' ἀπὸ τούτῃ τῇ στιγμῇ, ποῦ μπῆκε ἡ μαύρη ἔχτρα,
'Ανάμεσα στοὺς πρώτους μας, πιστεύω ὅτι θ' ἄρθῃ
Μιὰ μέρα μαύρη θλιθερὴ τὸ Σούλι... νὰ χαλάσῃ!

Τέλος τῆς πρώτης πράξης καὶ τοῦ προλόγου.

ΠΡΑΞΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

1792

Ο ΑΝΤΙΧΡΙΣΤΟΣ

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΠΡΑΞΗΣ

Λάμπρος Τζαβέλλας, Σουλιώτης ἀρχηγός.

Φώτος Τζαβέλλας, γιός του. 18 ἐτῶν.

Ἀλῆ-πασιας, Βεζύρης τοῦ Γιαννίνου, τῆς Ρούμελης καὶ τοῦ Μωριᾶ.

Θανάσης-Βάγιας, } Ὑπουργοὶ του

Ταχῆρ Ἀμπάζης, }

Ἰσοῦφ Ἀράπης, Ντερβέναγας (ὁδοφύλακας).

Κὺρ-Μάνθος, γραμματικὸς τοῦ Ἀλῆ-πασια.

Βασίλης-Χασάνης, χριστιανὸς στήν ὑπηρεσία τοῦ Σεραγιῶ τοῦ Ἀλῆ-πασια.

Τζοχανταραῖοι, Σουλιῶτες κι' ὑπηρέτες.

Ἡ Σκηνὴ στὰ Γιάννινα τὸν Ἰούλιο τοῦ 1792.

Ο ΑΝΤΙΧΡΙΣΤΟΣ

[Ἡ σκηνὴ στὰ Γιάννινα, στὸ Σεράϊ τοῦ Ἀλῆ-πασια. Πλούσια διασκευὴ τῆς αἰθουσας, μὲ κόκκινο ὕφασμα. Στὸν τοῖχο κρέμονται πολὺτιμα ὅπλα. Στῇ δεξιᾷ πλευρᾷ τῆς αἰθουσας ἓνα πλατὺ ντιβάνι, καὶ ἀπάνω στὸν τοῖχο τὸ τούρκικο στέμμα, ἥτοι τὸ φεγγάρι καὶ τὸ ἄστρο, καὶ κάτω ἀπ' αὐτὰ τρεῖς ἀλογουρές, ἑμβλημα τοῦ βεζυρικοῦ ἀξιώματος. Ἡ θύρα εἶναι σκεπασμένη μὲ κόκκινα παραπετάσματα. Ἀπάνω στὸ ντιβάνι κάθεται σταυροπόδι ὁ Ἀλῆ-πασιας, σαραντάρης ἀπάνω-κάτω στὴν ἡλικία, ξανθογόνης, ντυμένος καφτάνι. Δεξιὰ του ἓνα τραπέζι μὲ καλαμάρι, πτεροκόντυλο καὶ χαρτί, κι' ἀριστερά του, στὸ ντιβάνι ἀπάνω, ἓνα κίτρινο μαχρὺ καὶ χροντρόσπειρο κομπολόγι, κι' ἓνα ζευγάρι πιστόλια.

ΣΚΗΝΗ 1η

Κὺρ-Μάνθος (22)

Βεζύρη μου πανίσχυρε, στοὺς ὀρισμούς σου εἶμαι,
Σὲ προσκυνῶ μ' ὑποταγὴ καὶ σοῦ φιλῶ τὰ πόδια.
Πάντα ὁ λαιμός μου βρίσκεται στὴν κόψη τοῦ σπαθιοῦ σου,
Καὶ τοῦ σπιτιοῦ μου ἡ τιμὴ στὰ χέρια σου κρεμιέται.
Ζοῦμε γιὰτ' εἶναι ἄπειρο καὶ μέγα τὸ ἔλεός σου,
Ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὰ στήθια σου καὶ τὴν καρδιά σου μέσα,
Σὰ βρῦση γαργαρόνερη κι' ὁ κόσμος ὅλος πίνει.
Ὁ παντοδύναμος Θεὸς ζωὴ νὰ σοῦ χαρίζῃ

Καὶ σκλάβά σου νὰ σέρνεται στὰ πόδια σου ἡ Δόξα !

Ἄλῃ-πασίας

Κὺρ-Μάνθο ! Εἰδήση καρμιὰ ἀπὸ τὸ Σούλι ἔχεις ;

Κὺρ-Μάνθος

Καρμιὰ, Πασιᾶ μου, εἰδήση δὲ μοῦρθε ὥς τὴν ὥρα.

Ἄλῃ-πασίας

Καὶ γιὰ τὴν ἄργητα τί λές αὐτὴ, ὦρὲ Κὺρ-Μάνθο ;

Κὺρ-Μάνθος

Πασιᾶ μου, τί ἀνυπομονᾶς ; Δὲν ξέρεις οἱ Σουλιῶτες
"Ὅτ' ἔχουν ἀρχηγοὺς πολλοὺς, κι' ὅτι ἓνα τέτοιο πρᾶμα,
Σᾶν τοῦτο, ποῦ τοὺς ζήτησες, νὰ τὸ ἐγκρίνουν πρέπει
Οἱ πρῶτοί τους οἱ ἀρχηγοὶ καὶ τὰ καπεταναῦτα ;

Ἄλῃ-πασίας

Τὸ ξέρω αὐτό, Κὺρ-Μάνθο μου, ἀλλὰ φοβοῦμαι μήπως
Τὸ γράμμα, ποῦ τοὺς γράψαμε, μήπως δὲν εἴταν ὅπως
Χρειάζονταν, κι' οἱ πονηροὶ ἐμπῆκαν σ' ὑποψία.
Γιὰ διάβασέ μου ἀκόμα μιὰ τὸ γράμμα μου ἐκεῖνο,
Ποῦ τοὺς ἐστείλαμε, νὰ ἰδῶ, μήπως κανέναν λόγον
Ἐμπῆκε, ποῦ δὲν ἔπρεπε νὰ μπῇ ...

Κὺρ-Μάνθος (κινῶντας γιὰ ἔξω)

Στοὺς ὀρισμούς σας !

Ἀλῆ-παθίας (μόνος)

Τώρα θὰ ἰδῶ, Κύρ Μάνθο μου, τὴν ἱκανοτητά σου !
 θὰ ἰδῶ ἂν εἶσαι ἱκανὸς γραμματικὸς βεζύρη
 Νὰ εἶσαι, ἢ νὰ στέκεσαι, στὰ χέρια σου βαστῶντας
 Τὴ σκούπα καὶ τῶν σταύλων μου νὰ γείνης σκουπιδιάρης.

ΣΚΗΝΗ 2η

(Μπαίνει ὁ) **Κὺρ-Μάνθος**

Νά το, Πασιῶ μου τὸ χαρτί !

Ἀλῆ-παθίας

Γιὰ διάβασε ν' ἀκούσω !

Κὺρ Μάνθος (διαβάζει)

- « Ἀγαπημένοι φίλοι μου, καὶ καπεταναραῖοι ! (23)
 » Ἀντρειωμένε Μπότσιαρη καὶ ξακουστὲ Τζαβέλλα.
 » Ἐγώ, ὁ βεζύρ-Ἀλῆ-πασσας, σᾶς χαιρετῶ μὲ πόθο,
 » Σᾶ γείτονας ἀγαπητὸς καὶ σᾶς φιλῶ τὰ μάτια !
 » Μοῦ εἶναι πολὺ καλὰ γνωστὰ τ' ἀντραγαθήματά σας,
 » Κι' ἀνάγκη ἔχω βιαστικὴ πὸ τὴν παλληκαριά σας.
 » Παρακαλῶ σας, τὴ στιγμὴ ποῦ λάβετε αὐτό μου
 » Τὸ γράμμα, νὰ κινήσετε καὶ νᾶρθετ' ἐδῶ πέρα,
 » Στὰ Γιάννινα, μὲ ὅλα σας τ' ἀντρεῖα παλληκάρια,
 » Νὰ πολεμήσω βιάζομαι τοὺς Ἀργυροκαστρίτες,
 » Τοὺς μπέϊδες, ποῦ στέκονται τοὺς ὀρίσμοὺς μου ἐνάντιοι,
 » Γιατὶ μονάχος δύσκολο νὰ τοὺς νικήσω εἶναι.
 » Ἄν ἔρθετε ἢ φιλία μας παντοτεινὴ θὰ εἶναι

»Καί ὁ μιστός σας τριδιπλός ἀπ' ὅ,τι δίνω σ' ἄλλους.
 »Γιατί γνωρίζω τριδιπλή πῶς εἶναι κι' ἀντρεία σας.
 »Χωρίς ἐσᾶς δὲν ξεκινῶ καί πόλεμος δὲν κάμω,
 »Καί γλῆγορα σας καρτερῶ νάρθητε χωρίς ἄλλο.
 »Ταῦτα καί μένω

» Ἀλῆ-πασιας, ἀπὸ τὸ Τεπελένι».

Ἀλῆ-πασιας

Κὺρ-Μάνθο μου, τὸ γράμμα μας εἶναι καλὰ φκιασμένο.
 Δὲν ἔχω λόγο νὰ σοῦ εἰπῶ... Γραμματικὸς νὰ εἶσαι
 Βεζύρη, σὺν ἐμέναντε, Κὺρ-Μάνθο, σοῦ ἀξίζει!

Κὺρ-Μάνθος (σκύφτοντας καὶ βγαίνοντας)

Σ' εὐχαριστῶ, βεζύρη μου, σ' εὐχαριστῶ, πασιᾶ μου!

Ἀλῆ-πασιας (μόνος)

Ἄχ! κι' ἂν δὲ μῶρθουν τὰ σκυλλιά! Ἄν ἴσως καὶ νοήσουν
 Τὸ ὄλο μου... γιὰ νὰ σταθῶ στὰ Γιάννινα δὲν εἶμαι!
 Γιὰ νὰ εἶμαι ἐγὼ Ἀλῆ-πασιας, γιὰ νὰ εἶμαι ἐγὼ βεζύρης,
 Ἀρβανιτιάς καὶ Ρούμελης καὶ γιὰ νὰ γείνω ἀκόμα
 Καὶ μεγαλύτερος πολὺ, ἀπ' ὅ,τι τώρα εἶμαι,
 Πρέπει ἀπ' ἐμπρός μου ἡ φυλὴ τῶν Σουλιωτῶν νὰ λείψῃ.
 Ἡ Τσιαμουριά κι' ἡ Λάμψη, κι' ὅλο τὸ Μαργαρίτη
 Ραγιαδες εἶναι τοῦ Σουλίου, (24) τοῦ δίνουνε χαράτσι,
 Κι' ἐγὼ νὰ κάθωμαι ἄνεργος καὶ νὰ τοὺς καμαρόνω!
 Καὶ ποῦ ἀκούστηκε ποτέ, ἀφόντας βασιλεύει
 Σουλτᾶνος μὲς στήν ἑκουστή καὶ δοξασμένη Πόλη,
 Νὰ ἐξουσιάζουν χριστιανοί, καὶ νὰ δουλεύουν τουρκοί; (25)
 Κι' ἐγὼ νὰ εἶμαι στὰ Γιάννινα βεζύρης μὲ φερμάνι!

Ἄλῃ νὰ μὴ μὲ λέγουνε, βεζύρης νὰ μὴν εἶμαι,
 Ὅλη ἡ κατάρρα ἀπάνω μου τῆς μάνας μου τῆς Χάμκως
 Νὰ πέση, ἂν δυὸ πράγματα δὲν κάμω στὴ ζωὴ μου :
 Ἄν τὸ Γαρδίκι τ' ἄνομο ἀλάτι δὲν τὸ σπείρω, (26)
 Κι' ἂν δὲ σκλαθώσω τὸ κακὸ κι' ἀντρειωμένο Σούλι.
 Τῶνα τὸ θέλει ἡ μάνα μου, κι' ἡ Δόξα μου τὸ ἄλλο!

(Κουνιέται καὶ βροντάει τὸ κουδούνι τῆς θύρας)

Ἔμπα !

ΣΚΗΝΗ 3η

(Μπαίνει ὁ) **Κύρ- Μάνθος**

Πασιᾶ μου, μιὰ γραφὴ μᾶς ἤρθε ἀπὸ τὰ Χάσια.

Ἄλῃ-Παδίας

Ἐλα κοντά μου διάβασε, νὰ ἰδοῦμε τί μᾶς γράφουν !

Κύρ- Μάνθος (ἀνοίγει τὸ γράμμα)

«Βεζύρη μου, σὲ προσκυνῶ καὶ σοῦ φιλῶ τὰ πόδια !
 »Νά εἶναι πολλὰ τὰ ἔτη σου, κι' ἡ δόξα σου μεγάλη.
 »Σοῦ φανερόνω μὲ χαρὰ μεγάλη τῆς καρδιᾶς μου
 »Ὅτ' ἔκαμα νὰ τρέμουνε τὸ ἐνδοξο ὄνομά σου
 »Τὰ Χάσια τ' ἀνυπόταχτα καὶ τ' Ἀγραφα τ' ἀντρεῖα.
 »Τρέχω σὰν τὴ σφοδρὴ νοτιὰ πό τ' Ἀγραφα στὰ Χάσια,
 »Κι' ἀπὸ τὰ Χάσια στ' Ἀγραφα, σὰν τὸ βοριά διαβαίνω.
 »Τὸ αἷμα τρέχει, σ' ἄνερὸ, τῶν χριστιανῶν, Πασιᾶ μου,
 »Καὶ τ' ὄνομά σου ἔγεινε φοβέρα τῶν ραγιαδῶν.
 »Μέρα καὶ νύχτα πόλεμος, μέρα καὶ νύχτα μάχη.
 »Τροφή μου εἶν' ὁ πόλεμος, προσφάγι μου τὸ αἷμα.
 »Καὶ μουσικὴ χαρμόσυνη τῶν χριστιανῶν τὸ κλάμα.
 »Στῶν ντουφεκιῶν τὲς βρονταριὲς πλαγιαζῶ καὶ κοιμοῦμαι

» Έχοντας στῶμα κλάματα, καὶ προσκεφάλι θρήνους,
 » Καὶ σκέπασμα τῇ γαλανῇ ἀντάρα τοῦ πολέμου.
 » Ὅλοι ραγιᾶδες ἐγείναν, Χασιώτες κι' Ἀγραφιῶτες,
 » Καὶ μοναχὰ ἡ Κλεφτουριά μᾶς ἀντιμετωπίζει
 » Ὁ Κατσαντώνης, ὁ Σταθᾶς, ὁ γυιὸς τοῦ Μπουκουβάλα,
 » Ὁ Λεπενιώτης, ὁ Σπανός, ὁ Τσιόλκας, οἱ Λαζαῖοι,
 » Ὁ Νικοτσάρας, ὁ Λουκᾶς, ὁ Ντέλλας, ὁ Τζαχῆλας
 » Οἱ Μπλαχαθαῖοι, ὁ Μάνταλος, τὰ ἐπτὰ παιδιὰ τοῦ Ζάκα,
 » Χασιώτης καὶ Καταραχιᾶς, ὁ Γκουντουβᾶς κι' ὁ Τόσκας.
 » Ἀδιάκοπα τοὺς κυνηγῶ, ἀδιάκοπα τοὺς διώχνω.
 » Ὡς τώρα σκότωσα πολλοὺς, ἄρματωλούς καὶ κλέφτες,
 » Κι' ἔχω ἐλπίδα στὸν Θεὸ νὰ σοῦ τοὺς φέρω ὅλους
 » Ἡ ζωντανὸς στὰ σίδερα, ἢ σκοτωμένους μέσα
 » Σὲ τραγοσάκκια στοιβαχτούς, δίχως κορμιά κεφάλια.
 » «Ταῦτα μένω δοῦλός σου πιστὸς ὁ:

«Βελῆ Γκέγκας»(27)

Ἄλῃ-πασίας (χαρούμενος)

Γειά σου, Βελῆ μου ! Ἦξευρα ἐγὼ καλὰ ποιὸς εἶσαι
 Καὶ σ' ἔστειλα Ντερβέναγα τῆς Θεσσαλίας ὅλης.

Κὺρ Μάνθος

Ἔχεις, Πασιᾶ μου, τίποτε νὰ μὲ προστάξης ;

Ἄλῃ-πασίας

(Τοῦ κάμνει ἀρνητικὸ νόημα)

Ὅχι !

(Βγαίνοντας ὁ Κὺρ Μάνθος, ἀκούεται τὸ κουδούνι τῆς θύρας νὰ βροντᾷ)

Ποιὸς εἶναι ;

(Σηκόνεται τὸ παραπέτασμα τῆς θύρας καὶ φαίνονται ὁ Ταχῆρ
 Ἀμπάξης κι' ὁ Θανάση-Βάγιας)

ΣΚΗΝΗ 4η

Ταχῆρ - Ἀμπάζης (μπαίνοντας)

Κᾶτι δοῦλοι σου ! Κᾶτι πιστοί σου σκλάβοι,
 Ποῦ σέ δουλεύουνε πιστά, καὶ ἀντὶ αὐτοῖ νὰ εἶναι
 Πιστοὶ ντερβεναγάδες σου κι' ἀντάρτες νὰ χτυποῦνε
 Τῆς δόξας σου τῆς ἁπειρης, καὶ τὰ ὀνόματά τους
 Γνωστά νὰ γείνουν κι' ἐνδοῖα στὰ βιλαγιέτια ὅλα,
 Τοὺς ἔδωσες στὰ Γιάννινα, σὰ νὰ εἴτανε γυναῖκες,
 Κι' ἔχεις τὸ Γκέγκα τὸ Βελῆ στὴ Θεσσαλία ὅλη
 Ντερβέναχα κι' ἐπίτροπο, καὶ στὰ βουνὰ τῆς Γούρας
 Τῆς Πάτρας⁽²⁷⁾ τοῦ Καρπενησιοῦ καὶ τοῦ Ἀσπροποτάμου
 Ἐναν ἀράπη βρωμερό, ποῦ λὲν Ἰσοῦφ Ἀράπη !
 Κι' ἐνῶ αὐτοὶ γυρίζουνε τοὺς δρόμους τοῦ Γιαννίνου,
 Σὰ νὰ εἴτανε χανοῦμισες, σὰ νὰ εἴτανε κυράδες,
 Ἐκεῖνοι τὴ σακκούλα τους ἀδιάνοπα γεμίζουν
 Κι' ἐσένα σοῦ συμπροβοδοῦν κεφάλια ἀλατισμένα,
 Πιστῶν ραγιάδων, ζευγιτῶν καὶ τίμιων τσελεγκάδων,
 Καὶ τὰ περνοῦνε γιὰ κλεφτῶν κι' ἀρματωλῶν κεφάλια !
 Σὲ λίγο ἐμπρός σου θὰ φανῇ ὁ ἀγαπητὸς σου ἀράπης
 Νὰ σοῦ προσφέρῃ φόρτωμα ραγιάδικα κεφάλια,
 Ἀνθρώπων, ποῦ στὰ χέρια τους ποτὲ δὲν ἔχουν πιάσει
 Ντουρέκι νὰ χτυπήσουνε τ' ἀσκήρια του βεζύρη !

Ἀλῆ - παδίας

Μ' ἔγνοια μεγάλη ἄκουσα τὰ λόγια σου, Ταχῆρη,
 Καὶ σὼχω τὴν ἀπάντηση στῆς γλώσσας μου τὴν ἄκρη,
 Θέλω ὅμως καὶ τοῦ Βάγια μου τὸ τί θὰ εἰπῇ ν' ἀκούσω !

Θανάση - Βάγιας

Βεζύρη μου, σὲ προσκυνῶ καὶ σοῦ φιλῶ τὰ πόδια !

Κι' ἂν ἔχω τὸ δικαίωμα παράπονα νὰ κάμω,
Σοῦ τὰ εἶπεν ὁ Ταχῆρ-ἁγᾶς μὲ τὴν ἁράδα ὅλα.

Ἄλῃ-πασιας

Κι' οἱ δυὸ σας εἶστ' ἀνότητοι! Εἴστε μωρὰ παιδάκια,
Τῇ θέσῃ νὰ ζηλεύετε τοῦ Γκέγκα καὶ τοῦ Ἀράπη!
Ἀκόμα δὲ νοήσατε τὴν ὑψηλὴ σας θέσῃ!
Τ' εἶναι μπροστά σας, βρε κουτοί, ὁ Γκέγκας καὶ ὁ Ἀράπης;
Τοῦ Ἀλῃ-πασια τὴ δύναμη στὰ χέρια τους ποιοὶ παίζουν,
Μέσα ἐδῶ στὰ Γιάννινα καὶ σ' ὅλο μου τὸ κράτος;
Τί κάμω ἐγὼ, χωρὶς ἐσᾶς τοὺς δυὸ σας νὰ ρωτήσω;
Ἡ ἄπειρή μου δύναμη στὰ χέρια σας δὲν εἶναι;
Κι' αὐτὴ μου ἀκόμα ἡ ζωὴ; Ἐσεῖς οἱ δυὸ δὲν εἴστε
Τῆς δυνάμεις μου βοηθοὶ καὶ χέρια τῶν χειρῶν μου;
Ἐσεῖς νομίζετε ὁ ἐχτρός τοῦ κράτους μου ὅτ' εἶναι
Στοῦ Ἀσπροποτάμου τὰ βουνά, στ' Ἀγραφα καὶ στὰ Χάσια,
Κι' ὅμως ἂν εἴχετε μυελὸ, μονάχα λίγη σκέψη,
Ὅθι νοιώθατε ὅτ' ὁ ἐχθρὸς δὲ βίσκεται ἐκεῖ πέρα,
Ἡμέρες τόσες μακρὰ, ... μὲν βίσκεται σιμὰ μας, ...
Ὅλίγες ὥρες μοναχὰ ἀπέκει μᾶς χωρίζουν!
Τὸν ἔχομε στὸ πλάγι μας, τὸν ἔχομε στ' αὐτὴ μας,
Αὐτὸν τὸν ἄσποντον ἐχτρό!

Ταχῆρ Ἀμπάζης καὶ Θανάση Βάγιας

Καὶ πῶς τὸν λένε;

Ἄλῃ-πασιας

(Ὁ Ταχῆρ - Ἀμπάζης καὶ ὁ Θανάση-Βάγιας χαμηλώνουν
τὸ κεφάλι)

Σούλι!

Οἱ πλειό μας ἄσποντοι ἐχτροί, παιδιὰ! δὲν εἰν' οἱ Κλέφτες,
Ποῦ εἰν' ἀπάνω στὰ βουνά καὶ τρέχουν, σὰν ἀγροῖμια,

Στὰ πλάγια, στὲς νεροστурμές, στοὺς βράχους καὶ στὰ λόγγα,
 Χωρὶς νὰ ἔχουν κατοικιό, χωρὶς νὰ ἔχουν σπίτι, ...
 Δὲν εἶναι κι' οἱ ἀρματωλοί, ποῦ μοῦ φιλοῦν τὰ πόδια,
 Γιὰ ἓνα ξεροκόμματο ψωμί, ὅπου τοὺς ρίχνω ...
 Οἱ πλείοι μας ἀσπονδοὶ ἐχτροί, παιδιὰ μου, εἰν' οἱ Σουλιῶτες!
 Αὐτοὶ μοῦ τρῶνε τὴν καρδιά, αὐτοὶ μὲ βασανίζουν,
 Σ' ἀφάγτης ὑπερύψηλος στέκουν μπροστά μου πάντα,
 Καὶ μοῦ ἐμποδίζουν τὸν ὁρμή, μοῦ κόβουνε τὸ δρόμο,
 Ποῦ μ' ὁδηγᾷ ἡ δόξα μου μὲ τὸ δεξὶ τῆς χέρι.
 Πασίᾳ δὲν εἶμαι! Τίποτε δὲν εἶμαι, ἂν οἱ Σουλιῶτες
 Δὲ γείνουνε ραγιαῖδες μου, καὶ δὲ μὲ προσκυνήσουν!
 Δὲν εἶναι κλέφτες τοῦ βουνοῦ, εἶναι λαὸς ἀκέριος!
 Ἔχουνε σπίτια καὶ χωριά, ἔχουν ραγιαῖδες τούρκους,
 Κι' ἂν τοὺς ἀφήσωμε θάρρῃ, ἀδέρφια μου, μιὰ μέρα,
 Ὅπου κι' αὐτὰ τὰ Γιάννινα Σουλιώτικα θὰ γείνουν,
 Καὶ ὅλη βεζυρεία μου, σουλιώτικο τιμάρη! (28)
 Τ' ἀκοῦτε, ἀδέρφια μου, καλὰ τὰ λόγια, ποῦ σᾶς λέγω;

Ταχῆρ - Ἀμπάζης καὶ Θανάση-Βάγιας

Τ' ἀκούσαμε, Βεζύρη μου! Τοὺς στοχασμοὺς σου ὅλους
 Τοὺς νοιώσαμε πολὺ καλὰ ...

Ἀλῆ-πασίας

Ὁ Γκέγκας κι' ὁ Ἀράπης
 Εἶναι ντραγάτες μου ἀπλοὶ στ' ἀμπελοχώραφά μου,
 Ἐνῶ σεῖς εἰστε φύλακες τοῦ ἴδιου τοῦ σπιτιοῦ μου!
 Παντοτεινὰ δὲν ἔχετε στὰ χέρια τὴ ζωὴ μου;
 Καὶ τῶν παιδιῶν μου τὴ ζωὴ, καὶ τὴν τιμὴ μου ὅλη; (29)

(ΘΕΑΤΡΟΝ Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ)

Ταχήρ - 'Αμπάζης καὶ Θανάση - Βάγιας

Ἐφταίξαμε, Βεζύρη μου ! Συμπάθησέ μας τώρα !

(Γονατίζουν καὶ τοῦ πιάνουν τὰ ποδάρια).

'Αλῆ-πασίας

Ἐχετε τὸ συμπάθιο μου ! Ἀπάνω σηκωήητε !

Ἐχω δυὸ λόγια νὰ σᾶς πῶ : Ἀνοίξετε τ' αὐτιά σας !

Ὡρα τὴν ὥρα καρτερῶ ἀκέραιο ἐδῶ τὸ Σούλι !

Νὰ πέση στὴν παγίδα μου, σὲ νὰ εἴτανε ποντίκι !

Θανάση - Βάγιας

Κι' ἂν νοιώσῃ τὴν παγίδα σου ;

'Αλῆ-πασίας

Ἄλλη παγίδα πάλε !

Ταχήρ - 'Αμπάζης

Καὶ δὲ θὰ πολεμήσωμε ποτὲ μὲ τοὺς Σουλιῶτες,

Σὲν παληκάρια, ποῦ εἴμεστε, μὲ τ' ἄρματα στὰ χέρια ;

'Αλῆ-πασίας

Εἶσαι παιδί, Ταχήρη μου, νὰ λὲς αὐτὰ τὰ λόγια !

Δὲ ξέρεις φαίνεται καλὰ τὸ τί θὰ πῇ Σουλιώτης !

Σουλιώτης θὰ εἰπῇ γίγαντας ! Κι' ἂν ὠριζα τὸ Σούλι

Κι' εἶχα, Θανάση καὶ Ταχήρ, δικούς μου τοὺς Σουλιῶτες,

Τὸν κόσμο θὰ κυρίεua ! Θὰ γένομουν Σουλτᾶνος !

Εἶναι καλὸς ὁ πόλεμος... καλὸς ἂν τοὺς νικήσω...

"Αν ὁμως μὲ νικήσουνε ; Ποῦ θὰ κρυπτοῦμε τότε ;
 "Αν μὲς ἀπὸ τὰ χέρια μου τὰ Γιάννηνα μοῦ πάρουν,
 Ποῦ θὰ σταθῶ ; Καὶ λόγῳ ποιὸν θὰ δώσω στὸ Σουλτᾶνο ;
 Πάχ τὸ πασαλίκι μου ! πάχ καὶ τὸ κεφάλι,
 "Αν νικηθῶ !... Μὲ νοιώσατε, παιδιὰ μου, τί σᾶς λέγω ;
 Χρειάζεται ὑπόκριση, χρειάζεται παγίδα,
Κι' εἶναι στημένη σήμερα, καὶ ὁδὲ χρειάζεται ἄλλο,
 Παρὰ νάρθη ἀνύποπτο νὰ πέσῃ τὸ ποντίκι !

Θανάση-Βάγιας

Μεγάλη σου ἡ παλληκαριά, κι' ἡ γνώση σου μεγάλη !
 'Ο παντοδύναμος Θεὸς νὰ σὲ βοηθήῃ πάντα !

'Αλῆ-πασίας

'Ακούσατε τὰ λόγια μου ;

Ταχὴρ - 'Αμπάζης καὶ Θανάση-Βάγιας
 Τ' ἀκούσαμε, Πασιᾶ μου !

'Αλῆ-πασίας

Πηγαίνετε καὶ σύντροφος ἡ εὐχή μου νὰ σᾶς εἶναι !

(Σκύφτουν τοῦ πιάνουν τὰ γόνατα καὶ βγαίνουν. Βγαίνοντας
 αὐτοί, μπαίνει μέσα ὁ Κύρ Μάνθος)

ΣΚΗΝΗ 5η

Κύρ-Μάνθος

Πασιᾶ μου, ἔχω εἴδησι καλὴ νὰ σ' ἀναγγεῖλω !...

'Αλῆ-πασίας

Μὴν οἱ Σουλιῶτες ἤρθαν ;

Κὺρ-Μάνθος

Μᾶς ἦρθε ὁ Ἰσοῦφ Ἀράπης !

Ἀλῆ-πασίας

ὦ! εἶταν ἄδικη ἡ χαρά ! Μὲ γέλασες κατημένε !

Κὺρ-Μάνθος

Σέρνει δεμένη κλεφτουριά, κι' ὡς δῶρό του σοῦ φέρει
Κομμένα μέσα στὰ σακκιά ἐξήγτα δυὸ κεφάλια!
Εἶν' ἔξω καὶ τὴν ἄδεια σου γυρεύει νᾶμπη μέσα !

Ἀλῆ-πασίας

Πέ του νὰ μπῇ καὶ πρόσεξε μὴν μπῇ κανένas ἄλλος !

ΣΚΗΝΗ 6ῃ

(Ὁ Κὺρ Μάνθος βγαίνει ὑποχωρῶντας καὶ ἀμέσως μπαίνει ὁ Ἰσοῦφ Ἀράπης καὶ ἀπὸ πίσω του ἔρχονται τέσσερες ἀχθοφόροι, φορτωμένοι ἀπὸ ἓνα σακκὶ γεμάτο ὁ καθένας. Εἶναι ψηλός, μαῦρος, φορεῖ μακρὸ σπαθί, κηφτάνι κι' ἄσπρο σαρίκι.)

Ἰσοῦφ - Ἀράπης

Βεζύρη μου, σὲ προσκυνῶ ! (Σκύφτει καὶ τοῦ πιάνει τὰ γόνατα)

Ἀλῆ πασίας

Καλῶς τον, τὸν Ἰσοῦφη,
Τὸν πλιὸ πιστό μου ἄνθρωπο, ποῦ ἂν δὲν εἶταν μαῦρος,

Ἀράπης κατασκότεινος, θὰ πίστευα πῶς βγῆκε
Πό τὴν κοιλιὰ τῆς μάνας μου. τῆς δοξασμένης Χάμκως!
Ἰσούφη, πέ μου τί καλὰ μοῦ φέρεις;

Ἰσοῦφ- Ἀράπης

Σῶχω φέρει

Χίλια φλωριὰ βενέτικα (30) (τοῦ δίνει μιὰ σακκούλα γεμάτη)

Ἀλῆ-πασίας (Παίρνοντας τὴ σακκούλα)

Σ' εὐχαριστῶ, Ἰσοῦφη!

Ἰσοῦφ Ἀράπης

Σχράντα κλέφτες ζωντανούς κι' ἄλυσσοφορεμένους...

Ἀλῆ-πασίας

Καλὰ νὰ σ' ἔχη ὁ Θεός, γιὰ τὴ δική μου δόξα.

Ἰσοῦφ Ἀράπης

Κι' αὐτὰ τὰ τέσσερα σακκιά, γεμάτα ἀπὸ κεφάλια....

Ἀλῆ-πασίας

Ἰσοῦφη μου! ἀδερφικὰ νὰ σὲ φιλήσω στάσου! (τὸν φιλεῖ)

Ἰσοῦφ Ἀράπης (δείχνοντας τὰ σακκιά)

Εἶναι κεφάλια κλέφτικα, κεφάλια ξακουσμένα....

Ἔχουνε, πῆχες τὰ μαλλιά, καὶ πιθαμὲς μουστάκια! (31)

Μπορείς μ'αυτά, Βεζύρη μου, δυό στρώματ'α νά φτιάσῃς
Τὸ ἓνα γιὰ τὴ μάνα σου, ⁽³²⁾ γιὰ λόγου σου τὸ ἄλλο
Καὶ νά ξαπλόνεστε γλυκὰ ἀπάνω νά κοιμᾶστε,
Βλέποντας ὄνειρα λαμπρὰ, στὸ αἶμα βουτηγμένα.

Ἄλτ-πασίας

Ἰσοῦφ-ἀγά σ'εὐχαριστῶ! Ἄν εἶχ' ἀκόμα ἓνα
Ἰσοῦφ-Ἀράπη, πίστεψε, διπλὸς Ἀλῆς θὰ εἴμουν!

Ἰσοῦφ-Ἀράπης

Πασιᾶ μου! ὅπου πάτησε τοῦ Ἀράπη σου τὸ πόδι,
Ὡσὰν ποτάμι ἔτρεξε τῶν χριστιανῶν τὸ αἶμα. ⁽³³⁾
Ἔσπασα γόνατα, μηριά, χέρια, πλευρὰ καὶ πλάτες, ⁽³⁴⁾
Ἔτρεχα πάντα, σέρνοντας ὀπίσω μου τὸ χάρο,
Σὰ νά εἴμουν θεϊκὴ ὀργή... Ὁ κόσμος ἀπὸ μένα
Ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη ἔφριξε, καὶ στὰ ὀνόματά μας
Ἀναμεροῦνε τὰ κλαδιά, τὰ φύλλα μαραγγιάζουν,
Ρέβουνε τ' ἄνθια καταγῆς, σὰν πῶς τὰ κρούει ἡ πάχνη,
Τὸ γάλα μέσα στὸ βυζὶ τῆς μάνας μαρμαρώνει,
Καὶ στὴν κοιλιά τ' ἀγέννητα, Πασιᾶ μου, ἀνατρομάζουν!
Ἔχεις ἀπὸ τὸ δοῦλό σου παράπονο κανένα;

Ἄλτ-πασίας

ὦ! σὲ ζηλεύω Ἰσοῦφ-ἀγά, κι' ἂν δὲν εἴμουν βεζύρης,
Μὰ τὸν Θεό! θὰ ἤθελα νά εἶμαι Ἰσοῦφ-Ἀράπης!

(Βγάζει ἓνα χρυσὸ μαχαίρι καὶ τοῦ τὸ δίνει)

Σοῦ τὸ χαρίζω πᾶρέ το! (Τὸ παίρνει ὁ Ἰσοῦφ-Ἀράπης)
Αὐτό μου τὸ μαχαίρι

Νὰ σοῦ εἶναι πάντα σύντροφος, νὰ σοῦ θυμίζῃ πάντα
 Ἐμένα, τὸ βεζύρη σου, κι' ἂν τύχῃ νὰ σοῦ τάξουν
 Φλωριά νὰ σ' ἀγοράσουνε, κι' ἐμένα νὰ πουλήσης,
 Κι' ἂν τύχῃ στὰ ποδάρια σου τῶν χριστιανῶν τὰ δάκρυα
 Γεῖνουν ποτάμι ἀδιάβατο, καὶ ἡ ἀσπλάχνη καρδιά σου
 Λυγίσῃ... στὸ μαχαίρι αὐτὸ τὸ μάτι σου νὰ ρίξῃς !
 Φλωριά καὶ δάκρυα στὴ στιγμή θὰ τὰ περιφρονήσης !
 Μοῦ τῶδωκε μιὰ μάγισσα, ζευγάρι μ' ἄλλο ἓνα, (35)
 Κι' ἀφόντας στὸ ζωνάρι μου τὰ ἔχω φορεμένα,
 Μῶγεινε μάρμαρο ἡ καρδιά, τοὺς χτύπους τῆς δὲ νοιώθω,
 Σὲ δάκρυα κι' ἀναστεναγμούς, καὶ σ' αἵματα καὶ θρήνους !

Ἰσοῦφ-Ἀράπης

Σ' εὐχαριστῶ, Βεζύρη μου, γιὰ τὸ καλὸ σου δῶρο,
 Ἀλλ' ὅμως καὶ χωρὶς αὐτὸ, ὅπως μὲ θέλεις εἶμαι !

Ἀλῆ-πασίας

Σ' εὐχαριστῶ, Ἰσοῦφη μου, μὲ τὴν καρδιά μου ὅλη !
 (Τὸν χαϊδεύει στὲς πλάτες)

Πήγαινε τώρα γιὰ νὰ φᾶς, νὰ ξεποστᾷς πέσε
 Καὶ τράβα πίσω στ' Ἀγραφα καὶ στὰ βουνὰ τῆς Γούρας.

Ἰσοῦφ-Ἀράπης

Ἀκόμη δὲν ἐχόρτασες νὰ μ' ἔχῃς μακριὰ σου ;
 Ὡς πότε θάχῃς δίπλα σου ἓναν γκιόουρη Βάγια
 Κι' ἓναν Ταχῆρη ἄναντρο, ποῦ σκιάζεται τὸ αἶμα ;
 Δὲν ἦρθε ἡ ὥρα πλάγι σου, Πασιᾶ μου, νὰ μὲ πάρῃς,
 Στύλο τῆς βεζυρείας σου, καὶ τοῦ πασιαλικιοῦ σου ;

Ἐγὼ νὰ εἶμαι τὸ σπαθὶ καὶ σὺ νὰ εἶσαι τὸ χέρι ;
 Νὰ κάμῃς νευῖμα μοναχά, κι' ὅσα κεφάλια θέλεις,
 Νὰ πέφτουνε στὰ πόδια σου αἵματοκυλισμένα ;

Ἄλῃ πασίας

Τί λές, καημένε Ἰσοῦφ-άγα ! Τί λές, καημένε ἀράπη !
 Ἀλλάζεις, σὺ, τὴ θέση σου μὲ τοῦ Θανάση-Βάγια ;
 Ἀλλάζεις, σὺ, τὴ θέση σου μὲ τοῦ Ταχῆρ-Ἀμπάζη ;
 Πόσο, καημένε Ἰσοῦφ-άγα, ἀπατημένος εἶσαι !
 Ἐσὺ ! εἶσαι Ντερβέναγας, εἶσαι ἀντιπρόσωπός μου,
 Εἶσαι βεζύρης δεύτερος σὲ τόσες ἐπαρχίες,
 Καὶ χαίρεσαι, σὰ σύντροφος, τὴ δύναμή μου ὅλη !
 Καὶ θέλεις μὲς στὰ Γιάννινα νὰ βοῖσκεσαι κλεισμένος,
 Ν' ἀνάβῃς τὸ τσιμπούκι μου, σὰν τὸ Θανάση-Βάγια,
 Καὶ νὰ μουφκιαῖνῃς τὸν καφφέ, σὰν τὸν Ταχῆρ-Ἀμπάζη ; (36)
 Ἀντὶ νὰ χύνῃς αἷματα, ἀντὶ νὰ σπέρνῃς τρόμο ;
 Ἀπὸ τὸ στόμα σου ποτὲ δὲν ἤλπιζα ν' ἀκούσω
 Τέτοια κουβέντα ἀστόχαστη !

Ἰσοῦφ - Ἀράπης (σκύφτοντας)

Συμπάθησε, Πασιᾶ μου,
 Ἐναν ἀράπη ἀνόητο, ποῦ δὲν τοῦ κόβει ὁ νοῦς του,
 Καὶ δός μου ἄδεια σήμερ νὰ φύγω γιὰ τὴ Γούρα.

Ἄλῃ-πασίας (εὐχαριστημένος)

Ἔτσι σὲ θέλω, μπύρρο μου ! (37) Μὲ τὴν εὐχή μου σύρε !

(Ὁ Ἰσοῦφ Ἀράπης σκύφτει, ἀποχαιρετᾷ καὶ βγαίνει. Ὁ Πασιᾶς γτυπάει τὰ χέρια, μπαίνει ἕνας ὑπῆρτης, τοῦ δείχνει τὰ σακκιά μὲ τὰ κεφάλια καὶ τοῦ λέγει.)

Φορτώσου αὐτὰ τὰ καύκαλα, τὰ παλιοκολοκύθια,
Καὶ πῆγαινέ τα γλήγορα στῆς μάνας μου τὰ χέρια

ΣΚΗΝΗ 7η

(Ὁ ὑπηρετὴς βγάζει ἕνα-ἕνα τὰ σακκιά ἔξω, κι' ἐνῶ ὁ Ἀλῆ-
πασίας πηγαίνει πέρα-δῶθε, μπαίνει ὁ :)

Κὺρ-Μάνθος

Ἄς ἔχῃ δόξαν ὁ Θεός ! Πασιᾶ μου, σῶχ'ω φέρει
Τὴν ποθητὴ τὴν εἶδση ! Μᾶς ἤρθαν οἱ Σουλιῶτες !

Ἀλῆ-πασίας (Ἐξαλλος ἀπὸ τὴ χαρὰ του)

Ἀλήθεια λές; Εἶναι πολλοί; Καὶ ποιοί εἰν' οἱ ἀρχηγοί τους;

Κὺρ-Μάνθος

Εἶναι καμμιὰ ὀγδοηνταριά, ἀλλ' ὅμως ἕνας κι' ἕνας,
Καὶ ἀρχηγός τους ἐνδοξός ὁ Λάμπρος ὁ Τζαβέλλας.

Ἀλῆ-πασίας

Ἀφοῦ δὲν ἤρθε ὁ Μπότσιαρης. ἄς ποῦμε, ἡ δουλειά μας
Δὲν ἔγινε ὅπως ἤθελα... Νὰ πεταχτῆς τρεχᾶτος
Νὰ βρῆς τὸ Βάγια γλήγορα καὶ τὸν Ταχὴρ Ἀμπάζη,
Καὶ νὰ τοὺς φέρῃς στὴ στιγμὴ ! Εἶναι μεγάλη ἀνάγκη.
(Ὁ Κὺρ-Μάνθος βγαίνει τρεχᾶτος)

Ἔ ! τέλος πάντων ! μῶπεσες στὰ χέρια, Κακοσούλι !
Καὶ θὰ σέ γδάρω ζωντανό, σὰν τὸ Τσιαούση Πρίφτη ! (38)

ΣΚΗΝΗ 8η

(Μπαίνουν μέσα ὁ Ταχὴρ Ἀμπάζης κι' ὁ Θανάσης Βάγιας)

Ἐλᾶτε, ἀγαπημένοι μου, κι' ἐμπιστευμένοι φίλοι !
Ν' ἀκούσετε τὴν εἶδση ! Μᾶς ἤρθαν οἱ Σουλιῶτες !

Θανάση-Βάγιας καὶ Ταχὴρ - 'Αμπάζης

Τὸ μάθαμε, Βεζύρη μου, Τί προσταγές μᾶς δίνεις;

'Αλῆ-πασίας

Νὰ τοὺς δεχθῆτε φιλικά, νὰ φᾶνε δώσετέ τους !
 Καὶ ὕστερ' ἀπὸ τὸ φαγ' νὰ βάλετε καμπόσους
 'Απὸ τοὺς ἀρβανίτες μας τὲς τρεῖς (39) γιὰ νὰ πηδῇσουν,
 Κι' ἐκεῖ νὰ προσκαλέσετε καὶ τοὺς Σουλιῶτες ὅλους,
 Γιὰ νὰ πηδῇσουνε κι' αὐτοί... Θὰ τὸ παραδεχτοῦνε
 Θὰ βγάλουν τὰ σελιάχια τους μαζὺ μὲ τ' ἄρματά τους,
 Κι' ἐνῷ αὐτοὶ θὰ ρίχνωνται, τ' ἀσκέρια τὰ δικὰ μας
 Νὰ εἶναι κρυμμένα γύρω τους, κι' ἀπάνω τους νὰ πέσουν,
 Καὶ νὰ τοὺς πιάσουν ζωντανούς, χωρὶς νὰ λείψῃ ἓνας !
 'Ανοίξετε τὰ μύτια σας, μὴν τύχῃ κἄνα λάθος
 Σκεφθῆτε ὅτι ἔχομε στὸ σπίτι μας τὸ φεῖδι !....

Θανάσης-Βάγιας καὶ Ταχὴρ - 'Αμπάζης

Καλὰ τὸ καταλάβαμε τὸ σχέδιο σου, Πασιᾶ μου !

Νὰ μείνῃς ἡσυχος πολὺ, θὰ γείνη ὅπως εἶπες.

(Βγαίνουν βιαστικοί, ἐνῷ στὴ θύρα φαίνεται κρυφὰ τὸ κεφάλι τοῦ Κύρ-Μάνθου).

'Αλῆ-πασίας (μόνος)

'Αργὰ ποῦ φεύγουν οἱ στιγμές, αἰῶνες σ'ὰ νὰ εἴταν!

ΣΚΗΝΗ 9η

Μπαίνουν μέσα ὁ Λάμπρος Ἰζαβέλλης, μὲ τὸ παιδί του τὸ Φῶτο, καὶ 4—5 ἄλλους Σουλιῶτες. Στὴν αἴφνιδια ἐμφάνισή τους ὁ 'Αλῆ πασιᾶς τρομάζει.

Λάμπρος Τζαβέλλας

Ὡρέ ! ποιὸς εἶν' ὁ Ἀλῆ-πασίας ;

Ἀλῆ-πασίας (ἐρχόμενος στὸν ἑαυτό του)

Ἐγὼ εἶμαι ὅλος κι' ὅλος !

Λάμπρος Τζαβέλλας

Κι' ἐγὼ εἶμαι ὁ φίλος σου, ὁ Λάμπρος ὁ Τζαβέλλας !

Ἀλῆ-πασίας (Σηκόνεται κι' ἀνοίγει τὴν ἀγκαλιά του)

Εἶς' ὁ Τζαβέλλας ; Τί χαρά, ποῦ μᾶχει ξημερώσει !

Καλῶς τονε τὸ φίλο μου, τὸν καπετὰν Τζαβέλλα !

Λάμπρος Τζαβέλλας

Πασιᾶ μου, μ' ἔστειλεν ἐδῶ τὸ ἐνδοξό μου Σούλι

Νὰ σέ βοηθήσω, ὡς σύμμαχος, στὸν πόλεμο, ποῦ ἔχεις !

Ἀλῆ-πασίας

Εὐχαριστῶ, Τζαβέλλα μου, κι' ἐσένα καὶ τὸ Σούλι !

(Χτυπάει τὲς ἀπαλάμες του καὶ μπαίνει ἕνας ὑπηρέτης)

Τσιουμπούκι φέρε καὶ καφφὲ τοῦ καπετὰν Τζαβέλλα !

Λάμπρος Τζαβέλλας

Καὶ πότε θὰ κινήσωμε, στὸν πόλεμο νὰ πᾶμε ;

Ἀλῆ-πασίας

Σήμερα γράμμα μᾶςτειλαν οἱ Ἀργυροκαστρίτες,

Καὶ γράφουν ὅτι θᾶρθουνε, γιὰ νὰ μὲ προσκυνήσουν.

Καὶ ἂν ἴσως ἔρθουν, ὅπως λέν, συμπαθισμένοι νὰ εἶναι,
 Εἶναι ἡ καρδιά μου σπλαχνική... λιγάει σὰν τὴ βέργα...
 "Ἄν ὅμως καὶ δὲν ἔρθουνε, τὸ κρῖμα στὸ λαιμὸ τους!
 Τότε θὰ ξεκινήσωμε, θὰ πᾶμε νὰ τοὺς βροῦμε
 Μαζὺ, καὶ θὰ τοὺς δώσωμε καλὰ νὰ καταλάβουν !
 (Βλέποντας τὸ Φῶτο)

Καὶ τίνος εἶναι, Λάμπρο μου, αὐτὸ τὸ παλληκάρι ;

Λάμπρος Τζαβέλλας

Αὐτό; Εἶναι ὁ Φῶτός μου, τὸ μοναχὸ παιδί μου !

Ἄλῃ-πασίας

Νὰ σοῦ χαρίσῃ ὁ Θεός, Τζαβέλλα, τὸ παιδί σου !

Λάμπρος Τζαβέλλας

Εὐχαριστῶ, Βεζύρη μου, γιὰ τὰ καλὰ σου λόγια !

Ἄλῃ-πασίας

Ἐγώ, Τζαβέλλα, θέλησα νὰ γείνωμε ἀδέρφια,
 Κι νὰ περνοῦμε εἰρηνικά, ὥσάν καλοὶ γειτόνοι.
 Ἡ χάρη αὐτὴ, ποῦ σήμερα, μοῦ κάμετε οἱ Σουλιῶτες
 Εἶναι μεγάλη ! Σκλάβο σας μ' ἔχετε ἀποχτημένο.
 Τώρα ποῦ γνωριστήκαμε, Τζαβέλλα ξακουσμένε,
 Πᾶμ' ἔξω τοὺς Σουλιῶτες σου νὰ ἰδῶ καὶ νὰ γνωρίσω,
 Καὶ σὺ τοὺς Ἀρβανίτες μου καὶ τὰ στρατέματά μου....

Λάμπρος Τζαβέλλας

Ὅπως ὀρίζεις ! Βρίσκομαι, Πασιᾶ, στοὺς ὀρισμούς σου !

ΣΚΗΝΗ 10η

(Βγαίνουν ὅλοι ἔξω καὶ μπαίνει μέσα ὁ Κύρ Μάνθος μ' ἓναν ἄλλο)

Κύρ-Μάνθος (φοβισμένα)

Βασίλη!

Βασίλης

Λέγε με Χασάν ! Τ' ὄνομ' αὐτὸ ἄς λείψῃ....
Οἱ τοῖχοι ἔχουνε αὐτιά κι' οἱ λόγγοι ἔχουν μάτια....
Τί θέλεις ; Πέ μου γλήγορα !

Κύρ-Μάνθος

Νὰ φύγῃς γιὰ τὸ Σούλι !
Βάλε φτερὰ στὰ πόδια σου, καὶ σὰν ἀγέρας τρέξε,
Νὰ εἰπῇς τοῦ Γιώργου Μπότσιαρη, πῶς χάθηνε ὁ Τζαθέλλας,
Μαζὺ μὲ ὅλα τὰ παιδιὰ, ποὺ ἔφερε ἐδῶ πέρα ! (40)

Βασίλης

Τί λές, Κύρ Μάνθο ;

Κύρ-Μάνθος

Ἀδελφέ, τοὺς ἔστησε παγίδα
Ὁ Τύρανος, ὁ ἄπιστος ! Σὲ λίγο θὰ εἶναι ὅλοι
Χωμένοι μὲς στὲς φυλακές, μὲ σίδηρα στὰ χέρια !
Ὅ,τι σοῦ λέγω τ' ἄκουσα μ' αὐτὰ τὰ ἴδια αὐτιά μου.
Ποῦ τὰ ἔλεγε ὁ Ἀλῆ-πασίας μὲ τοὺς καταραμένους,
Τὸ Βάγια τὸν ἀντίχριστο, καὶ τὸν Ταχῆρ Ἀμπάζη !

Βασίλης

Κύρ-Μάνθο, φεύγω....

Κύρ-Μάνθος

Στὸ καλὸ !.... Ἡ Παναγιά μαζὺ σου!
 (Τὸν ἀγκαλιάζει καὶ φιλοῦνται. Ὁ Βασίλης φεύγει, ὁ δὲ Μάνθος
 γονατίζει καὶ προσεύχεται).

Θεέ μου, μεγαλοδύναμε, πολυέσπλαχνε καὶ δίκιε!
 Εἶναι καιρὸς τὸ χέρι σου τὸ δυνατό ν' ἀπλώσῃς,
 Τὸ δουλωμένο γένος μας, πὸ τῇ σκλαβιᾷ νὰ σώσῃς!

ΣΚΗΝΗ 11^η

(Μπαίνει μέσα ὁ ;) **Ἀλῆ-πασίας**

Κύρ-Μάνθο !

Κύρ Μάνθος (ἐντρομος)

Σκλάβος σου ἑτοιμός, τὸ αἷμά μου νὰ χύσω !

Ἀλῆ πασίας

Τ' εἶταν αὐτό, ποῦ ἔκαμες, κι' εἴσουν γονατισμένος ;

Κύρ-Μάνθος

Προσεύχομουν, Βεζύρη μου, νὰ σοῦ χαρίζει χρόνια
 Ὁ μεγαλόχαρος Θεός, καὶ τοὺς ἐχθρούς σου δλοὺς,
 Προσκυνημένους ἢ νεκρούς, στὰ πόδια σου νὰ βάλῃς !

Ἀλῆ-πασίας

Σ' εὐχαριστῶ, Κύρ Μάνθο μου! Μάθε λοιπόν, πιστέ μου,
 Τὴν ὥρα αὐτὴ στὰ πόδια μου τὸ Σούλι σπαρταρίζει !

Κύρ Μάνθος

Ὁ μεγαλόχαρος Θεός, Πασιᾶ, τὴ δύναμή σου

Νὰ σοῦ τὴν κάρη, ἄπειρη σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση!

Ἀλὴ πασίας

Ἄμποτε νᾶχω ὅ,τι μοῦ λέν τὰ χεῖλη σου, Κύρ-Μάνθο,
Καὶ νᾶχης σὺ ὅ,τι μοῦ λέει τὴν ὥρ' αὐτὴ ἡ καρδιά σου! (41)

(Μπαίνουν μέσα βιαστικοὶ οἱ:)

Ταχὴρ-Ἀμπάζης καὶ Θανάση-Βάγιας

Πασιᾶ μου, ἐτελείωσαν τὰ πάντα ὅπως εἶπες!

Ἀλὴ πασίας (ἔξαλλος ἀπὸ χαρὰ)

Τοὺς πιάσατε;

Ταχὴρ-Ἀμπάζης

Τοὺς πιάσαμε!

Ἀλὴ-πασίας

Καὶ ποῦ εἶν' ὁ καπετᾶνος;

Θανάση-Βάγιας

Ἀπὸ κοντά μας σέρνεται, πιστάγκωνα δεμένος!

Ἀλὴ-πασίας (τοὺς ἀγκαλιάζει)

Νὰ ζήσετε, ὦρὲ παιδιὰ! γιὰ νὰ σᾶς καμαρόνω!

Ἐ! τώρα ἔχεινα σωστός βεζύρης τοῦ Γιαννίνου,

Ὅπου τὸ Σούλι βρίσκεται στὴ φτέρνα μου ἀποκάτω!

(Μπαίνουν μέτα οἱ δεσμοφύλακες φέρονοντας δεμένο πιστάγκωνα καὶ ξαρμάτωτο τὸ Λάμπρο Τζαβέλλα).

Καλῶς τονε τὸν ἀρχηγό, τὸν καπετὰν Τζαβέλλα !
Ππᾶ! πῶς εἶσαι ἔτσι; Τί ἔπαθες; Ποῦ εἶναι τ' ἄρματα σου,
Ποῦ τ' ἄρχεις μ' αἷμα τούρκικο βαμμένα; Δέ μου κραίνεις;

Λάμπρος Τζαβέλλας

Ρωτᾷς ἀκόμα, ἀντίχριστε; ρωτᾷς, σᾶ νὰ μὴ ξέρης,
Καί θέλεις μέ τή θέση μου αὐτὴ νὰ περιπαίξης!
Σαράντα χρόνια τὴν Τουρκιὰ μέ πάθος πολεμᾶω,
Ἄλλὰ ποτὲ μέ ἀπιστιὰ δὲ νίκησα κανένα!
Ὅσους ὡς τώρα νίκησα, τοὺς ἔχω νικημένους,
Σὰν παλληκάρι ἐντιμο καί σᾶ Σουλιώτης ἄξιος!
Ποτέ, ποτέ τὴν ἀπιστιὰ δὲν εἶχα σύμμαχό μου! (42)

Ἄλῃ παθίας

Χαχαχαχά! Σ' εὐχαριστῶ πολὺ, ὦρὲ Κύρ Λάμπρο,
Ποῦ μ' ἔκαμες κι' ἐγέλασα μέ τὴν καρδιά μου ὅλη!

Λάμπρος Τζαβέλλας

Ἄς εἶν' καλὰ τὸ Σούλι μου, Ἄλῃ! καί θάρθουν μέρες,
Ὅπου τὰ γέλια κι' ἡ χαρά, ποῦ ἀπολαβαίνεις τώρα,]
Νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴ μύτη σου! Μόνον νὰ ζῇ τὸ Σούλι!

Ἄλῃ παθίας

Ἐ! τώρα, ποῦ στὰ χέρια μου σ' ἔχω καλὰ βαλμένο,
Θὰ τὴν πατήση γλῆγορα τ' ἄτι μου τὴν αὐλή σου!

Λάμπρος Τζαβέλλας

Ὁ δρόμος εἶν' ἀνώφερος, καί τ' ἄτι σου δὲ βγαίνει!

Καὶ ξέμαθες νὰ περπατῇς πεζός, σὰν ὅταν εἴσουν
 Ἕνας ἀγᾶς ἀσήμαντος ἀπὸ τὸ Τεπελένι,
 Κι' ἐκλεφτες μὲ τὴ μάνα σου τοῦ Γαρδικιοῦ τὰ γίδια !
 Καὶ τώρα ἔγινες πασιᾶς ! Χαχαχαχά !

Ἀλῆ-πασίας (θυμωμένος)

Γκισούρη !

Μάσε τὴ γλῶσσά σου, γιατί μ' ἔνα μου νεῦμα μόνο
 Χίλια κομμάτια γένεσαι !

Λάμπρος Τζαβέλλας

Τὸ θάνατο ποτέ μου,
 Ἀλῆ, δὲν τὸν φοβήθηκα ! Κι' οὔτε θὰ μοῦ περάση
 Ἀπὸ τὸ νοῦ καμμιὰ φορὰ ὁ φόβος τοῦ θανάτου !
 Ἐκεῖνοι, ποῦ τὴν ἀπιστιά μὲς στὴν καρδιά τους ἔχουν,
 Εἰν' ἄναντροι, καὶ τρέμουνε στὴν ὄψη τοῦ θανάτου !

Ἀλῆ-πασίας (κατευνασμένος)

Τζαβέλλα, ἂν θέλῃς τὴ ζωὴ, τὴ λευτεριά σου ἂν θέλῃς,
 Ἄν θέλῃς νὰ εἶσαι ἀρματωλὸς καὶ σὺ καὶ τὸ παιδί σου,
 Στὰ πλιὸ καλὰ τοῦ κράτους μου καὶ πλούσια ἀρματωλίκια,
 Σὲ δυὸ-τρεῖς μέρες τὸ πολὺ τὸ Σούλι νὰ μοῦ δώσης !

Λάμπρος Τζαβέλλας

Ὅριστε, γνώση ἀπὸ πασιᾶ, μυελὸ ἀπὸ βεζύρη !

Ἀλῆ-πασίας

Ἄν σὲ τρεῖς μέρες τὸ πολὺ τὸ Σούλι δὲ μοῦ δώσης,
 Τὸ γυιό σου τὸ μονάκριβο τὸ Φῶτο θὰ σουβλίσω,

(ΘΕΑΤΡΟΝ Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ)

5

Κι' ἀπόδιπλα στὴν ψισταριά τὸν ἴδιο θὰ σέ βάλω
Ὡσὰν ἀρνὶ τὴν πασκαλιά νὰ τὸν στριφογυρίζης !

Λάμπρος Τζαβέλλας (μὲ προσποίηση)

Ἔ! τὴν πλὴν μὲ νίκησες ! Δὲ ἔχω ἄλλο λόγο !
Πᾶρε τὸ Σούλι, κι' ὅλο μου τὸ βιό, κι' ὅ,τι ἄλλο θέλεις,
Γιὰ νὰ μὴ πάθῃ τίποτε τὸ μαῦρο τὸ παιδί μου !
Γιὰ τοῦ παιδιοῦ μου τὴ ζωή, σοῦ γίνομαι προδότης !
Προδότης τῆς Πατρίδας μου, προδότης τοῦ Σουλίου μου !

Ἀλῆ-πασίας

Ἀφοῦ σοῦ ἦρθε τὸ μυελό, δός μου τὸ Σούλι τώρα
Γιὰ νὰ σέ κάμω ἀρματωλό.....

Λάμπρος Τζαβέλλας

Καὶ πῶς νὰ σοῦ τὸ δώσω,
Μὲ χέρια, χωρὶς δύναμη, πιστάγκωνα δεμένα;
Λῦσε τὰ χέρια μου μπροστά, δός μου τ' ἄρματα μου,
Κι' ἀπόλυσέ με ἐλεύτερο νὰ πάω..... γιὰ τὸ Σούλι. ...

Ἀλῆ-πασίας

Κι' ἂν μ' ἀπατήσης ;

Λάμπρος Τζαβέλλας

Τὸ παιδί τοῦ Λάμπρου τοῦ Τζαβέλλα
Εἶναι στὰ χέρια τοῦ Πασιά καὶ θὰ μοῦ τὸ σουβλίσῃ !

Ἀλῆ-πασίας (χαρούμενος)

Τὰ χέρια νὰ τοῦ λύσετε !

(Ὁ Θανάση-Βάγιας τοῦ κόβει ἀμέσως τὰ δεσμὰ, ὁ δὲ
'Αλῆ-πασίας τοῦδ' ἰναι τ' ἄρματά του)

Πᾶρε καὶ τ' ἄρματά σου,
Καὶ πῆγαινε στὸ σπίτι σου, καὶ σὲ τρεῖς μέρες μέσα
Προσκυνημένο σύψυχο τὸ Σούλι νὰ μοῦ φέρῃς !

{ Ὁ Τζαβέλλας ζώνεται τ' ἄρματά του, ζυγώνει στὸν
Πασιᾶ καὶ τὸν ἀποχαιρετᾷ)

Λάμπρος Τζαβέλλας

Σ' ἀφίνω γειά, Βεζύρη μου !

'Αλῆ-πασίας

Ὦρα καλὴ σου, Λάμπρο.

Λάμπρο-Τζαβέλλας (ἀπὸ τῆ θύρα)

Πασιᾶ! Καλὴ ἀντάμωση ! σὲ τρεῖς ἡμέρες μέσα !

Τέλος τῆς δεύτερης πράξης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΡΑΞΗ ΤΡΙΤΗ

1792

Η ΣΥΜΦΙΛΙΩΣΗ

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ 3^{ης} ΠΡΑΞΗΣ

Σαμουήλης, ιερομόναχος, ὡς 65 ἐτῶν
Γεώργιος Μπότσιαρης, γυιὸς τοῦ Μάρκου Μπότσιαρη) ἀρχηγοὶ τοῦ
Λάμπρος Τζαβέλλας, γυιὸς τοῦ Κήτσιου Τζαβέλλα. (Σουλιῶ
Μόσχω, γυναίκα τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα.
Φῶτος Πανταζάτης, ἀδελφὸς τοῦ Σαμουήλη.
Χάϊδω, κόρη του.
Παπᾶ-Ζῆκος Ρώσσης, ἐφημέριος τοῦ Σουλιῶ.

* Ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ.

Ἡ Σκηνὴ στὸ Νεκροταφεῖο τοῦ Σουλιῶ

17 Ἰουλίου 1792.

ΠΙΡΑΞΗ ΤΡΙΤΗ

(1792)

Η ΣΥΜΦΙΛΙΩΣΗ

ΣΚΗΝΗ 1η

Νεκροταφείο κι' ἐκκλησιά τοῦ Σουλιού. Μπαίνουν στήν ἴδια στιγμή ἀπ' ἀντίθετες μεριές ἡ Χάϊδω κι' ὁ Σαμουήλης. Στή μέση τοῦ νεκροταφείου λίθινη τράπεζα, καί στό πλευρό της μιᾶ μεγάλη πέτρα.

Χάϊδω (κρατῶντας στά χέρια της κηρί καί λαδερὸ)

Παπᾶ μου ! καλῶς ὤρισες στὸν τόπο τὸ δικό μας (28)

Πῶς εἶταν καί τὴ χώρα μας σήμερα νὰ τιμῆσης ;

(Πλησιάζει καί ἀσπάζεται τὸ δεξιὸ του χέρι).

Σαμουήλης

Ἀρμένιζα στή θάλασσα μὲ πάνωριο καράβι,
Φυσοῦσε ἀγέρας δροσερὸς στοῦ καραβιοῦ τὴ πρύμνη,
Κι' ἐκεῖνο ἔτρεχε γοργό, σᾶ νά εἶτανε δελφίνι,
Μὰ τὴ στιγμή ποῦ ἔμπαινε, σ' ἓνα βαθὺ λιμάνι,
Σηκώθηκε ἀνεμος κακὸς, ὀργὴ Θεοῦ, κατὰρα,
Τὸ κύμα ἔγεινε θεριὸ κι' ἀπανωθιὸ στοὺς βράχους,
Ἐδῶ κοντὰ στή χώρα σας, στὸν τόπο τὸ δικό σας,
Ἐκαμε τρίμματα πολλὰ τὸ πάνωριο καράβι,

Κι' ἐγώ... κι' ἐγὼ ἐγλύτωσα καραθοτσακισμένος,
Καὶ ἀπὸ τότε περπατῶ μ' ἕνα ραβδὶ στὸ χέρι..

Χάϊδω

Θὰ ἔχῃς λάθος, δέσποτα ! Στὸ τόπο μας καράβια
Δὲν πέφτουν, γιὰτ' ἡ θάλασσα εἶναι μακρὰ ἐξ ὥρες

Σαμουήλης

Ξέρω ἐγώ, κοπέλλα μου, τί λέγω... σὺ δὲν ξέρεις
Τὴν ἱστορία μου αὐτή...

Χάϊδω

Μὰ πότε, δέσποτά μου,
Αὐτὴ ἡ ἱστορία ἔγινε ;

Σαμουήλης

Εἶναι σαράντα χρόνια...

Χάϊδω

Βύζαινε τότε ἡ μάνα μου στῆς μάνας τῆς τὸν κόρφο.

Σαμουήλης

Μὲς στὸ χωριό σας γένονταν ἕνας μεγάλος γάμος.

Χάϊδω

Μπορεῖ καὶ γάμος γένονταν, παρ' ἄλλο δὲν εἶναι

Σαμουήλης

Κι' ἀπάνω στὴ χαροκοπιὰ ἕνα ντουφέκι πέφτει,

Καὶ τὸ μολύβι στὴ καρδιά τῆς νύφης μέσα μπαίνει,
Καὶ τὴν ἀφίνει καταγῆς νεκρῇ, μαρμαρωμένη!

Χαῖδω

Αὐτό, ποῦ λές, εἶναι γνωστό, τὸ ξέρει ἡ χώρα ὅλη,
Τὸ μολογοῦνε οἱ γριές, σὰν λένε παραμύθια.
Καὶ ποῦ νὰ ξέρης, δέσποτα, ὅτι τὸ παραμύθι
Αὐτό, δὲν εἶναι ἀδιάφορο στὸ σπίτι τὸ δικό μου.

Σαμουήλῃς

Τὸ μολογοῦν στὸ σπίτι σου; Εἶδες, πῶς λέγω ἀλήθεια;

Χαῖδω

Ἔφτανε τότε ἡ θάλασσα ὥς τοῦ Σουλιοῦ σὴν ἄκρη;

Σαμουήλῃς

Καὶ τώρα φτάνει κόρη μου...

Χαῖδω

Ἐγώ, ὅμως δὲν τὴν βλέπω...

Σαμουήλῃς

Κάθε ἄνθρωπος ἔχει καρδιά καὶ ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου
Εἶναι, παιδί μου, θάλασσα... Ἐχει σκοπέλους, βράχους
Λιμάνια, ὠμορφον καιρὸ καὶ μαῦρες τρικυμίες.
Καὶ μὲς σ' αὐτὴ τῇ θάλασσᾳ εἶναι κι' ἓνα καράβι
Ποῦ ταξειδεύει ἀδιάκοπα... Καραβοκύρης εἶναι

Ὁ νοικοκύρης τῆς καρδιάς....

Χαῖδω

Παπᾶ μου, δὲν σὲ νοιώθω,
Εἶναι βαθυὰ τὰ λόγια σου καὶ δὲν τὰ παίρει ὁ νοῦς μου! (29)

Σαμουήλῃς

Γνωρίζεις ποῦ τὴν ἔθαψαν τὴ σκοτωμένη νύφη;
Τὸ παραμῦθι μολογáει ποιὸς εἶταν ὁ φονιᾶς τῆς;

Χαῖδω

Στὴ ρίζα τοῦ κυπαρισσιοῦ εἶναι θαμμένη ἡ νύφη,
Καὶ Τζαβελλόπουλο ὁ φονιᾶς, ..στὸ μνήμα του εἶσαι ἐπάνω!

Σαμουήλῃς (ταράζεται)

Γιὰ πέ μου, κόρη μου, ὁ φονιᾶς ἀπέθανε ἀπ' ἀρρώστια;

Χαῖδω

"Ἐνα παιδὶ τοῦ Μπότσιαρη τὸν ἔχει σκοτωμένο ...
"Ἄς εἶταν νὰ μὴ γένονταν ποτὲ αὐτὸς ὁ γάμος!
"Ἀπὸ ἐκείνη τὴ στιγμή στὸ Σούλι μας ἐμπήκαν
τὰ μεγαλύτερα κακά: ἡ ἔχτρα καὶ ἡ διχόνοια.

Σαμουήλῃς

Καλὰ τὸ εἶπες, κόρη μου, πολὺ καλὰ τὸ εἶπες.
"Ἄς εἶταν νὰ μὴ γένονταν ποτὲ αὐτὸς ὁ γάμος!

Χαΐδω

Πέ μου, καλέ μου, δέσποτα, ποῦ νάχω τὴν εὐχή σου,
Ποιά εἶναι ἡ πατρίδα σου, ποιοῦ εἶναι τ' ὄνομά σου,
Καὶ ἀπὸ ποιά χώρα ἔρχεσαι στὸν τόπο τὸ δικό μας;

Σαμουήλης

Ἀπὸ μικρὸς ὠρφάνεψα, πὸ μάνα, πὸ πατέρα...
Τὴ χώρα, ποῦ μὲ γέννησε καθόλου δὲν θυμῶμαι,
Κι' ἔχω πατρίδα, κόρη μου, ἀκέρια τὴν Ἑλλάδα.
Πὸ τ' Ἅγιον Ὄρος ⁽³¹⁾ ἔρχομαι, καὶ Σαμουήλ μὲ λένε...
Ἐσὺ ποιανοῦ εἶσαι, κόρη μου, καὶ ποιοῦ εἶναι τ' ὄνομά σου;

Χαΐδω

Μὲ λένε Χαΐδω... Τ' ὄνομα τῆς σκοτωμένης νύφης
Μοῦ δῶσανε, γιατί' εἶμαι ἐγὼ τὸ πρῶτο τὸ κορίτσι.
Ἐκείνου τοῦ ἄτυχου σπιτιοῦ, ὅπου τὴν εἶχε νύφη!
Ἔχω καὶ πρῶτον ἀδερφό, ὅπου τὸν λένε Σπῦρο,
Ὅνομα ποῦ εἶχε ὁ ἄντρας της, ὁ θειός μου ὁ χαμένος,
Τ' ἀδέρφι τοῦ πατέρα μου, ὁ φλογισμένος Σπῦρος. ⁽³²⁾
(Ὁ Σαμουήλης τὴν ἀγκαλιάζει, δακρύζοντας)

Πέπτουν θερμὰ τὰ δάκρυα σου στὸ πρόσωπό μου ἀπάνω.

Σαμουήλης

Εἶχα κι' ἐγὼ μιὰν ἀδερφή, ποῦ τὴν ἐλέγαν Χαΐδω
Καὶ πρὶν ἡ τύχη ἡ ἄπονη τὰ ράσα αὐτὰ μοῦ βάλει
Τὸ κοσμικὸ μου ὄνομα, παιδί μου, εἴταν Σπῦρος.
Τὰ δυὸ αὐτὰ ὀνόματα μοῦ σχίζουν τὴ καρδιά μου,

Όταν τ' ἀκούω, κόρη μου, (τὴ φιλεῖ στὸ κεφάλι)
 ὦ! ἔχε τὴν εὐχή μου!

Χαῖδω (μέσα της)

Μοῦ λέγει κάτι μέσα μου ὅτι δὲν εἶναι ξένος
 Αὐτός ὁ γέρος ὁ παπᾶς, ὁ ξένος, ὁ διαβάτης

Σαμουήλῃς

Καὶ πῶς, παιδί μου, βρέθηκες σ' αὐτὸ τὸ μέρος μέσα;
 Τί ἤρθες νὰ κάμης ἢ ζωὴ στὴ χώρα τοῦ θανάτου;

Χαῖδω

Ἐρχόμονα στὴν ἐκκλησιὰ ν' ἀνάψω τὰ καντήλια
 Καὶ νὰ σημάνω πένθιμα, παπᾶ μου, τὴν καμπάνα,
 Γιατί θὰ γείνη σήμερα μνημόσυνο μεγάλο,
 Γιὰ ἐκείνους, ὅπου ἔστειλε στὰ Γιάννινα τὸ Σούλι,
 Γιὰ νὰ συνδράμουν τὸν Πασιᾶ, στὸν πόλεμο ποῦ εἶχε
 Κι' αὐτὸ τὸ ἄπιστο σκυλλὶ τοὺς ἔπιασε μὲ δόλο,
 Καὶ μὲς σ' ἀνήλιες φυλακὲς τοὺς ἔρριξε δεμένους,
 Ὅπουθε ὥς τώρα ζωντανὸς κανένας δὲν ἐβγήκε.
 Δὲν εἶναι λίγοι, οὔτε πολλοί, μὸν εἶναι ὀγδοῇντα! (33)
 Σαράντα (34) ἀπὸ τοῦ Μπότσιαρη τὴ φάρα καὶ σαράντα
 Πό τοῦ Τζαβέλλα, μ' ἀρχηγὸ τὸ Λάμπρο τὸ Τζαβέλλα.
 Μ' αὐτούς, παπᾶμου, βρίσκεται κι' ὁ ἀδερφός μου ὁ Σπύρος...
 Ἄχ! ἀδερφοῦλη μου γλυκέ, τί τύχη σὲ προσμένει;

Σαμουήλῃς

Μὴν κλαῖς, κοπέλλα μου, καλή. Ἐχει ὁ Θεός. παιδί μου,

“Απειρο καὶ ἀτέλειωτο τὸ ἔλεός του εἶναι....
Πήγαινε μὲς στὴν ἐκκλησιὰ ν’ ἀνάψης τὰ καντήλια,
Καὶ τὴν καμπάνα τὴ χτυπῶ ἐγώ.... Τί μέρα ἦρθα!

ΣΚΗΝΗ 2η

(Ἡ Χάιδω μπαίνει στὴν ἐκκλησιὰ ὁ δὲ Σαμουήλης σημαίνει τὴν καμπάνα πένθιμα. Πρῶτος προστρέχει στὸν ἦχο τῆς καμπάνας ὁ ἐφημέριος Παπᾶ Ζῆκος Ρώσσης, καὶ ὕστερα ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιά. Οἱ γυναῖκες φέρουν κανίστρες γεμάτες κόλλυθα καὶ τὲς τοποθετοῦν γύρω στὴ λίθινη τράπεζα. Ὁ ἐφημέριος Παπᾶ-Ζῆκος Ρώσσης χαιρετᾷ μὲ νεῦμα τὸν Σαμουήλη, μπαίνει στὴν ἐκκλησιὰ καὶ βγαίνει ἀμέσως μαζὺ μὲ τὴ Χάιδω ἱεροφορεμένος).

Γιῶργος Μπότσιαρης

(Πλησιάζοντας τὸν Σαμουήλη)

Παπᾶ μου, καλῶς ὤρισες στὸ τόπο τὸ δικό μας.
Μέρα κακὴ σοῦ ἔτυχε στὴ χώρα μας νὰ φτάσῃς.
Ποῦθ’ εἶσαι, ποῦθεν ἔρχεσαι καὶ ποῖό εἶναι τ’ ὄνομά σου ;
Ἐγὼ εἶμαι ὁ Γιῶργο-Μπότσιαρης, ὅπου σὲ χαιρετᾶω !

Σαμουήλης

Ἄπ’ ἄλλη χώρα ἔρχομαι στὸν τόπο τὸ δικό σας.
Εἶμαι φτωχὸς καλόγηρος καὶ Σαμουήλ μὲ λένε.

(Ὁ Γιῶργος Μπότσιαρης ἀσπάζεται τὸ δεξιὸ χέρι τοῦ Σαμουήλη ὁ δὲ ἐφημέριος Παπᾶ Ζῆκος Ρώσσης κρατῶντας στὸ χέρι του βιβλίο, ἔρχεται μπροστὰ στὴ λίθινη τράπεζα, ὅπου πλησιάζει καὶ ὁ Σαμουήλης. Ὁ λαὸς ἀνάφτει τὰ κηρία του).

Παπᾶ-Ζῆκος Ρώσσης (35)

«Θεέ μου, μεγαλοδύναμε, πολυεύσπλαγχνε καὶ ἅγιε, (36)

»Ποῦ κάθεσαι περιδοξος στὰ οὐράνια σου παλάτια,
 Κι' ἔχεις ἀγγέλους ἄμετρους, ὅπου σὲ ὑπηρετοῦνε,
 »Εὐδόκησε τοὺς κόλπους σου, πανάγαθε, ν' ἀνοίξης
 »Καὶ τὲς ψυχὲς τῶν Σουλιωτῶν νὰ βάλῃς μέσα ὅλες,
 »Ὅπου σοῦ στέλλει ὁ Ἀλῆ-πασίας στὸ αἷμα βουτηγμένες.
 »Ἀνάπαυσέ τες, Δέσποτα, μὲ πνεύματα δικαίων, (37)
 »Μέσα σὲ τόπους φωτεινοὺς (38) καὶ χλοερὰ (39) λειβάδια,
 »Καὶ κάθε θεληματικὴ, ἢ ἄθελη ἀμαρτία (40)
 »Συγχώρεσέ τους, σὺν Θεὸς ποῦ εἶσαι !

Ὁ λαὸς

Θεὸς σχωρέσ' τους !

Παπᾶ-Ζῆκος Ρώσσης

»Κάθε κατάρρα λῦσέ (41) τους, Πατέρη !

Ὁ λαὸς

Θεὸς σχωρέσ' τους !

Παπᾶ-Ζῆκος Ρώσσης

»Κάμε ἐλαφρὸ τοῦ τάφου τους τὸ χῶμα !

Ὁ λαὸς

(Σβίνουν τὰ κηριὰ)

Θεὸς σχωρέσ' τους !

ΣΚΗΝΗ 3η

(Μπαίνει ὁ:) **Λάμπρος Τζαβέλλας**

Σ' αὐτὰ ἐδῶ τὰ μνῆματα γιατίι εἶστε συναγμένοι ;
 Σουλιώτης ποιοὺς ἀπέθανε ; Ποιοὺς εἶναι πεθαμένους

Καὶ τοῦ ἔχετε μνημόσυνο καὶ τοῦ ἔχετε συχώριο ;

Σέχος (μὲ ἀπορία)

ὦ ! Θεέ μου ! Ὁ Λάμπρος ! Πῶς αὐτό ;

Μαλάμος (καὶ αὐτὸς μὲ ἀπορία)

Ὁ Καπετὸν Τζαβέλλας ;

Ἐσύ εἶσαι, Λάμπρο, ἀληθινά ;

Λάμπρος Τζαβέλλας

Ἐγὼ εἶμαι ὅλος κι' ὅλος !

Τί ; δὲ μ' ἀναγνωρίζετε ; Γιατί δὲ μοῦ μιλάτε ;
Γιατί σ' αὐτὰ τὰ μνήματα εἶστε ὅλοι συναγμένοι ;
Πέτε μου, ποιὸς ἀπέθανε ; Ποιανοῦ εἶναι τὸ ξόδι ;
Καὶ τοῦ ἔχετε μνημόσυνο, καὶ τοῦ ἔχετε συχώριο ;

Μόσχω Τζαβέλλα

Γιὰ σένα τὸ μνημόσυνο, γιὰ σένα τὸ συχώριο !
Γιὰ τὸ παιδί μας τ' ἀκριβό, τὸ ζηλεμένο Φῶτο,
Καὶ ὅλα τ' ἄλλα τοῦ Σουλιῦ τὰ ἐνδοξα βλαστάρια !
Ἡ λύπη μᾶς ἀδέρφωσε κι' ὁ πόνος μᾶς ἐνώνει. (42)
Πέ μου ἐσύ πῶς γλύτωσες καὶ εἶσαι ἐδῶ φερμένος ;
Μῆεῖσαι τοῦ Λάμπρου ἢ σκιά, τὸ φάντασμα τοῦ Λάμπρου ;
Δὲν τὸ πιστεύω τὸν ἐχτρὸ ὅτι ἔχεις προσκυνήσει....
Ἄν ὅμως τὸν προσκύνησες.... γλήγορα γύρνα πίσω,
Καὶ πῆγαινε στὰ Γιάννινα νὰ βρῇς ἄλλη γυναῖκα !
Ἐγὼ δὲν παραδέχομαι προσκυνημένον ἄντρα ! (43)
Τί ἔγινεν ὁ Φῶτος μου, τὸ μοναχὸ παιδί μου ;

Εἶναί τος; Ζῇ; Ἀπέθανε; Τὸν ἔρριξαν στὴ λίμνη;
Τὸ θάνατο ὑπόφερε, σὰν ἄξιο παλληκάρι;

Λάμπρος Τζαβέλλας

Ὁ Φῶτος μας ὁ μοναχὸς καὶ οἱ λοιποὶ Σουλιῶτες
Μέσα στοῦ χάρου βρίσκονται τὸ λαίμαργο τὸ στόμα!

Μόσχω Τζαβέλλα

Κι' ἐσύ; κι' ἐσύ, πῶς γλύτωσες κι' ἤρθες ἐδῶ στὸ Σούλι;

Λάμπρος Τζαβέλλας

Ἐγέλασα τὸν ἄπιστο κι' ἀντίχριστο ἐχθρό μας,
Ἀφίνοντας στὰ χέρια του τὸ Φῶτο μας καὶ ὅλους,
Τοὺς ἄλλους κι' ἤρθα μόνος μου στ' ἀγαπητό μου Σούλι,
Νὰ βάψω μὲ τὸ αἷμα μου τοὺς ἐνδοξοὺς του βράχους,
Γιὰ τὴν περίσσια του τιμῇ καὶ τὴν ἐλευτεριά του!

Μόσχω Τζαβέλλα

Γιὰ τέτοιον ἄντρα σ' ἤθελα, γιὰ τέτοιον καὶ σὲ πῆρα!
Νὰ ζήσης, ἄντρα μου γλυκέ, καὶ παινεμένε Λάμπρο!

(Πλησιάζει ὁ:) Γιώργος Μπότσιαρης

Νεκρὸν ἂν σὲ συχῶρεσα καὶ τὴ μεγάλη ἔχτρα,
Ποῦ στὴν καρδιάμου βρίσκονταν, προσπάθησα νὰ σβήσω, ⁽⁴⁴⁾
Ὡς ζωντανὸ σὲ μάχομαι καὶ σὲ μισῶ, Τζαβέλλα,
Ὅπως μισῶ τὴν κόλαση, ὅπως μισῶ τὸν Ἄδη,
Τὴν τυραννίαν, τὸν Ἄλῃ, καὶ τοὺς ἐχτροὺς τοῦ Γένους!

Ἦ ἔχτρα εἶναι πατρική... Σ' αὐτὴν ἐδῶ τῇ μάντρα,
 Ὡς δέκα εἶναι μνήματα, ὅπου μᾶς ξεχωρίζουν, ⁽⁴⁴⁾
 Καὶ μᾶς ἀντρεῖνέουν τὸ θυμὸ καὶ μᾶς συμποῦν τὸ μῖσος.

Λάμπρος Τζαβέλλας

Γνωρίζω πῶς ὁ πατρικὸς ἐχτρὸς ποτὲ τοῦ φίλος
 Δὲ γίνεται, κι' αὐτὰ, ποῦ λές, παράξενα δὲ μοῦ εἶναι!

Γιῶργος Μπότσιαρης

Ἐγὼ ποτὲ δὲ ζήτησα φιλία μὲ πασιᾶδες!
 Ἐσὺ εἰσούνε ὑπέρμαχος τῆς τούρκικης φιλίας!
 Καὶ τέλος δὲν ἐστάθηκες ἄξιος νὰ ὑποφέρης
 Τῆς φυλακῆς τὰ βάσανα, τὴν ὄψη τοῦ θανάτου,
 Μ' ἐκείνους, ὅπου πρόσφερες γιὰ δῶρο στὸ Βεζύρη!

Λάμπρος Τζαβέλλας

Καὶ τὸ παιδί μου, Μπότσιαρη, τὸ μοναχὸ παιδί μου;
 Νομίζεις πῶς δὲν τ' ἀγαπῶ; Πῶς τὸ μισῶ νομίζεις;

Γιῶργος Μπότσιαρης

ὦ! θὰ γλυτώσῃ βέβαια γι' αὐτὴ τῇ δούλεψή σου!
 Τὲς προδοσιᾶς πληρόνουνε πολὺ καλὰ οἱ πασιᾶδες!
 Ἐγὼ τὴν εἶχα πάντοτε στὴ κόψη τοῦ σπαθιοῦ μου
 Γραμμένη, μ' αἷμα τούρκικο, τὴν τούρκικη φιλία!
 Ἐσὺ, ἐσὺ ζουρλάθηκες κι' ἐπήρες ὀγδοῶντα
 Πολεμιστᾶδες διαλεχτοὺς ἀπὸ τὸ Σούλι μέσα
 —Κι' εἶναι δικοί μου οἱ μισοί, τῆς φάρας μου βλαστάρια, —
 Καὶ τοὺς ἐπῆγες, σὰν ἀρνιά, σὰν τὰ παχυὰ κρυάρια,
 Στὸ μακελλεῖο τοῦ Ἀλῆ-πασια, κι' ἄντ'! μ' αὐτοὺς νὰ μείνης

(ΘΕΑΤΡΟ Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ)

6

Καί σὺ νὰ πάθῃς, σὰν αὐτούς, καὶ σὰν ποῦ εἴσουν αἰτίος,
 Ἦρθες στοὺς βράχους τοῦ Σουλίου νὰ σώσῃς τὸ κορμί σου!
 (Κάμει πῶς γελάει)

Λάμπρος Τζαβέλλας

Ἐγὼ δὲν ἦρθα νὰ σωθῶ... νὰ πολεμήσω ἦρθα
 Τὸν ἄπιστό μας τὸν ἐχτρό, ποῦ θέλει νὰ σκλαβώσῃ
 Τὸ Σούλι τὸ περήφανο, πῶχει θεμελιωμένη
 Τὴν ἄπειρη τὴ δόξα του μὲ τούρκικα κουφάρια!

Γιῶργος Μπότσιαρης

Κι' ἂν εἶχες τὸ δικαίωμα ν' ἀφήσῃς τοὺς δικούς σου
 Στὰ νύχια τοῦ Ἀλῆ-πασια... δικαίωμα δὲν εἶχες
 Δέκα ὀχτὼ ξαδέρφια μου, κι' εἴκοσι δυὸ μου ἀνήψια (45)
 Ν' ἀφήσῃς μὲς στὰ Γιάννινα... Τὸ τίμιο τους τὸ αἷμα
 Μοῦ τὸ χρωστᾷς.. λογαριασμὸ καινούργιο μᾶς ἀνοίγεις! (46)

Λάμπρος Τζαβέλλας

Ἀνήψια καὶ ξαδέρφια μου τὸ Σούλι ἔχει ἀκόμα
 Πολλά, καὶ ὅσα σοῦ χρωστῶ μπορεῖς νὰ τὰ ζητήσῃς! (47)

Γιῶργος Μπότσιαρης (ἐξαλλος ἀπὸ θυμὸ)

Μὲ τὴ ζωή σου πλήρωσε λοιπὸν αὐτὸ τὸ χρέος!

Βγάζει ἀπὸ τὸ σελᾶχι του τὴν ἀσημένια πιστόλα του γιὰ νὰ
 πυροβολήσῃ ἐναντίον τοῦ Τζαβέλλα, ὁ δὲ Τζαβέλλας παρακολου-
 θώντας μὲ τὸ μάτι τὰ κινήματα τοῦ Μπότσιαρη, ἔβγαλε κι'
 αὐτὸς ἀμέσως τὴν πιστόλα του, καὶ τὴ στιγμή ποῦ θὰ ἐπαιρναν
 φωτιά οἱ δύο πιστόλες, μπαίνει στὴ μέση τους ὁ Σαμουήλης,
 σὰν ἀστραπὴ, καὶ μὲ δυνατὸ τόνο φωνῆς, καὶ μὲ ἔνθετη στάση
 τοὺς ἐμποδίζει).

Σαμουήλῃς

Βάλετε μέσα τ' ἄρμα κι' ἡ ἔχτρα σας ἄς πάψῃ!
Σᾶς διατάζει τοῦ Θεοῦ ἡ *Τελευταία Κρίσις*! (48)

Λάμπρος Τζαβέλλας

Ποιὸς εἶσαι σὺ ὁ ἄγνωστος, ποῦ ἀνάμεσά μας μπαίνεις ;

Γιῶργος Μπότσιαρης

Καλόγερε, δὲν εἶν' ἐδῶ ἡ θέση σου ! Τραβήξου !

(Ὅλοι μοιραζονται σὲ δυὸ μέρη καὶ οἱ μὲν πηγαίνουν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Μπότσιαρη, οἱ δὲ πρὸς τὸν Τζαβέλλα).

Σαμουήλῃς (ἀγριωπὸς)

Σᾶς εἶπα : Κάτω τ' ἄρματα ! Κι' ὅτι: σᾶς λέγω πρέπει
Νὰ κάμετε ! Ἀκούσετε ! Ἐγὼ σᾶς διατάζω !

Λάμπρος Τζαβέλλας

Εἶναι παλιὰ ἡ ἔχτρα μας, σαράντα χρόνων ἔχτρα
Καὶ συμφιλίωση καμμιὰ κι' ἀγάπη, Δέσποτά μου,
'Ανάμεσά μας δὲ χωρεῖ...

Γιῶργος Μπότσιαρης

Καλόγηρε, τραβήξου !

Γιατ' εἶσαι ξένος κι' ἄγνωστος, τὴν ἔχτρα μας δὲν ξέρεις...

Σαμουήλ

Δὲν εἶμαι ξένος κι' ἄγνωστος ! ἐγὼ, εἶμαι ὁ Σπῦρος !

Ὁ Πανταζάτης ! Ὁ γαμπρός ! Τῆς σκοτωμένης νύφης
 Ὁ ἄντρας ! ὅπου χάθηκε σαράντα ἀκέρια χρόνια.
 Μπότσιαρη, κίτω τ' ἄρματα ! Ὁ ἀπαιτητῆς ἐγὼ εἶμαι !
 Τζαβέλλα κάτω τ' ἄρματα ! τὸ αἷμα σου χαρίζω,
 Ποῦ μοῦ χρωστάει τὸ σπίτι σου. Συχωρεμένος νά εἶσαι.

Γιωργὸς Μπότσιαρης (τὸν ἀγκαλιάζει)

Ἀξάδερφέ μου

Φῶτος Πανταζάτης (τὸν ἀγκαλιάζει)

Σπῦρό μου ! Ψυχὴ μου ! Ἀδερφέ μου !
 Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀδερφοῦλης σου, ὁ Φῶτος....

Σαμουήλης (τὸν φιλεῖ)

Ἀδερφέ μου !

Πῶς ἐξεχωριστήκαμε, πῶς ἀνταμόνομέστε !

Χαῖδω (τὸν ἀγκαλιάζει)

Καλέ μου θειέ ! Ἐσύ εἰσунε ; Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀνεψιά σου,
 Ἡ Χαῖδω σου, ἡ μοναχὴ τοῦ ἀδερφοῦ σου ἡ κόρη.

Σαμουήλης (τὴν φιλεῖ)

Ἐσένα, κόρη μου καλή, σ' ἔχω γνωρίσει πρώτη.

Λάμπρος Τζαβέλλας

Ὅσο μεγάλο τὸ κακό, πεῦ σῶχει καμωμένο,
 Τὸ σπίτι μου, καλόγηρε, τόσο ἡ καρδιά σου εἶναι
 Μεγάλη, κι' ἀνεχτίμητη, ἀλλ' ὅμως μάθε ὅτι

Καὶ τοῦ Τζαβέλλα ἡ καρδιά εἶναι καρδιά μεγάλη
(Τοῦ δίνει τὸ μαχαίρι του καὶ ἀνοίγει τὰ στήθη του)

Πᾶρε καὶ τράβα ! Βύθησε τὸ κοφτερὸ μαχαίρι,
Μὲς στ' ἀνοιχτὰ τὰ στήθια μου, τὸ αἷμά σου νὰ πάρης,
Ποῦ σοῦ χρωστάω τόσον καιρό ! Καθόλου μὴ λυπῆσαι !
Αὐτὰ τὰ στήθη εἰν' ἐχτρικά.,.

Σαμουήλης (πετάει τὸ μαχαίρι)

Νά, τὸ μαχαίρι Λάμπρο !
Νομίζεις ὅτι ἄφησα ἐγὼ τὸ "Ἅγιον Ὅρος" (49)
Καὶ ἦρθα ἐδῶ στὸ Σοῦλι μου, γιὰ νὰ σκοτώσω ἓνα
Σουλιώτη ἀπὸ τοὺς πλιὸ καλοὺς, ποῦ ἔχει μεγαλώσει
Μὲς τοῦ πολέμου τῇ φωτιά, καὶ στοῦ Σουλιοῦ τῇ δόξᾳ,
Τὴν ὥρα ποῦ ἡ πατρίδα μου τοῦ ἔχει τὴν ἀνάγκη;
'Απάνω εἰν' ὁ οὐρανός, καὶ κάτω ἡ πατρίδα,
Κι' ἀνάμεσα οὐρανοῦ καὶ γῆς ἡ τελευταία κρίση !
'Αδέρφια! εἶναι τίποτε τ' ἀτομικά μας μίσση
Μπροστὰ στὸν πόθο τὸν κοινό, στὴν ἄπειρη ἀγάπη,
"Ὅπου χρωστοῦμε ὅλοι μας στὴν ἐνδοξη πατρίδα,
Ποῦ κινδυνεύει σήμερα νὰ γείνη τούρκου σκλάβα !
(Ἐναποδογυρίζει τὸ λιθάρι)

Γιὰ τὴν Πατρίδα τὴ γλυκειὰ καὶ τὴν ἐλευθερίᾳ της,
Βάνω ἐδῶ κάτω ὀλάκερο τὸ μῖσος τῆς καρδιάς μου,
Ποῦ τρέφονταν καὶ θέριευσαν σαράντα ἀκέρια χρόνια,
Γιὰ σένα, ἄσπονδὲ μου ἐχτρέ, καὶ τῇ γενιᾷ σου ὅλη. (50)

Λάμπρος Τζαβέλλας

Γιὰ τὴν Πατρίδα τὴ γλυκειὰ καὶ τὴν ἐλευθερίᾳ της
Κι' ἐγὼ τὸ βάνω πρόθυμα τὸ μῖσος τῆς καρδιάς μου.

Γιῶργος Μπότσιαρης

Γιὰ τὴν Πατρίδα τὴ γλυκειὰ καὶ τὴν ἐλευτεριά της,
Κι' ἐγὼ τὸ βάνω μὲ χαρά, κι' ἔλα, ἔχτρε Τζαβέλλα,
Ν' ἀγκαλιαστοῦμε ἀδερφικά μου καὶ νὰ συχωρεθοῦμε,
Γιὰ τοῦ Σουλιοῦ μας τοῦ γλυκοῦ τὴν λευτεριά τὴν ἅγια!
Τζαβέλλα, δὸς τὸ χέρι σου, κι' ἔλα νὰ φιλιθοῦμε,

(Δίνουν τὰ χέρια τους καὶ φιλιοῦνται. Γενικὴ ἐκπληξη. Ὁ Σαμουήλης γυρίζει τὸ λιθάρι στὴν πρώτη του θέση)

Μαλάμος

Ποτέ μου δὲν ἐπίστευα νὰ ἰδῶ μ' αὐτὰ τὰ μάτια,
Ν' ἀγαπηθοῦνε τοῦ Σουλιοῦ τ' ἀνήμερα λιοντάρια!

Λάμπρος Τζαβέλλας (μ' ἀπορία)

Ἀλήθεια μὲ τὸ Μπότσιαρη πατήσαμε τὴν ἔχτρα;
ὦ Θεέ μου πολυέσπλαχνε, τί θαῦμα εἶναι τοῦτο;
Σαράντα χρόνων αἵματα, σαράντα χρόνων μίσση
Σὲ μιὰ στιγμή νὰ ξεπλυθοῦν, σὲ μιὰ στιγμή νὰ σθῆσουν!

Γιῶργος Μπότσιαρης (μ' ἀπορία)

Ἀλήθεια φιλιώθηκα ἐγὼ μὲ τὸ Τζαβέλλα;
Ἄν κι' εἶν' ἀλήθεια, μῶρχεται ὅτ' εἶναι πικραμύθι!

Μόσχω Τζαβέλλα

Ἡ ἡμέρα ἡ σημερινὴ εἶναι μεγάλη ἡμέρα!
Τὸ ἀγαπάει ὁ Θεὸς τὸ ἐνδοξό μας Σούλι!

Τέλος τῆς τρίτης πράξης

ΠΡΑΞΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

1792

Η Ν Ι Κ Η

Ω

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ

- 1) Σαμουήλης
- 2) Γεώργιος Μπότσιαρης ('Αρχηγὸς τοῦ
- 3) Λάμπρος Τζαβέλλας (Σουλιῶ
- 4) Φῶτος Τζαβέλλας, γιὸς του
- 5) Μόσχω Τζαβέλλα, γυναίκα τοῦ Λάμπρου
- 6) Κώστας Σέχος
- 7) Νικόλας Νταγκλῆς
- 8) Βασίλης Κουτσονίκας
- 9) Γεώργιος Μαλάμος
- 10) Φῶτος Μάρας
- 11) Πᾶνος Ζάρμπας
- 12) Μητρος Δράκος
- 13) Τζήμας Ζέρβας
- 14) Ἀλῆ-πασίας, βεζύρης τοῦ Γιαννίνου
- 15) Ταχῆρ Ἀμπάζης
- 16) Θανάση-Βάγιας
- 17) Σιλιχτάρης
- 18) Ὁμέρ Βρυόνης
- 19) Κατάσκοπος Σουλιώτης
- 20) Ἄγγελος
- 21) Πρόσκοπος

Ἄντρες, γυναῖκες, παιδιά, καὶ στρατιῶτες τοῦρκοι.

ΠΡΑΞΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

1792

◀ Η ΝΙΚΗ ▶

[Ἡ σκηνὴ τὸ ἀνοιγμὰ τῶν στενῶν 1 1/2 ὥρα μακρὰ τοῦ Σουλιοῦ. Βράχοι καὶ κορυφοὶ. Βρίσκονται συναγμένα ὅλα τὰ καπετανᾶτα τοῦ Σουλιοῦ καὶ πλῆθος πολεμιστᾶδων].

Μπαίνει δὲ) **Κατάσκοπος**

Ὁ Θεὸς μαζί σας, ἀρχηγοί !

Σαμουήλης

Καλῶς τον, τὸ λεβέντη!

Γεώργος Μπότσιαρης

Γιὰ πέ μας τ' εἶδες γρήγορα...στὰ Γιάννινα πότ' εἴσουν;

Κατάσκοπος

Ἐμπήκα μὲς στὰ Γιάννινα ἐφές τὸ βράδου-βράδου ...
Εἶχα ραβδὶ στὸ χέρι μου καὶ περπατοῦσα ἀγάλια,
Σ' ἄ νά εἶχα πόνος στὴν καρδιά καὶ γύρευα βοτάνι,
Ἐφόραγα φορέματα, ὅπου φοροῦν στοὺς κάμπους,

Εἶχα γυαλιὰ στὰ μάτια μου, μαῦρα γυαλιὰ σ' ἄν πίσσα,
 Κι' ἐλεημοσύνη γύρευα πὸ χριστιανοὺς καὶ τούρκους.
 Ἔτσι ἀργοθαδίζοντας, στοὺς τοίχους ἀκουμπώντας
 Σὰ νὰ εἶμουν στὰ σωστά τυφλὸς καὶ στὰ σωστά ζητιᾶνος
 Ἐμπήκα ἀπαρατήρητος στὸ κάστρο τοῦ Γιαννίνου,
 Κι' ἐστάθηκα σὲ μιὰ γωνιὰ καὶ μ' εὐκολία εἶδα
 Ὅ,τι ἔπρεπε γιὰ μὲς νὰ ἰδῶ καὶ ὅ,τι ἔπρεπε νὰ μάθω.

Σαμουήλης

Παιδί μου, ἔχε τὴν εὐχή! Ὁ Θεὸς νὰ σὲ βοηθή!

Κατάσκοπος

Τρία μπαϊράκια πέρασαν ἀπὸ μπροστά μου, ἀδέρφια,
 Τῶνα εἶταν τοῦ Μουχτάρ-πασια, τ' ἄλλο τοῦ Μέτσο-Μπόνου
 Τὸ τρίτο τὸ καλύτερο εἶταν τοῦ Σιλιχτάρη, (51)
 Κι' ἀτός του ὁ Ἀλῆ-πασιάς μὲ τοὺς τζοχανταράους,
 Τριακοσίους. ὅλο διαλεχτούς, στ' ἀσήμια, φορτωμένους,
 Καθάλλα σ' ἄτι ἀράπικο, τὸν ξακουστὸ Βοριά (52) του,
 Ἀκολουθαίει τὸ στράτευμα μὲ λύσσα καὶ μανία,
 Τὸ Σούλι τ' ἀνυπόταχτο στὴ φτέρνα του νὰ βάλῃ,
 Καὶ σὲ μιὰ ὥρα τὸ πολὺ ἐμπρός σας θὰ προβάλλῃ.

Λάμπρος Τζαβέλλας

Κι' οἱ σκιάζοι τί νὰ γίνωνται; Δὲν ἔμαθες ἂν εἶναι
 Παιδί μου, μὲ τοὺς ζωντανούς, ἢ μὲ τοὺς πεθαμένους;

Ὁ Κατάσκοπος

Τὴν ἴδια ἐκείνη τὴ στιγμή, ποῦ ἔλαβε στὰ χέρια

Τὸ γράμμα σου, ἐδιάταξε νὰ τοὺς κρεμάσουν ὅλους
Κι' ὕστερα τὰ κουφάρια τοὺς νὰ ρίξουνε στὴ λίμνη,
Ἄφοῦ τὰ σύρουν τρεῖς φορές στοὺς δρόμους τοῦ Γιαννίνου
Κι' ἰδοῦν τὸ μαῦρο θέαμα οἱ χριστιανοὶ καὶ φρίζουν,
Ἀλλὰ δὲν τὸν ἀφήσανε τὸ λόγο του νὰ κάμῃ
Ὁ Ἄγος, ὁ Ταχλέρ-ἀγάς, ὁ Νοῦτσος κι' ὁ Κύρ-Μάνθος

Γιῶργος Μπότσιαρης

Ἐλᾶτε τώρα, ἀδέρφια μου, ἐλᾶτε νὰ σκεφτοῦμε
Τὸ πῶς θὰ πολεμήσωμε τὸν ἄπιστον ἐχθρό μας.
Σὺ, πρῶτος πὲν ν' ἀκούσωμε τὴ γνώμη σου, Τζαβέλλα!

Λάμπρος Τζαβέλλας

Εἶμαι τῆς γνώμης στῶν στενῶν τὸ στόμα νὰ σταθοῦμε,
Ἐδῶ ποὺ τώρα εἵμαστε, τοὺς τούρκους νὰ δεχτοῦμε,
Καὶ ὅταν πάψῃ τὸ ὑστερνὸ σουλιώτικο ντουφέκι,
Ἄς ἔμπῃ τότε ὁ Πασιᾶς, τὸ Σούλι νὰ σκλαθῶσῃ...

Μόσχω Τζαβέλλα

Κι' ἓνας Σουλιώτης ζωντανὸς ἂν τύχῃ νὰ μὴ μείνῃ,
Εἶναι πολλὲς Σουλιώτισσες ποὺ τ' ἄρματα θ' ἀρπάξουν,
Καὶ θὰ χυθοῦνε στὴν Τουρκιά, σὰν ἄγρια λιοντάρια...
Χέρια δὲν ἔχομε κι' ἡμεῖς; Ποδάρια μὴ μᾶς λείπουν;
Δὲν ἔχομε κι' ἡμεῖς καρδιά στὰ στήθια μας νὰ παίζῃ;
Κι' ἡμεῖς παιδιὰ δὲν εἵμεστε αὐτῶν ἐδῶ τῶν βράχων;

Σαμουήλης

Ἡ ἀντρέϊα σου, Τζαβέλλαϊνα, ντριπιάζει χίλιους ἄντρες!

Γιώργος Μπότσιαρης

Πέ μου καὶ σὺ τῇ γνώμῃ σου ν' ἀκούσω, Κουτσουνίκα.

Βασίλης Κουτσουνίκας

Ἐκεῖνο ποῦ θὰ ἔλεγα σᾶς τό εἶπεν ὁ Τζαβέλλας.

Γιώργος Μπότσιαρης

Σέχο, ποιὰ εἶν' ἡ γνώμῃ σου;

Κώστας Σέχος

Ἡ γνώμῃ τοῦ Τζαβέλλα.

Γιώργος Μπότσιαρης

Κι' ἐσένα, Δράκο, ἡ γνώμῃ σου;

Μῆτρος Δράκος

Με τοῦ Τζαβέλλα ὁμοιᾷ.

Γιώργος Μπότσιαρης

Ποιὰ εἶν' ἡ γνώμῃ σου, Νταγκλῆ;

Νικόλας Νταγκλῆς

Ὅ,τ' εἶπεν ὁ Τζαβέλλας:

Ἐδῶ νὰ πολεμήσωμε τοὺς τούρκους, σὲ λιγντάρια!

Γιώργος Μπότσιαρης

Σὺ, Πᾶνο Ζάρμπα, τί θὰ εἰπῆς;

Πᾶνος Ζάρμπας

"Ο,τ' εἶπανε κι' οἱ ἄλλοι

Γιῶργος Μπότσιαρης

Σύ, Φῶτο Μάρα, τί θὰ εἰπῆς;

Φῶτος Μάρας

"Ο,τ' εἶπανε κι' οἱ ἄλλοι

Γιῶργος Μπότσιαρης

Σύ, Τζήμα Ζέρβας, τί θὰ εἰπῆς;

Τζήμας Ζέρβας

"Ο,τ' εἶπανε κι' οἱ ἄλλοι!

Γιῶργος Μπότσιαρης

Καὶ σύ, Μαλάμος, τί θὰ εἰπῆς;

Γιῶργος Μαλάμος

"Ο,τ' εἶπανε κι' οἱ ἄλλοι!

Γιῶργος Μπότσιαρης

Κι' ὅμως ἐγὼ ἀπ' ὅλους σας ἀντιθετὴ ἔχω γνώμη!

Σαμουήλης

Γιὰ πὲ καὶ σύ, ν' ἀκούσωμε καὶ τὴν ἰδική σου γνώμη...

Γιῶργος Μπότσιαρης

Ἡ γνώμη μου, ἀδέρφια μου, νὰ μοιραστοῦμε εἶναι
 Σὲ τρία ἴσα σώματα, καθένα ἀπὸ ἑπτακόσιους, (53)
 Τὸ ἓνα ὑποχωρῇ καὶ στὸν ἐχτρὸ ν' ἀφίνη
 Τὸ δρόμο τάχα ἐλεύτερο, καὶ τ' ἄλλα δυὸ νὰ κάμουν
 Δεξιὰ τὸ ἓνα καὶ ζερβὰ τὸ ἄλλο καὶ νὰ μείνουν
 Κρυμμένα ἐδῶ στὰ πλάγια μας, καὶ τῇ στιγμῇ ποῦ ἰδοῦνε
 Τοὺς τούρκους ὅλους στὰ στενὰ χωμένους πέρα-πέρα,
 Τότε νὰ βγάλουν τὰ ππαθιὰ νὰ πιάσουν τὰ ντουφέκια
 Κι' ἔτσι θὰ τοὺς σφαλίσωμε τοὺς τούρκους ὅλους μέσα,
 Κι' ὁ πόλεμος, ἀδέρφια μου, τελειώνει σὲ μιὰ μέρα. (54)
 Ἄν ὅμως προτιμήσωμε τὴ γνώμη τοῦ Τζαβέλλα,
 Θὰ εἶναι μακρὺς ὁ πόλεμος κι' ἡ νίκη μας ἀβέβια

Κώστας (55) Σέχος

Ἐγὼ δὲν παραδέχομαι τὸ σχέδιο τὸ δικό σου,
 Κι' ὑποστηρίζω ὁλόψυχα τὴ γνώμη τοῦ Τζαβέλλα

Φῶτος Μάρας

Νὰ μὴν τὸ δώσῃ ὁ Θεὸς νὰ μπῇ ὁ Τουρκοκὸς μέσα...
 Κι' ἂν μας νικήσῃ; Χάθηκε τὸ Σούλι μιὰ γιὰ πάντα!

Σαμουήλης

Παιδιά μου! Τούτη τῇ στιγμῇ στὸν οὐρανὸ γραμμένη
 Βλέπω μ' αὐτὰ τὰ μάτια μου τῶν Σουλιατῶν τὴ νίκη,
 Καὶ μιὰ φωνὴ μου ἔρχεται, σὰν ἀπ' ἀγγέλου στόμα,
 Ποῦ λέγει πῶς τὸ σχέδιο τοῦ Μπότσιαρη εἶν' ἐκείνο,
 Ὅπου τῇ νίκη σήμερα θὰ φέρῃ, χωρὶς ἄλλο.

Παιδιά μου! Μὴ τὸ σχέδιο τοῦ Μπότσιαρη πατᾶτε!
 Ὁ Ἄϊ - Ἡλιάς (56) τοῦ τῶθαλε μονάχος στὸ κεφάλι,
 Ποῦ τὸν γιορτάζει σήμερα ἡ Ὁρθόδοξία ὅλη,
 Κι' εἶναι γιὰ τὸς τῶν ἀστενῶν καὶ τοῦ Σουλιοῦ προστάτης. (57)
 Σᾶς ἐξορκίζω στοῦ Θεοῦ τὴν τελευταία κρίση,
 Τοῦ Μπότσιαρη τό σχέδιο νὰ τὸ παραδεχτῆτε.

Λάμπρος Τζαβέλλας

Τοῦ Μπότσιαρη τὸ σχέδιο ἐγὼ τὸ ἐγκρίνω πρῶτος!

Ὅλοι μαζί

Κι' ἐμεῖς αὐτὸ ἐγκρίνομε μὲ ὅλη τὴν καρδιά μας.

Σαμουήλης (σηκόνοντας τὰ χέρια)

Σ' εὐχαριστῶ, ποῦ φώτισες αὐτὸν τὸν κόσμο, Θεέ μου!

Λάμπρος Τζαβέλλας

Ἀπὸ τὰ τρία σώματα, σὺ Μπότσιαρη, ποῖο θέλεις;

Γιῶργος Μπότσιαρης

Ἐγὼ τὸ πρῶτο προτιμῶ, ποῦ θὰ δεχτῇ τοὺς τούρκους.

Λάμπρος Τζαβέλλας

Τότε κι' ἐγὼ τὸ δεύτερο καὶ στὰ δεξιά τραβάω... (βγάνει)

Κώστας Σέχος

Κι' ἐγὼ τὸ τρίτο.

Γιῶργος Μαλάμος

Τότ' ἐγώ ;

Νικόλας Νταγκλῆς

Γιὰ μένα τί θὰ μείνη ;

Σαμουήλης

Παιδιά μου, ἡσυχάσετε ! Τὸ ζέρβιο μέρος πάντα
Τὸ κυνηγᾷ ὁ διάβολος ! Δὲν ξέρετε σεῖς ξόρκια.
Τὸ τρίτο, ποῦ θὰ πάη ζερβιά, ἐγὼ θὰ τ' ὀδηγήσω.
Μαζὺ μου ἔλατε ὅλοι σας...

Γιῶργος Μπότσιαρης

Ἐγὼ ἐδῶ ἀπομένω.

Σαμουήλης

Κι' ἐγὼ τραβάω στὰ ζερβιά

(Ὁ Σαμουήλης φεύγει μὲ ὅλους τοὺς καπεταναραίους καὶ μένει
στὴ σκηνή ὁ Γιῶργος Μπότσιαρης μὲ μερικοὺς Σουλιῶτες, βαλ-
μένους ἀκροβολιστά, πίσω ἀπὸ τοὺς βράχους)

Γιῶργος Μπότσιαρης (κἀμνοντας τὸ σταυρό του)

Βεῖθησέ μας Θεέ μου !

ΣΚΗΝΗ 2η

(Μπαίνει μέσα ὁ) **Πρόσκοπος**

Οἱ Τούρκοι μᾶς ἐπλάκωσαν ! (Θόρυβος)

Γιῶργος Μπότσιαρης

Ἀκίνητοι σταθῆτε !

Ἐνα ντουφέκι μοναχὰ νὰ ρίξῃ ὁ καθένας,
Κι' ὕστερα θὰ γυρίσωμε τὰς πλάτες πρὸς τοὺς τούρκους,
Δείχνοντας πάντα τὸ ζερβὶ πλευρὸ καὶ πολεμῶντας,
Ὡς ποῦ νὰ φτάσωμε ψηλὰ στὰ πρόθυρα τῆς Κιάφας.
Τάζω φυσέκια δώδεκα σ' ἐκείνον ποῦ σκοτώσῃ
Τούρκον ἀπλόν, ἀσήμαντο, τάζω ἑκατὸ φυσέκια
Σ' ἐκείνον ὁποῦ ἔνδοξο, τρανὸ σκοτώσῃ μπέη,
Κι' ὅποιος σκοτώσῃ τὸν Πασιᾶ, ἢ σκλάβο μου τὸν φέρῃ,
Θὰ πάρῃ αὐτό μου τὸ σπαθί, τὸ τουρκοματωμένο.

ΣΚΗΝΗ 3η

(Φαίνονται οἱ τούρκοι. Οἱ Σουλιῶτες ρίχνουν ἕνα ντουφέκι ὁ καθένας, καὶ ὑποχωροῦν ὅλοι, καὶ μπαίνουν ἀμέσως στὴ σκηνὴ ὁ Ἄλῃ-πασίας με τοὺς ἀρχηγούς του).

Ἄλῃ - πασίας

Ἐδῶ εἶν' ἡ θύρα τοῦ Σουλιῦ ! Ὡς σήμερα κανένας
Πασιᾶς δὲν τὴν ἐπάτησε ποτὲ αὐτὴ τὴ θύρα !
Πρῶτος ἐγὼ τὴν πάτησα, καὶ πρῶτος ἐγὼ μπαίνω !
Ν' ἀντισταθῇ δὲν μπόρεσε κανένας καπετᾶνος
Τῶν φημισμένων Σουλιωτῶν, Μπότσιαρης ἢ Τζαβέλλας !
Ταχῆρ - Ἀμπάζη !

Ταχῆρ - Ἀμπάζης

Πρόσταξε !

Ἄλῃ-πασίας

Τὸ Σιλιχτάρη κρᾶξε !

(Ὁ Ταχῆρ Ἀμπάζης βγαίνει)

(ΘΕΑΤΡΟ Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΔΗ)

7

Θανάση Βάγια! Τοῦ Σουλιού ἐσήμανε ἡ ὥρα!

Θανάση-Βάγιας

Πασιᾶ μου, πάντα ὁ Θεὸς νὰ εἶναι βοηθός σου!

ΣΚΗΝΗ 4η

(Μπαίνει ὁ Σιλιχτάρης καὶ ὁ Ταχὴρ Ἀμπάζης)

Ἄλῃ-πασίας

Ἄκουσε Σιλιχτάρη μου. Μιά χάρη σοῦ γυρεύω.

Σιλιχτάρης

Κι' ἂν εἶναι μὲ τὸ αἷμά μου αὐτό, νὰ σοῦ τὴν κάμω,
Θὰ σοῦ τὴν κάμω! Πρόσταξε κι' ὁ λόγος σου θὰ γείνη!

Ἄλῃ-πασίας

Ἀπόψε θέλω, Σιλιχτάρ, νὰ κοιμηθῶ στὸ Σούλι,
Καὶ νᾶχω κατοικία μου τὸ σπήτι τοῦ Τζαβέλλα,
Ὅποιος στὸ Σούλι πρωτομπῇ ἀπ' ὄλο τὸ στρατό μου,
Χίλια φλωριά βενέτικα, γιὰ κέρασμα θὰ λάβῃ,
Κι' ὅποιος αὐτὸ τὸ μήνυμα ἐδῶ μοῦ πρωτοφέρει
Κι' αὐτὸς θὰ λάβῃ ἑκατὸ φλωριά γιὰ κερασμά του.
Κι' ὅποιος μοῦ φέρει ζωντανὸ ἢ κἂν καὶ σκοτωμένο,
Τὸν Μπότσαρη τὸν ἀρχηγό, ἢ Λάμπρο τὸ Τζαβέλλα.
Μπέης θὰ γείνη ἂν εἶν' ἀγᾶς, κι' ἂν τύχῃ κι' εἶναι μπέης,
Θὰ γείνη μέγας καὶ πολὺς, ντερβέναγας θὰ γείνη.
Πήγαινε Σιλιχτάρη μου, καμάρι του στρατοῦ μου!

(Ὁ Σιλιχτάρης βγαίνει)

Τώρα, Θανάση καὶ Ταχῆρ, μπορῶ νὰ εἰπῶ πῶς εἶμαι
Σωστός βαλῆς τῆς Ρούμελης, βεζύρης τοῦ Γιαννίνου.
Τὸ Σούλι τ' ἀνυπόταχτο μὲ τοὺς Κακοσουλῶτες,
'Αφόντας ἔγεινα πασιᾶς, μοῦ βάραιναν τὰ στήθια.
Τοὺς εἶχα ἀδιάκοπο φορτιὸ μὲς στὴν ψυχὴ μου μέσα,
Τοὺς ἔνοιωθα ἅν' Ὀλυμπον ἀπάνω στὴν καρδιά μου,
Μὲ τὲς σαράντα του κορφές, τὲς καταχιονισμένες.

ΣΚΗΝΗ 5η

(Μπαίνει ὁ:) **Σκοπὸς**

Ἕνας τρεχᾶτος ἔρχεται!

'Αλῆ-πασίας

Ὁλὸ πάρθηκε τὸ Σούλι
Καὶ τὸ καλὸ τὸ μήνυμα μοῦ φέρει ὁ καημένος!
Θανάση! ἑκατὸ φλωριά, πὸ τὸ δισάκκι βγάλε,
Γιὰ νὰ τὰ δώσω κέρασμα σ' αὐτὸν ὅπου μοῦ φέρει,
Πνιγμένος στὸν ἰδρωτὰ του, τόση μεγάλη δόξα!

Θανάση Βάγιας

(Ἄνοίγει ἓνα δισάκκι καὶ βγάζει μιὰ σακκούλα γεμάτη, καὶ
τὴ δίνει στὸν Ἀλῆ-πασία)

Πασιᾶ μου, λάβε τὰ φλωριά, καὶ ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ,
Νὰ σὲ ἰδοῦν τὰ μάτια μου, κι' ἀκόμα πλιὸ μεγάλο.

Ταχῆρ· Ἀμπάζης

Λιοντάρι τῆς Ἀρβανιτιᾶς, τῆς Ρούμελης ξεφτέρει,

Νά είναι πολλά τὰ χρόνια σου κι' ἡ δόξα σου μεγάλη,
Κι' ἡμεῖς οἱ ἄλλοι ἐνδοξοὶ στὸν ἴσκιο σου νὰ ζοῦμε!

ΣΚΗΝΗ 6η

(Μπαίνει ὁ:) **"Ἀγγελος**

Φῦγε, Πασιᾶ μου! Γλήγορα πετάξου στὸ Βοριᾶ σου, (58)
Καὶ τρέξε γιὰ τὰ Γιάννινα!

(Ὁ 'Αλῆ-πασίας ἐκπλήττεται)

Ταχὴρ- 'Αμπαζης

Τρελλάθηκες, καημένε;

Τί λόγια εἶν' αὐτὰ ποῦ λές;

'Αλῆ-πασίας (δειλὰ)

Δὲν πάρθηκε τὸ Σούλι;

"Ἀγγελος

Τὸ στράτευμά σου κλείσανε οἱ ἄνομοι Σουλιῶτες,
Κι' ἀπὸ τὲς τέσσερες μεριές μὲ λύσσα τὸ χτυποῦνε.
Τρέχει τὸ αἷμα σ' ἄνερὸ, τὸ τούρκικο τὸ αἷμα!
Τέτοια καταστροφή ποτὲ ἡ 'Αρβανιτιά δὲν εἶδε!

'Αλῆ-πασίας (περίτρομος)

Ὅμερ Βρυόνη, τ' ἄλογο! Χαθήκαμε, Ταχὴρ!
Μᾶς πλάκωσεν ὁ Μπότσιαρης, μᾶς πλάκωσε ὁ Τζαβέλλας.
'Ἢ μυρωδιὰ τοῦ ἔχνωτου τοὺς ἀρχίζει νὰ μὲ πνίγῃ!
(Σκορπίζει τὰ φλωριὰ τῆς σακκούλας καταγῆς καὶ φεύγει).

ΣΚΗΝΗ 7η

(Βγαίνουν ὅλοι ἀπὸ τῆ σκηνῆς, ἀπὸ τῆ μιᾶ τῆ μεριά, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μπαίνουν ἄπειροι φυγάδες τοῦρκοι, καὶ βγαίνουν ἄλλοι-λάζοντας ἀπὸ τὸ ἴδιο μέρος, ποῦ βγῆκε ὁ Ἀλῆ-πασίας. Τελευταῖος μπαίνει ὁ Σιλιχτάρης).

Σιλιχτάρης

Τ' εἶν' τὸ κακὸ ποῦ γένηκε τοῦτο τὸ καλοκαίρι!
 Ἀνάθεμά σε Ἀλῆ-πασία, βεζύρη τοῦ Γιαννίνου
 Ποῦ πῆγες καὶ πολέμησες μὲ τοὺς Κακосуλιῶτες,
 Κι' ἔκαμες τὴν Ἀρβανιτιά τὰ μαῦρα νὰ φορέση. (59)

(Βγαίνει κι' ὁ Σιλιχτάρης, ἀκολουθώντας τὸν ἴδιο δρόμο, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά μπαίνουν οἱ Σουλιῶτες μὲ τὸν Σαμουήλη).

ΣΚΗΝΗ 8η

Σαμουήλης (πρὸς ἓνα Σουλιώτη)

Ἔσύ, ποῦ εἶσαι νιώτερος, ἀναίθα ἐκεῖ στὸ βράχο,
 Κι' ἀγνάντεψε κατακαμπῆς, ποῦ βρίσκονται οἱ Τοῦρκοι !

Ὁ Σουλιώτης (Ἀναιθαίνοντας στὸ βράχο)

Πήρανε δρόμο περισσό, καὶ τρέχουν πηλαλῶντας !
 Μοιάζουν κοπάδια πρόβατα, μοιάζουν κοπάδια γίδια,
 Ποῦ τρέχουνε στὰ τέσσερα, λυκοκυνηγημένα,
 Καὶ πλιὸ μπροστά, πολὺ μπροστά, τρέχει ἓνας καθαλλάρης,
 Σὲ νᾶναι τοῦ Βοριά παιδί καὶ τῆς Νοτιάς ἀγγόνι!

Σαμουήλης (ἄθυμα)

Κρῖμα, παιδιά, στοὺς κόπους μας! Κρῖμα στὰ αἵματά μας!

Αὐτὸς εἶν' ὁ Ἀλῆ-πασίας, ποῦ τρέχει ἀπ' ὅλους πρῶτος!
 "Αχ! γλύτωσεν ὁ ἄπιστος! "Αχ! γλύτωσεν ὁ σκύλλος!

"Αλλος Σουλιώτης

Φλωριά σπαρμένα καταγῆς! Σὲ νὰ εἶτανε φασούλια!
 "Ω! νὰ τοὺς πάρῃ ὁ διάβολος τοὺς παλιοτουρκαλάδες.

"Αλλος Σουλιώτης

Ἀλήθεια καταγῆς φλωριά! Μωρὲ τοὺς γουρνομύτες!
 Πῶς τάχουν τόσον ἄφθονα! Μαζέψεν' ὦρ' ἀδέρφια!

(Ρίχνονται καὶ τὰ μαζεύουν ἀπὸ καταγῆς).

"Αλλος Σουλιώτης (μαζεύοντας)

Ἐδῶ εἶν' ἀκέριος θησαυρός! Χαρὰ σ' ἐμᾶς ἀδέρφια!
 Ἦρθε ὁ καιρὸς ὁ ποθητὸς νὰ φᾶμε μὲ χουλάρια
 Χρυσά, ποῦ δὲν τὰ εἶδαμε οὐδὲ στὰ ὄνειρά μας!
 Ἀλλη δουλειὰ καλύτερη δὲν εἶναι ἀπὸ τούτη
 Μακάρι πάντα πόλεμο νὰ ἔχωμε μὲ πασιᾶδες!

ΣΚΗΝΗ 9η

(Μπαίνει ὁ Γιώργος Μπότσιαρης, ἀκολουθούμενος ἀπὸ μερικοὺς
Σουλιώτες).

Γιώργος Μπότσιαρης

Πέ μου, ποῦ εἶναι, Σαμουήλ, οἱ γλυτωμένοι τοῦρκοι;
 Εἶναι πολλοί; Εἶναι μακριά; Σὲ βλέπω σκανιασμένο!

Σαμουήλης (ἄθυμα)

Ἀλήθεια τοὺς νικήσαμε τοὺς τούρκους, ἀλλ' ἡ νίκη
Μποροῦσε νὰ εἴταν πλιὸ λαμπρή, καὶ νὰ εἴταν πλιὸ μεγάλη,
Ἄν ὁ Πασιᾶς σκοτόνονταν, ἢ σκλάβος ἐπιανόνταν.
Ἀλλὰ μᾶς ἔφυγε καὶ πάη, ἀπὸ τὰ χέρια μέσα!

Γιῶργος Μπότσαρης

Τί δυστυχία! Πήγανε οἱ κόποι μας χαμένο!
Ἄν ὁ Πασιᾶς ἐπιάνονταν, τελείωνε ὁ ἀγώνας.
(Πρὸς τοὺς Σουλιώτες ποῦ μαζεῦουν φλωριά).
Ὠρέ, τί κάνετε αὐτοῦ; Τί ψάχνετε αὐτοῦ πέρα;

Ἕνας Σουλιώτης

Φλωριά μαζεύουμε, ἀρχηγέ! Μᾶς τ'ἄρριξαν οἱ τούρκοι
Γιὰ κέρασμα, ποῦ ἀφήσαμε νὰ φύγῃ ὁ Πασιᾶς τους!

Ἄλλος Σουλιώτης

Ἐγὼ ἐμάζεψα ἀρκετά. Δὲ μοῦ χρειάζονται ἄλλα!
Ἄς μάσουνε καὶ τὰ πουλλιά, τὰ μαῦρα τὰ κοράκια!

ΣΚΗΝΗ 10η

(Μπαίνουν οἱ καπεταναγαῖοι Μαλάμος, Νταγκλῆς, Ζάρμπας,
Δράκος, Σέχος. Μάρας, Ζέσθας κλ.)

Ὅλοι μαζὺ

Χριστὸς ἀνέστη, Μπότσαρη, κι' ἐσένα, Σαμουήλη!

Τζήμας Ζέρβας

Γιατί σ'ας βλέπω σκυθρωπούς; Ἡ λύπη σας ποιά εἶναι;

Σαμουήλης

Μᾶς ἔφυγε ὁ Ἀλῆ-πασιας ἀπὸ τὰ χέρια μέσα!

Δράκος

Γι' αὐτὸ χολιάζετε, ὦρὲ; Ἐχει ὁ Θεός, ἀδέρφια!
Ἡμεῖς ἐδῶ θὰ εἰμαστε, ...τὸ Σούλι δὲν κουνιέται!

Κώστας Σέχος

Κι' ἂν ὁ Πασιᾶς ἐγλύτῳσε, ἡ νίκη εἶνε μεγάλη.
Τὸ Σούλι δὲν ἐσκότῳσε ποτέ του τόσους τούρκους!

Γιῶργος Μαλάμος

Κι' ἂν ὅλοι πολεμήσαμε, παιδιὰ, γυναῖκες κι' ἄντρες,
Ὅμως ἡ νίκη, Μπότσιαρη, δικό σου ἔργο εἶναι.
Ὁ νοῦς σου πρῶτα ἐνίκησε κι' ὕστερα τὸ σπαθί μας!

Γιῶργος Μπότσιαρης

Ἄν ἔλειπε ὁ Καλόγηρος αὐτός...τὸ Σούλι, ἀδέρφια,
Θὰ εἶταν σκλάβο σήμερα! Θὰ τὸ πατοῦσε ὁ Τοῦρκος!
Αὐτὸς τὴν ἔχτρα τὴν παλιὰ τὴν ἔκαμε φιλία,
Κι' ὅλοι οἱ Σουλιῶτες ἔγειναν ἀγαπημένα ἀδέρφια,
Κι' αὐτὸς τὴ γνώμη τὴν καλή, σὲ ὅλους σας ποῦ εἶσαν
Ἐνάντιοι τὴν ἐπέβαλε! Τὴ νίκη μας, ἀδέρφια,

Σὲ τοῦτον τὸν Καλόγηρο ἀκέρια τῇ χρωστοῦμε.
Σᾶς προσκαλῶ, σᾶν ἀδερφός, καὶ ἀρχηγός σας, ὅλους
Τὸ χέρι νὰ φιλήσωμε αὐτοῦ τοῦ Καλογήρου....
Καὶ πρῶτος τὸ φιλῶ ἐγώ!

(Προσέρχονται ὅλοι καὶ τοῦ φιλοῦν τὸ χέρι)

Σαμουήλης

Ἔχετε τὴν εὐχή μου!
Καὶ σὰν ἀδέρφια πάντοτε νὰ εἶστ' ἀγαπημένοι.
Ἦ πλιὸ μεγάλη δύναμη, παιδιά μου, εἶν' ἡ ἀγάπη.

Γιῶργος Μπότσιαρης

Ὡς πόσοι νὰ σκοτώθηκαν, ἀγαρηνοί; Ποιὸς ξέρει;

Βασίλης Κουτσονίκας

Ἐγὼ τὸ ξέρω Μπότσιαρη, εἶν' ὡς ὀχτὼ χιλιάδες.⁽⁶⁰⁾
Γιὰ δέκα χρόνια θᾶχουμε μπαρούτι καὶ μολύβια,
Ἄπ' ὅσα ἀφῆκεν ὁ ἔχτρος στὰ χέρια τὰ δικά μας!

Ὅλοι μαζὺ

Δόξα μεγάλη καὶ τιμὴ στ' ἀντρεωμένο Σούλι!

Νικόλας Νταγκλῆς

Ἀκοῦτε, ἀδέρφια, νὰ σᾶς πῶ: Ἀπάνω στοὺς πολέμους
Εἴμουν παιδὶ καὶ γέρασα, ἀλλ' ἓνα τέτοιο θαῦμα
Δὲν εἶδαν τὰ ματάκια μου σὲ ὅση ζωὴ κι' ἂν ἔχω.
Τὴν πλιὸ μεγάλη ἀπόφαση, τὴν πλιὸ μεγάλη ἀντρεία

Τὴν ἔχει δεῖξει σήμερα ἡ Μόσχω τοῦ Τζαβέλλα!
 Εἴμουν κοντά της κι' ἔβλεπα... γυναῖκες τετρακόσιες
 Ἀπὸ κοντά της πήγαιναν κι' αὐτὴ τὲς ὀδηγοῦσε,
 Σὰν καπετᾶνος φυσικός, σὰν ἀρχηγὸς λεβέντης.
 Εἶχε φυσέκια στὴν ποδιά, στερνάρια στὸ ζωνάρι,
 Εἶχε καὶ παραφύσεκα τρογύρω στὸ φακίολι (61)
 Κι' ἐκεῖ ποὺ οἱ τοῦρκοι πήγαιναν καὶ ζύγναν στὸ Σούλι,
 Ἡ Μόσχω πέφτει ἀπάνω τους μὲ τὲς γυναῖκες ὅλες.
 Ἄλλες ντουφέκια ρίχνανε κι' ἄλλες κυλοῦσαν βράχους,
 Κι' ἀτὴ της μ' ἄλλες ἑκατὸ, μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια.
 Στῆθος μὲ στῆθος μάχονταν, σὰν ἄξια παλλικάρια.
 Σκότωσε τούρκους περισσοὺς καὶ σκλάβωσε διακόσιους
 Αὐτὸ τὸ θαῦμα, ἀδερφια μου, ὁ κόσμος θὰ τὸ κάμῃ
 Τραγούδι τῆς παλληκαρίας σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση!

Φῶτος Μάρας

Τό εἶδα κι' ἐγὼ κι' ἀπόρεσα· ἂν μοῦ τὸ ἔλεγε ἄλλος
 Ποτὲ δὲν θὰ τὸ πίστευα... Ὁ πόνος τοῦ παιδιοῦ της,
 Τοῦ μοναχοῦ, ποῦ βρίσκεται στὰ Γιάννινα κλεισμένο,
 Τῆς ἔχει κάμει τὴν καρδιά λιθάρι ἀπὸ τὸ μῖσος!

Γιῶργος Μπότσιαρης

Κι' ὥς πόσοι νὰ σκοτώθηκαν ἀπὸ τοὺς ἰδιοὺς μας;

Βασίλης Κουτσονίκας

Ὡς ἑκατὸ λαβώθηκαν, κι' ὥς ἐβδომῆντα πέντε (62)
 Σκοτώθηκαν.... Ἀνάμεσα στοὺς τόσους λαβωμένους
 Καὶ δυὸ γυναῖκες βρίσκονται κι' ὁ Λάμπρος ὁ Τζαβέλλας.

Γιῶργος Μπότσιαρης

Τί λές αὐτοῦ; Λαβώθηκε κι' ὁ Λάμπρος ὁ Τζαβέλλας;

Βασίλης Κουτσονίκας

Ὁ Γκούσης μᾶς τὸ φώναξε, ποῦ εἶτανε μαζὺ του...

Γιῶργος Μπότσιαρης

Πολὺ ἀκριθὰ τὴν ἔχομε τὴ νίκη πληρωμένη,
Ἄν χάσωμε, ἀδέρφια μου, τὸ Λάμπρο τὸ Τζαβέλλα!

ΣΚΗΝΗ 11η

(Μπαίνει στὴ σκηνὴ ἡ Μόσχω Τζαβέλλα, ἀκολοθούμενη ἀπὸ ὀλίγες γυναῖκες ὀπλοφόρες).

Μόσχω Τζαβέλλα

Ποῦν ὁ Πασιᾶς; Τὸν πιάσατε ἢ σκοτωμένος εἶναι;

Γιῶργος Μπότσιαρης

Ἔφυγε, καπετάνισσα.... Ἐγλύτωσεν ὁ σκύλλος!

Σαμουήλης (πλησιάζοντάς την)

Χαῖρε, γυναῖκα ἐνδοξη, ἀντρογυναῖκα χαῖρε!
Ἐσένα πρέπουν τ' ἄρματα, ἐσένα τὰ τσιαπράζια,
Ἐσένα κι' ἄλογο καλὸ, νὰ περπατᾷς καθάλλα! (62)
Ἄν εἶταν ὅλες νὰ γεννοῦν οἱ μάνες, σὰν ἐσένα
Γυναῖκες, ὅλοι μας ἡμεῖς θὰ εἴμεστε γυναῖκες!

Ὁ πόλεμος τελείωσε, κι' ἐγὼ παιδιὰ πηγαίνω
 Νὰ θάψω τοὺς ἀντρείους μας, ποῦ ἔπεσαν στὲς μάχες.
 (Φεύγει)

Μόσχω Τζαβέλλα

Εὐχαριστῶ σε, δέσποτα. Ὁ Λάμπρος μου ποῦ εἶναι;
 Μὴν ἔτυχε νὰ λαβωθῇ; Μὴν εἶνε σκοτωμένος;

Βασίλης Κουτσονίκας

Ὁ Λάμπρος σου λαβώθηκε!...καὶ πᾶμε νὰ τὸν βροῦμε!

Μόσχω Τζαβέλλα

Ἀληθινὰ λαβώθηκε; Ποῦ εἶναι λαβωμένος;

Βασίλης Κουτσονίκας

Τρία μολύβια ἀραδιαστὰ τὸν ἔχουν χτυπημένο...
 Τῶνα τὸν πῆρε στὰ πλευρὰ τ' ἄλλο ψηλὰ στὸ γόνα,
 Τὸ τρίτο τὸ φαρμακερό, τοῦ φώλιασε στὰ στήθια... (63)

Μόσχω Τζαβέλλα

Τὰ παλληκάρια τὰ καλὰ τὰ κυνηγάει τὸ βόλι!
 Εἶναι καλὸς ὁ Λάμπρος μου, καλὸ καὶ τὸ παιδί μου,
 Ἄλλ' εἶνε πλιὸ καλύτερο ἀπ' ὅλους μας τὸ Σούλι!
 Πηγαίνομε!

Γεώργιος Μπότσιαρης

Πηγαίνομε!

Ὅλοι μαζί

Τὸ Σούλι μας νὰ ζήση!

Τέλος τῆς τέταρτης πράξης.

ΠΡΑΞΗ ΠΕΜΠΤΗ

Ο ΕΞΙΛΑΣΜΟΣ

1792

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΠΕΜΠΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ

- 1 Λάμπρος Τζαβέλλας
- 2 Μόσχω Τζαβέλλα
- 3 Φῶτος Τζαβέλλας
- 4 Γεώργιος Μπότσιαρης
- 5 Σαμουήλης
- 6 Ταχέρ - 'Αμπάζης.

Καπεταναράϊοι, ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ.

Ἡ Σκηνή στὸ Σούλι στὸ σπῖτι τοῦ Τζαβέλλα, τρεῖς μέρες
ὕστερα ἀπὸ τὴ νίκη.

Ο ΕΞΙΛΑΣΜΟΣ

1792

[Ἡ Σκηνὴ στὸ σπίτι τοῦ Τζαβέλλα. Πλατεῖα αἶθουσα μὲ τοὺς ἐσωτερικοὺς τοίχους στολισμένους μὲ διάφορα ὄπλα κρεμασμένα, μὲ ἐστία στὴ μέση ἐνὸς τοίχου, καὶ μὲ εἰκόνησιν κρεμασμένο σὲ μιὰ γωνιά καὶ μπροστὰ τοῦ καντήλα ἀναμμένη. Κάτω ἀπὸ τὸ εἰκόνησμα ἓνα ἄπλο κρεβάτι, ὅπου κοίτεται λαβωμένος ὁ Λάμπρος Τζαβέλλας. Γύρω στὸ κρεβάτι τοῦ εἶναι ἡ Μόσχω Τζαβέλλα μὲ ἄλλες γυναῖκες, καὶ ὁ Γιωργὸς Μπότσιαρης μὲ ἄλλους ἄντρες].

Μόσχω Τζαβέλλα

Πῶς εἶσαι, Λάμπρο μου καλὲ καὶ τοῦ Σουλιοῦ καμάρι ;
Τὰ παλληκάρια τὰ καλὰ τὰ κυνηγάει τὸ βόλι...
Τὸ λαβωμένο τὸ κορμὶ εἶναι βγαλμένο μέσα
Ἀπὸ τῆς Δόξας τῆς γλυκειᾶς τὴν ἄγια κολυμπήθρα.

Λάμπρος Τζαβέλλας

Πεθαίνω, Μόσχω μου γλυκειά, γυναῖκα μου πεθαίνω...
Φεύγει ἡ ζωὴ μου σὰν καπνός, μ' ἀγγελοκρούει ὁ χάρος...
Δὲν τῶχω, ποῦ λαβώθηκα, δὲν τῶχω, ποῦ πεθαίνω...
Ἀλλὰ μοῦ καίγει τὴν καρδιά τοῦ Φώτου μου ἡ τύχη,

Κι' ἀκόμα πλιότερο ἡ χαρά, ποῦ ὁ Πασιᾶς θὰ νοιώσῃ
Τὴν ὥρα, ὅπου θὰ τοῦ εἰποῦν: «ἀπέθανε ὁ Τζαβέλλας!»

Γιῶργος Μπότσιαρης

Κάμε καρδιά, Τζαβέλλα μου!

Λάμπρος Τζαβέλλας

Ἄχ! τί καρδιά νὰ κάμω;
Μήπως μὲ πολεμάει πασιᾶς νὰ τὸν περιφρονήσω;
Ἐδῶ εἶν' ὁ χάρος ὁ σκληρός, ὁ ψυχοκυνηγάρης,
Ποῦ δὲν τὸ πιάνει τὸ σπαθί, δὲν τὸν κολλάει τὸ βόλι,
Ποῦ μῶστησε τὸν πόλεμο... Μπότσιαρη, τὸ παιδί μου!
Καλὰ νὰ μοῦ τὸ ἐκδικηθῇς, ὅσον καιρὸ κι' ἂν ζήσης!

ΣΚΗΝΗ 2η

(μπαίνει μέσα ἓνας:) **Σουλιώτης**

Ἦρθε ἓνας τοῦρκος στὴν αὐλή, ἓνας μεγάλος μπέης,
Καβάλλα σ' ἄτι ἀράπικο, καὶ στὰ χρυσὰ ντυμένος,
Καὶ θέλει νάμπη μέσα ἐδῶ, νὰ σᾶς καλημερήσῃ.
Σᾶς φέρει ἀπὸ τὰ Γιάννινα ἓνα μεγάλο λόγο,
Ταχὴρ - Ἀμπάζης λέγεται....

Γιῶργος Μπότσιαρης

Εἰπέ του νᾶρθῃ μέσα!

ΣΚΗΝΗ 3η

(Βγαίνει έξω ὁ Σουλιώτης καὶ σὲ λίγο μπαίνει μέσα ὁ)

Ταχὴρ - Ἀμπάζης

Καλῶς σὰς βρίσκω, ἀρχηγοί, καὶ καπεταναραῖοι !
Ἀδερφικά σου εὐχομαι περαστικά, Τζαβέλλα !

Γιῶργος Μπότσιαρης

(Σηκώνεται καὶ τὸν δέχεται)

Ταχὴρη, καλῶς ὤρισες στὴ χώρα τὴ δική μας !
Ἄν γιὰ καλὸ μᾶς ἔρχεσαι, καλὸ νὰ βρῆς μπροστά σου,
Κι' ἂν γιὰ κακὸ μᾶς ἔρχεσαι, κι' αὐτὸ καλὸ νὰ γείνη.

Ταχὴρ - Ἀμπάζης

Ὡς φίλος σας εἰλικρινῆς σὰς ἔρχομαι, Σουλιῶτες !
Μὲ στέλλει ὁ Ἀλῆ-πασίας, ὡς ἀντιπρόσωπό του,
Γιὰ νὰ σὰς φέρω τὰ παιδιά, ποῦ εἶχε φυλακισμένα,
Μέσα στὲς μαῦρες φυλακὲς τοῦ κάστρου τοῦ Γιαννίνου...

Λάμπρος Τζαβέλλας (συνταράζεται)

Τί λέει; Ἀλήθεια ὁ ἄπιστος ἀπόλυσε τὸ γυιό μας,
Μὲ ὅλους τοὺς συντρόφους του, ποῦ εἶχε φυλακισμένους;
Ἢ μὲ γελάει ὁ πόθος μου;

Μόσχω Τζαβέλλα

Ἀλήθεια, τὸ παιδί μου

Ἐβγῆκε ἀπὸ τὴ φυλακή ;

Ταχὴρ Ἀμπάζης

Σὲ λίγη ὥρα φτάνει

(ΘΕΑΤΡΟ Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΑΝ)

8

Ἐδῶ μὲ τοὺς συντρόφους του, χωρὶς νὰ λείψῃ ἓνας.

Λάμπρος Τζαβέλλας καὶ Μόσχω

Ἄς ἔχῃ δόξαν ὁ Θεός! — μεγάλο τ' ὄνομά του! —
(Σταυροκοπιῦνται)

Γιῶργος Μπότσιαρης

(Πρὸς τὸν Ταχὴρ - Ἀμπάζη)

Καὶ τί κατὰλαβε ὁ Πασιῶς μὲ τὴ κακοπιστιά του ;
Ἐνῷ μᾶς εἶχε φίλους του, ἐχτροὺς του νὰ μᾶς κάμῃ ;

Ταχὴρ Ἀμπάζης

Ἐχετε δίκιο. Τί νὰ εἰπῶ ; Τὸ ψέμα δὲν χωράει.
Ἐγὼ ὅμως εἶμουν φίλος σας, κι' αὐτὸ ποῦ ἔχει γαίνει,
Ὁ πόλεμος, δὲν ἤθελα, — μὰ τὸν Θεό, — νὰ γαίνει.
Πόσα τοῦ εἶπα τοῦ Πασιᾶ ! Πόσα τοῦ ἔχω ψάλλει...
Ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσα !... Τζαβέλλα, πιστεψέ με,
Ἄν τὸ παιδί σου βρίσκεται καὶ ζῇ σ' αὐτὸν τὸν κόσμον,
Μὲ τοὺς συντρόφους του μαζύ, σ' ἐμένα τὸ χρωστᾷτε. (64)

Γιῶργος Μπότσιαρης

Σ' εὐχαριστεῖ τὸ ἐνδοξο κι' ἀντρειωμένο Σούλι!

Λάμπρος Τζαβέλλας

Σ' εὐχαριστῶ, Ταχὴρ-ἀγα ! (Πονῶντας)
Ψυχὴ μου, βάστα ἀκόμα !

Ταχὴρ Ἀμπάζης

Τώρα ὁ Πασιᾶς σᾶς χαιρετάει καὶ σᾶς ζητάει συμπάθιο,

Κι' ὅ,τι ὡς τώρα ἔγινε, λησμονημένο νά εἶναι.
 Παραπολύ τοῦ στοίχισε ἡ μαύρη ἀπιστιά του !
 Καί δὲν τοῦ στοίχισεν αὐτοῦ μονάχα, ἀλλὰ σ' ὅλη
 Τῇ μαύρῃ τὴν Ἀρβανιτιά... τῇ μαύρῃ τὴν Πατρίδα,
 Ποῦ κλαίει καὶ μοιρολογάει τ' ἀγαπητὰ παιδιὰ της,
 Ποῦ κοιτώνται στὸν τόπο σας, χωρὶς ζωὴ στὰ στήθια,
 Τῶν λύκων καὶ τῶν κορακιῶν καθάριο πανηγύρι....

(Δίνοντας στὸν Μπότσιαρη φάκελλο)

Αὐτό εἶναι γράμμα τοῦ Πασιᾶ... καὶ διπλαθαίνει μέσα
 Τοὺς ὄρους τῆς φιλίας μας, τοὺς ὄρους τῆς εἰρήνης,
 Κι' ἀπέδω ἔμπρὸς νά εἴμεστε ἀγαπημένοι φίλοι. (65)
 Πρῶτο· σᾶς δίνει ὁ Πασιᾶς ἀκέριον ἕναν κάμπο,
 Νά μὴ σᾶς λείπη τὸ ψωμί καὶ νᾶχετε νά τρῶτε.
 Δεύτερο· ἐκατὸ πουργιᾶ, (66) γεμᾶτα μ' ἄσπρα φέρω,
 Ὡς ξαγορὰ τῶν σκλάβων μας, ποῦ ἔχετε πιασμένους.
 Τρίτο· σᾶς φέρω τὸ παιδί τοῦ Λάμπρου τοῦ Τζαβέλλα,
 Τὸ Φῶτο, καὶ τοὺς ἄλλους τοῦ συντρόφους, ὡς τὸν ἕνα,
 Ποῦ βρίσκονταν στὰ σκοτεινὰ μπουτρούμια τοῦ Γιαννίνου.
 Ὁ δὲ Πασιᾶς δυὸ πράγματα μονάχα σᾶς γυρεῖ :
 Πρῶτο· νά εἰστε σύμμαχοι κι' ἀγαπημένοι φίλοι,
 Καὶ δεύτερο· στὸ κράτος του νά μὴν τὸν ἐνοχλήτε.
 Αὐτὰ σᾶς γράφει ὁ Πασιᾶς σ' αὐτὸ τὸ γράμμα μέσα,
 Δέχεστε νά υπογράψετε αὐτὴ του τῇ συνθήκῃ ;

Γιῶργος Μπότσιαρης

Ἐγώ, κι' ἂν εἶμαι ἀρχηγὸς τῶν Σουλιωτῶν, ἀγᾶ μου,
 Καὶ ἂν δικό μου εἴτανε τὸ σχέδιο τοῦ πολέμου,
 Τὸν πόλεμο μὲ τὸν Πασιᾶ τὸν κήρυξε ὁ Τζαβέλλας !
 Αὐτὸς εἶν' ὁ ἀρμόδιος συνθήκη νά υπογράψῃ !

Λάμπρος Τζαβέλλας

Δέν υπογράφω, Μπότσιαρη, ἂν δὲν ἰδῶ τὸ γυιό μου
Μαζὺ μὲ ὅλα τὰ παιδιὰ, ναρθοῦν ἐδῶ μπροστά μου !

ΣΚΗΝΗ 4η

(Μπαίνει ὁ :) **Φῶτος Τζαβέλλας**

Ὑπόγραψε, πατέρα μου ! Στὴν ἀγκαλιά σου ἦρθα !

Λάμπρος Τζαβέλλας καὶ Μόσχω

Παιδί μου !

Φῶτος Τζαβέλλας

Ἄ ! Πατέρα μου ! Τί ; Εἶσαι λαθωμένος ;

Λάμπρος Τζαβέλλας

Δὲν ἔχω, γυιέ μου, τίποτε ! Λίγο εἶμαι λαθωμένος,
(Φῶτος, Λάμπρος καὶ Μόσχω ἀγκαλιάζονται καὶ φιλοῦνται)

Ἐ ! τώρα δός μου. Μπότσιαρη, νὰ υπογράψω....

Γιῶργος Μπότσιαρης

(Δίνοντάς του τὴ συνθήκη)

Λάβε

(Ὁ Λάμπρος Τζαβέλλας υπογράφει τὴ συνθήκη καὶ τὴ προσ-
φέρει στὸν Ταχὴρ Ἀμπάζη, ὁ ὁποῖος τὴ διπλώνει καὶ τὴ βάνει
στὸ κόρφο του καὶ ὕστερα προσφέρει στὸν Λάμπρο Τζαβέλλα μιὰ
ἄσπρη σακκούλα γεμάτη φλωριά, γιὰ τὴν ἐξαγορὰ τῶν αἰχμα-

λώτων Σ' αὐτὸ ἀπάνω ἕνας Σουλιώτης φέρει τραπέζι μὲ ψωμί, προσφάγι, νερὸ καὶ κρασί καὶ τὸ ἀποθέτει μπροστὰ τὸν Ταχῆρ-Ἀμπάζη Πλησιάζει ἡ :)

Μόσχω Τζαβέλλα

Ἀγᾶ μου, καλῶς ὤρισες στὸ σπίτι τὸ δικό μας. (67)
Φᾶγε καὶ πιὲ χροταστικά, τὸ σπίτι, ποῦ σὲ σκέπει,
Ἀπ' ὅλα περισσότερο τιμάει τὴ Φιλία.

Ταχῆρ - Ἀμπάζης

(Κάθεται νὰ φάγη)

Καλῶς σᾶς ἤρξα ὅλους σας, καὶ τοῦ Θεοῦ νὰ γένῃ.
Ἀνάμεσά μας ν' ἀγρυπνᾷ αἰώνια ἡ Φιλία.
Τζαβέλλα, καλῶς δέχτηκες τὸ Φῶτο τὸ παιδί σου,
Κι' ὁ παντοδύναμος Θεὸς νὰ γιάνῃ τὲς πληγές σου !

Λάμπρος Τζαβέλλας

Σ' εὐχαριστῶ, Ταχῆρ-ἄγα, γιὰ τὰ καλὰ σου λόγια !

Γεῶργος Μπότσιαρης

Τὸ αἷμα τῆς Ἀρθανιτιάς, ποῦ χύθηκε, Ταχῆρη.
Μικρὺ ἀπὸ μᾶς νὰ εἶναι το, καὶ τὴ γενιά μας ὅλη,
Καὶ στὸ κεφάλι ἀπανωθιὸ νὰ πέσῃ τοῦ Πασιᾶ σας !
Ποτάμι κοκκίνο φριχτὸ στὴ Κόλαση νὰ γένῃ
Καὶ μὲς σ' αὐτὸ νὰ πνίγεται αἰώνια ἡ ψυχὴ του !

Ταχῆρ - Ἀμπάζης

Ἔχετε δίκιο, Μπότσιαρη ! Ἔχετε σ' ὅλα δίκιο !

Γιῶργος Μπότσιαρης

Ὁ δρόμος, ὁποῦ πιάσατε, εἶναι στραθός, Ταχῆρη !
 Ἀλλάξατε τὴν πίστη σας, τὴν πίστη τῶν γονιῶν σας.
 Καὶ φιάσατε τὲς ἐκκλησιᾶς τζαμιὰ τοῦ Μωχαμέτη !
 Καὶ μὲ αὐτὸ ποῦ κάματε νομίσατε, Ταχῆρη,
 "Ὅτι ἀλλάξατε κι' αὐτὸ τὸ αἷμα τῶν φλεβῶν σας,
 Κι' ἀπ' Ἀρβανίτες γείνχτε κατακαθάριοι Τοῦρκοι,
 Ἀπὸ τὴν Κόκκινη Μηλιά (68) φερμένοι, ὡς τὸν ἕνα !
 Ταχῆρη, μὴν πλανεύεστε ! Μὴ σᾶς γελάῃ ὁ νοῦς σας !
 Πᾶρε φωνὴ τὸν κεραυνὸ κι' ἔδωγα ψηλὰ στὸν Πίντο
 Καὶ φώναξε τρανταχτερὰ, ν' ἀκούσῃ ὁ κόσμος ὅλος,
 Ν' ἀκούσῃ κι' ἡ Ἀρβανιτιὰ ἀπ' ἄκρῃ σ' ἄκρῃ ὅλη,
 — « Ἄν ἄλλαξεν ἡ Ἐκκλησιά, τὸ αἷμα δὲν ἀλλάζει ! »
 Ταχῆρη, μάθε ὅτ' εἴμεστε παιδιὰ τῆς ἰδίας μάνας,
 Κι' αἰώνια θὰ τὴν ἔχωμε αὐτὴ τὴ γῆ πατρίδα !
 Θάρθῃ καιρός, καμμιὰ φορά, ν' ἀνοίξετε τὰ μάτια,
 Νὰ ἰδῆτε ποιοὶ εἰν' ἀδέρφια σας, νὰ ἰδῆτε ποιοὶ εἶναι οἱ ξένοι,
 Καὶ τὸν κοινὸ μας τὸ Ἐχτρό, ποῦ κάθεταί στὴν Πόλῃ !

Ταχῆρ Ἀμπάζης

Ἔχετε δίκιο. Μπότσιαρη ! Τὰ λόγια, ποῦ μοῦ εἶπες,
 Εἶναι ἅγια λόγια, στὴν καρδιὰ αἰώνια θὰ τὰ φέρω !

(Σηκόνεται]

Παρακαλῶ σας, ἀρχηγοὶ καὶ καπετανραῖοι,
 Τὴν ἄδεια νὰ μοῦ δώσετε... Εἶναι καιρός, νομίζω,
 Νὰ σᾶς ἀφήσω τὴν ὑγειά....

Ὅλοι μαζὺ (σηκόνονται)

Ὡρα καλὴ, Ταχῆρη !

Γιῶργος Μπότσιαρης

Πὲ τοῦ Πασιᾶ, ὁ Μπότσιαρης μὲ τοὺς Σουλιῶτες ὅλους
Χαιρετισμοὺς τοῦ στέλνουνε, καὶ ἂν τοῦ ξαναρέση,
Ἄς ματακάμνη πόλεμο, ἅς ματάρθῃ στὸ Σούλι !

(Ὁ Ταχέρ - Ἀμπάξης βγαίνει)

Μόσχω Τζαβέλλα

Πῶς εἶσαι, Λάμπρο; Μῶρχειται πῶς καὶ πολὺ! Δὲν κραίνεις;
Λάμπρο ! Σουλιῶτες τρέξετε ! Ὁ Λάμπρος μου πεθαίνει !

Φῶτος Τζαβέλλας

Πατέρα μου ! Εἶν' ἄδικο νὰ μᾶς πεθάνης τέτοια
Ἡμέρα ἐνδοξη, λαμπρή, ποῦ εἶδε τὸ Σούλι χάρω
Νὰ σέρνεται ὁ Ἀντίχριστος στὰ πόδια μας, ζητῶντας
Ἐλεημοσύνη κι' ἔλεος, ἀγάπη καὶ φιλία !

Λάμπρος Τζαβέλλας (ἀσπμαίνοντας)

Λίγες στιγμὲς μοῦ μένουνε... Νὰ μεταλάβω θέλω...
Ἡ χάρη τῆς μεταλαβιάς ἅς ἔμπη στὸ κορμὶ μου...
Τὸ Σαμουήλ νὰ κρᾶξετε, γιὰ νὰ μὲ μεταλάβῃ.

Γιῶργος Μπότσιαρης

Νὰ τρέξῃ ἓνας γλήγορα τὸ Σαμουήλ νὰ κρᾶξῃ !

(Βγαίνει ἓνας Σουλιώτης)

Λάμπρος Τζαβέλλας

Μὲ γράπωσεν ὁ Θάνατος... Δὲν ἤμπορῶ νὰ πάρω
Πνοή κι' ἀνάσα... Μόσχω μου ! Δὲν τῶγχ πῶς πεθαίνω,
Μὸν τῶγχ πῶς δὲν θὰ μπορῶ νὰ πιάνω τὸ σπαθί μου
Νὰ κόβω τούρκους σὰν τραγιά, κι' ἀγάδες σὰν κριάρια.
Σαράντα χρόνια τὴν Τουρκιά μὲ λύσσα πολεμῶ,
Κι' ἀκόμα δὲν ἐχόρτασα. . .

(Μπαίνει ὁ Σαμουήλης κρατῶντας τὸ ἄρτοφόρι, ἐνῶ ἓνα παιδί
τοῦ βαστάει ἀναμμένη λαμπάδα. Ὅλοι ξεσκουφόνονται καὶ σταυ-
ροκοπιοῦνται).

ΣΚΗΝΗ 5η

Σαμουήλης

Εὐλογημένοι νὰ εἰστε !

(Πλησιάζει τὸν Λάμπρο Τζαβέλλα καὶ τὸν μεταλαβαίνει ἐνῶ
ἐκεῖνος σταυροκοπιέται).

Μεταλαβαίνει τοῦ Θεοῦ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα (69)

Ἕνας τῆς Πίστης πρόμαχος, ὁ Λάμπρος ὁ Τζαβέλλας...

(Βγαίνει ὁ Σαμουήλης)

Λάμπρος Τζαβέλλας

Παιδί μου, Φῶτο, ἔλα ἐδῶ, στὴν ἀγκαλιά μου μέσα,
Καὶ φίλησε τὸ χέρι μου νὰ πάρης τὴν εὐχή μου.
Πεθαίνω, Φῶτο μου γλυκέ, γυναίκα μου πεθαίνω !
Πεθαίνω, ἀδέρφια μου γλυκά, Σουλιῶτές μου, πεθαίνω !
Φλωριά δὲν ἔχω, Φῶτο μου, οὔτ' ἄσπρα νὰ σοῦ ἀφήσω...
Ὡς μόνη σου κληρονομιά σοῦ ἀφίνω τ' ὄνομά μου,
Ἐλεύτερο τὸ Σούλι μας, τὸ πολυζακουσμένο,
Κι' αὐτὸ τὸ ἐνδοξο σπαθί, τὸ τουρκοματωμένο,

Σπαθί! ποῦ τόσο δούλεψε γιὰ τοῦ Σουλιοῦ τῇ δόξᾳ!
Εἶναι σπαθί! ἀντρόπιαστο! Παιδί μου, φέρεσέ το!

(Ὁ Φῶτος Τζαβέλλας ἀσπάζεται κλαίοντας, τὸ δεξιὸ χέρι τοῦ πατρός του καὶ φορεῖ τὸ οἰκογενειακὸ σπαθί, ὃ δὲ Λάμπρος Τζαβέλλας ἀρχίζει νὰ τραγουδᾷ τὸ ἐπιθανάτιό του τραγούδι, βαρώντας τὸν ταμπουρά).(70)

«Παιδιά μου μὴ σκανιάζετε καὶ ἄδέρφια μου, μὴν κλαῖτε(71)
» Ἐγὼ δὲν ἔχω τίποτε, λίγο εἶμαι λαθωμένος
» Πικρὴ εἶναι ἡ λαθωματιά, γλυκὸ εἶναι τὸ μολύβι!
» Γιὰ πιᾶστε με νὰ σηκωθῶ, βᾶλτέ με νὰ καθήσω
» Καὶ φέρετε μου τὸν ταμπουρά νὰ γλυκοτραγουδήσω,
» Κι' ἄμα τελειώσω τὴ σκοπὸ καὶ πάψω τὸ τραγούδι,
» Δόστε μου τὸ γλυκὸ κρασί ἀπὸ τὸ μοναστήρι,
» Νὰ πλύνω τὰς λαθωματιὰς, ποῦ καίνε τὸ κορμί μου,
» Κι' ὕστερα πᾶρτέ με ἀλαφρά καὶ βγάλετέ με ἀπάνω
» Στοῦ Πίντου τοῦ περίφανου τὴν πλιὸ ψιλὴ κορφοῦλα
» Κι' ἐκεῖ ψηλὰ νὰ σύρετε τ' ἀσημοχάντζαρό μου,
» Νὰ φκιαστέ τὸ μνήμά μου, τὸ μαῦρό μου κυθούρι.
» Νᾶναι πλατύ, νᾶναι βαθύ, νὰ παίρνη δυὸ νομάτους,
» Νὰ στέκω ὀρθὸς νὰ πολεμῶ καὶ δίπλα νὰ γεμίζω,
» Καὶ στὴ δεξιὰ μου τὴν μεριά ἀφήστε παραθύρι,
» Νὰ μπαίνει ὁ ἥλιος τοῦ Μαχιοῦ, τοῦ Ἀβγούστου τὸ φεγγάρι,
» Νὰ μπαينوθαίνουν τὰ πουλιά τῆς ἀνοιξῆς τ' ἀηδονία.»

(Ἀγωνίζεται τὸν ἀγῶνα τοῦ θανάτου καὶ ξεφυχάει.)

ΤΕΛΟΣ

τῆς πέμπτης πράξης καὶ ὅλου τοῦ δράματος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΣΗΜΕΙΩΣΕΣ

ΠΡΑΞΗ 1η

(1) Τετραχώρι.

Ἔτσι ὠνομάζονταν τὰ τέσσερα χωριά μαζί : Σούλι, Κιάφα, Ἀβαρίκο καὶ Σαμονίβα.

(2) Χιλιοκαλῶς.

Με τὴ λέξη αὕτῃ ἀρχίζουν τὰ συμπόσια τοῦ γάμου, καὶ τῶν ἀρραβόνων. Ἔτσι ἀρχίζει καὶ τὸ πρῶτο τραγοῦδι τῶν τέτοιων συμποσιῶν :

« Χιλιοκαλῶς τὸν ἡῦραμε τοῦτον τὸν νοικοκύρη » κτλ.

(3) Νὰ πάθετε τὸ ἴδιο (καλὸ)

Δηλαδή νὰ εὐτυχήσετε νὰ ἰδῆτε καὶ σεῖς γάμο σὶὸ σὶὸ σπῖτι σας. Π. χ. « Ἐ! γειά μας καὶ τὸ καλὸ νὰ πάθωμε ! » ἔκφραση συνηθισμένη στὰ συμπόσια τῶν γάμων.

(4) Καλῶς ἀνταμωθήκαμε.

Ἀρχὴ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ ποῦ εἶναι ἀναπόσπαστο ἀπὸ κάθε τραπέζι γάμου, πανηγυριοῦ καὶ κάθε χαρᾶς. Οἱ δέκα αὐτοὶ στίχοι εἶναι διασκευὴ αὐτοῦ τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, ποῦ ἀρχίζει μὲ τὸ « καλῶς ἀνταμωθήκαμε »

(5) —μεγάλον τ' ὄνομά του—

Καθὼς καὶ τὸ : προσκυνοῦμε τ' ὄνομά του, εἶναι φράσεις ποῦ ἀκολουθοῦν τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ σεβασμό.

(6) Καὶ Κωσταντῖνο βασιλιᾷ στήν Πόλη θρονιασμένο, Τὸν ἴδιο ἐκεῖνο βασιλιᾷ, τὸν Αὐτοκράτά μας...

Ὁ Λαὸς ἐπίστευε καὶ πιστεύει, ὅτι τῇ σκλαβωμένη Πόλῃ θὰ τὴν ἀπελευτερώσῃ ὁ ἴδιος ἐκεῖνος Κωσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν δοξασία του, δὲν ἀπέθανε, ὅταν ἔπεσε ἡ Πόλη, ἀλλὰ μαρμακρώθηκε μαζὺ μὲ τὴν κορώνα του, τ' ἄρματά του, τ' ἄλογό του καὶ τὴ σωματοφυλακή του, καὶ περιπατάει ἀπὸ τότε τῇ νύχτα ὅλες τὲς χῶρες, ποῦ εἶταν μιὰ φορὰ τῆς ἐλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ὥσπου ἔρθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, καὶ μπῆ μέσα στὴ Πόλη, καὶ νικῶντας καὶ διώχνοντας τὸν Τούρκο, ζανακαθήσῃ στὸ θρόνο του, καὶ ἀνοίξῃ τὴν Ἁγιά Σοφιά μ' ἐλληνικὴ λειτουργία, καὶ τότε θὰ πεθάνῃ μὲ ὅλη τὴ φρουρά του, καὶ θὰ θαφτῇ στὸν περίβολο τῆς Ἁγιά-Σοφιάς, σὰ χριστιανὸς ποῦ εἶναι.

(7) Τζουμερκων καὶ Κουρέντων, Μαργαριτιοῦ, καὶ Τσιαμουργιάς.

Διάφορες ἐπαρχίες, γύρω τοῦ Σουλιῦ.

(8) Στὸ πλάγι τοῦ Σκεντέρμπεη...

Ἐπάρχει παράδοση, ὅτι οἱ πρόγονοι τῶν Σουλιώτων εἶταν ἡ τελευταία φρουρά τοῦ Σκεντέρμπεη, καὶ ὅτι, ὅταν πέθανε ἐκεῖνος, κατέβηκαν καὶ σταμάτησαν στὰ βουνὰ τοῦ Σουλιῦ, ὅπου πίστευαν ὅτιμποροῦσαν νὰ ζήσουν ἐλεύτεροι.

(9) τὸ Θρῆνο...

Ὁ Θρῆνος, ἦτοι τὸ ἐθνικὸ μοιρολόγι τοῦ Ἑλληνισμοῦ, γιὰ τὸ πάρσιμο τῆς Πόλης ἀπὸ τὸν Τούρκο, εἶναι γνωστὸ σ' ὅλη τὴν Ἠπειρο. Τὸ λέν οἱ γριεὲς καὶ οἱ γερόντοι κουθεντιαστά, ὁγλαδὴ χωρὶς μέλος, καθὼς καὶ οἱ παπάδες στοὺς γάμους καὶ στὰ πανηγύρια.

Τὸ Θρῆνο αὐτὸ τὸν ἔχω διασκευασμένο, ἀκολουθῶν-
τας τὲς καλύτερες ἐκδόσεις του, ποῦ εἶναι ἀκόμα στὸ στόμα
τοῦ Λαοῦ.

(10) ... καὶ τὸ δεύτερο τὸ θρῆνο...

Δεύτερος θρῆνος λέγεται τὸ λεγόμενο καὶ τραγούδι τῆς
Καλογριᾶς. Καὶ αὐτὸ λέγεται ὕστερα ἀπὸ τὸ Θρῆνο τῆς
Πόλης, καὶ ὅπως ἐκεῖνος χωρὶς μέλος, ὅχι ὅμως καὶ πάντοτε.

(11) «Χρυσὸς ἀητὸς ἐκάθονταν.»

Δημοτικὸ τραγούδι διασκευασμένο καὶ πλουτισμένο
ἀπὸ ἐμένα.

(12) Μπαίνουν μέσα οἱ δυὸ χοροί.

Ὅπως τὸν περιγράφω ἐδῶ, ἔτσι γίνεται ὁ γάμος στὴν
Ἡπειρο.

(13) ... τοῦτ' τὴν πέρδικα.

Ἀντὶ τοῦτ' τὴν πέρδικα. Ἐγὼ δὲν κάμω ἀποκοπές,
ἀλλὰ καὶ πρὸς χάρη τοῦ μέτρου, καὶ πρὸς χάρη τοῦ
Λαοῦ, ποῦ τὴ συνειθίζει αὐτὴ τὴν ἀποκοπή, τὴν ἔκαμα
κι' ἐγώ.

(14) ... τὴν πέρδικα...

Στὰ τραγούδια τοῦ γάμου ὁ γαμπρὸς παρομοιάζεται
μὲ ἀητό, ἡ δὲ νύφη μὲ πέρδικα.

(15) ... τί λέει τὸ Βαγγέλιο;

Ὁ στίχος αὐτὸς εἶναι καθαρὸς δημοτικὸς καὶ λέγεται
στὴν περίστασι αὐτὴ σὲ τραγούδι.

16) — Ποῦθε εἶσαι, κόρη μου;

— Ὅπουθ' εἶναι κι' ὁ ἄντρας μου.

Παρομία ἡπειρωτικὴ.

(17) «Στὴν Ἄρτα τ' ἄργανα βαροῦν...»

Δημοτικὸ τραγούδι, τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου διωρθωμένο.

(18) Καί μέσ τὰ Τζαβελλαίικα ἐτρύπωσε τὰ σπίτια.

Οἱ φονιάδες πάντα γιά νά σωθοῦν ἔμπαιναν σέ σπίτια μέσα, γιά νάχουν τήν προστασία τοῦ σπητιοῦ.

(19) ... μά τώρα,
Ποῦ μπήκε μέσ στοῦ σπίτι μου οἱ Τζαβελλαῖοι ὅλοι
Θά στέκωνται ἀπό πίσω του, μέ τ' ἄρματα στά χέρια.

Τό σπίτι ἐκεῖνο, ποῦ ἔμπαινε ἕνας φονιάς, εἶταν ὑποχρεωμένο νά τόν ὑπερασπιστῇ ἐναντίον τῶν ἐχτρῶν του. Σπίτι, ποῦ τύχαινε νά παραδώσῃ φονιά, θεωριῶνταν ἄτιμο ἀπό γενεά σέ γενεά.

(20) ... κι' ἂν δέν εἶταν,
Τό σπίτι αὐτό, ποῦ βρίσκεσαι τῆς ἀδερφής μου σπίτι..
Κανένας σας δέ θάδωγαῖνε ἀπέδω μοναχός του,
Ἄλλὰ στά ξυλοκρέβατα...

Εἶταν τόση μεγάλη ἡ ἰδέα τῆς φιλοξενίας, ὥστε ὁ νοικοκύρης χρεωστεῖ νά σεβαστῇ καί τόν πλιό θανάσιμο ἐχτρό του μέσα στοῦ σπίτι του. Ἕνα παραμῦθι λέγει, ὅτι ἕνας πατέρας σεβάστηκε τὸ φονιά τοῦ παιδιοῦ του, ποῦ τόν κυνηγοῦσε χρόνια, ὅταν τόν συναπάντησε μέσα στοῦ σπίτι του.

(21) ... Μᾶς ἔφυγε!

Ἡ παράδοση εἶπει λέγει, ὅτι ὁ γαμπρός ἔγεινε ἄφαντος, ἅμα σκοτώθηκε ἡ νύφη.

ΠΡΑΞΗ 2η

(22) Κύρ Μάνθος (Μάνθος Οἰκονόμου).

Ὁ πλιό γραμματισμένος τοῦ Γιαννίνου ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Γνήσιος Γιαννιώτης. κι' ἀπό πρώτη οἰκογένεια, τῆς ὁποίας σώζονται ἀπόγονοι μέ τὸ ἴδιο ὄνομα. Ὁ Νοῦ-

τσοι, ὁ Κύρ Μάνθος καὶ ἡ Βασιλικὴ εἶταν οἱ τρεῖς προστάτες τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Χριστιανωσύνης ἀπὸ ὅσους χριστιανούς βρῖσκονταν στὴν καταραμένη αὐλὴ τοῦ Ἀλη-
πασια. Τόση σημασία εἶχαν τὰ λόγια τοῦ Κύρ Μάνθου, ὥστε ὅ,τι ἔλεγε πιστεύονταν ἀπὸ τὸν κόσμου ὡς ἐπίσημο.
«Τὸ εἶπε κι' ὁ Κύρ Μάνθος.» Δηλαδή εἶναι ἐπίσημο.

(23) Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ εἶναι αὐθεντικὴ. Ἐγὼ δὲν ἔκαμα τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ τὴ στιχουργήσω, ὅπως τὴν ἤυρα στὴν ἱστορία «Ἡρωϊκὰ θαύματα Σουλιωτῶν καὶ Σουλιωτῖδων» τοῦ μακαρίτου Π. Ἀρθαντινοῦ (Π. Α. Σ.) τοῦ ἀκάματου συγγραφέα τόσων λαμπρῶν ἔργων, ποὺ ἐνδιαφέρουν πάρα πολὺ τὴν Ἡπειρο.

(24) Ἡ Τοιαμουριά, ἡ Λάμαρη καὶ ὅλο τὸ Μαργαρίτι..
(Ἐπαρχίες μεσημβρινά, μεσημβρινοδυτικὰ καὶ μεσημβρινο-
ανατολικὰ τοῦ Σουλίου).

Ραγιᾶδες τοῦ Σουλίου...

Τὸ Σουλιώτικο κράτος στὴν ἀκμὴ του, ἦτοι πρὶν ἔρθῃ ὁ Ἀλη-πασιας, ὡς πασιᾶς τοῦ Γιαννίνου, εἶχε φτάσει ὡς μέσα σ' αὐτὲς τὲς ἐπαρχίες.

(25) Νὰ ἐξουσιάζουν χριστιανοὶ καὶ νὰ δουλεύουν
[τοῦρκοι.

Στὴν ἀκμὴ τους οἱ Σουλιώτες ἐξουσίαζαν ἐξήντα ἑξὶ χριστιανικὰ χωριά καὶ καμμιά δεκαριά ἄλλα, κατοικημένα ἀπὸ μωαμεθανούς (τούρκους), οἱ ὅποιοι πλήρουν φόρο ὑποτελείας στὸ Σούλι.

(26) ἀλάτι δὲν τὸ σπείρω=δὲν τὸ καταστρέψω.

(27) Βελῆ Γκέκας

Ἱστορικὸ πρόσωπο. Διάσημος ντερβέναγας (ὁδοφύλακας) τῆς Θεσσαλίας. Τὸν ἔχει σκοτώσει ὁ Κατσαντώνης στὴν Κρύα Βρύση, κοντὰ στὴν Καλαμπάκα.

ἡ σκληρότητα τοῦ Ἰσοῦφ Ἀράπη. Λέγουν ὅτι, αὐτός ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε γελάσει ποτέ.

(34) Ἐσπασα γόνατα, μηριά, χέρια πλευρά καὶ πλάτες.

Αὐτὸν τὸ στίχο τὸν χρεωστῶ στήν ἐντύπωση, ποῦ μοῦ ἔχει κάμει ἓνα δημοτικὸ τραγούδι τοῦ Ἰσοῦφ Ἀράπη:
 «Τῆχουν τῆς Γούρας τὰ βουνὰ καὶ στέκουν βουρκωμένα;
 »Μὴν ἄνεμος τὰ πολεμάει, μὴνα βροχὴ τὰ δέρνει;
 »Κι' οὐδ' ἄνεμος τὰ πολεμάει, κι' οὐδὲ βροχὴ τὰ δέρνει,
 Ἄλλ' ἀπ' τὰ δάκρυα τῶν Κλεφτῶν κι' ἀπὸ τὰ μοιρολόγια,
 »Σήντας διαβαίνει ὁ Ἰσοῦφ ἀγᾶς, κι' αὐτὸς ὁ Ἰσοῦφ Ἀράπης,
 Πιάνει τσακίζει γόνατα, πιάνει συντρίβει χέρια...»

(35) Μοῦ τῷδωκε μιὰ μάγισσα ζευγάρι μ' ἄλλο ἓνα...

Συνήθιζε ὁ παμπόνηρος αὐτὸς Τύραννος νὰ δίνει ὑπερφυσικὴ ἀξία καὶ δύναμη στὰ τιποτένια πράγματα, ποῦ χάριζε στὸν ἓνα καὶ στὸν ἄλλο.

(36) Καὶ νὰ μοῦ φικιάνης τὸν καφφὲ σὰν τὸν Ταχὴρ Ἀμ-
 Ἰδὲ καὶ τὴν 29ῃ σημείωση. [πάζη;

(37) μπύρρο μου!

Ἀρβανίτικη λέξη καὶ σημαίνει παλληκάρι. Αὐτὴ τὴ λέξη τὴ συνήθιζε πολὺ ὁ Ἀλῆ-πασίας.

(38) σὰν τὸν Τσιαούση Πρίφτη....

Τσιαούση-Πρίφτης εἶταν ἓνα ξακουσμένο παλληκάρι ἀπὸ τὸ Χόρμοβο, ἐχτρὸς προσωπικὸς τοῦ Ἀλῆ-πασίας. Τὸν κυνηγοῦσε, γιὰ νὰ τὸν ἐξοντώσῃ, καὶ στὸ τέλος τὸν ἐπιασε, κι' ἔβαλε καὶ τὸν ἐψησαν ζωντανό. Πρωτόφανο μαρτύριο!

(39) τὲς τρεῖς

Εἶδος ἄσκησης μὲ τρία πῆδημα στήν ἀράδα.

(40) Ὅταν ἐπιασε μ' ἀπιστιά ὁ Ἀλῆ-πασίας τὸ Τζα-
 θέλλα, μὲ τοὺς Σουλῳῳές του, ἡ Ἱστορία λέγει ὅτι, ἓνας

Σουλιώτης κατώρθωσε νὰ ξεφύγῃ καὶ νὰ δώσῃ τὴν εἰ-
δηση στὸ Σούλι, ἀλλ' ὑπάρχει καὶ παράδοση, ποῦ λέγει
ὅτι κι' ὁ Κύρ Μάνθος τοὺς εἰδοποίησε. Προτίμησα τὴν
παράδοση γιὰ νὰ ικανοποιήσω τὴ ἀδικημένη μνήμη τοῦ
Κύρ Μάνθου, ἀπὸ κάμποσους μεγαλόσχημους δραματικούς.

(41) Ἀμποτενάχωδ, τι μοῦ λέν τὰ χεῖλῃ σου, Κύρ Μάνθο,
Καὶ νάχῃς σὺ ὅ, τι μοῦ λέει τὴν ὥρα αὐτὴ ἡ καρδιά σου.

Ὁ Ἀλῆ-πασίας, συνήθιζε νὰ λέγῃ σ' ἐκείνους, ποῦ
τὸν εὐχίωνταν: — «Ὁ, τι μοῦ λέν τὰ χεῖλῃ σου, ὥρῃ
μπύρρο, νὰ τὸ ἔκω ἐγκώ, κι' ὅ, τι μοῦ λέει ἡ γκαρδιά
σου νὰ τῶκῃς ἐσύ.»

(42) Ποτέ, ποτέ τὴν ἀπιστιά δὲν εἶχα σύντροφό μου...

Οἱ Σουλιῶτες ἀλήθεια δὲν καταδέχονταν ποτέ νὰ κάμουν
ἀπιστιά. Λέγουν ὅτι μιὰ φορὰ πέρασε ὁ Ἀλῆ-πασίας ἀπὸ
μιὰ μεριά, ποῦ μπορούσε νὰ τὸν σκοτώσῃ ὁ Νότης Μπότσια-
ρης. Σήκωσε μάλιστα καὶ τὸ ντουφέκι του ὁ Νότης καὶ
τοῦ τὸ ζύγιασε, ἀλλὰ δὲν τὸ ἀποφάσισε, ἀπὸ φόβο μὴ
τὸν κατηγορήσουν ὅτι μεταχειρίστηκε ἀπιστιά.

ΠΡΑΞΗ 3η

(28) Καλῶς ὤριες.... στὸν τόπο τὸν δικό μας...

Τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ χαιρετισμοῦ εἶναι πολὺ δημοτικὸ
στὴν Ἡπειρο, καθὼς καὶ τό: καλῶς ὤριες στὸ σπίτι μας.

(29) δὲν τὰ παίρει ὁ νοῦς μου—δὲν τὰ νοιώθει.

(30) Σελ. 74 Στίχος 5) στή ρίζα τοῦ κυπαρισσιοῦ εἶναι
[θαμμένη ἡ νύφη.

Τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀξίας καὶ ἐκείνους ἀκόμα, ποῦ
ἀπέθνησκαν τραγικά, τοὺς ἔθαφταν σὲ μέρος φαινόμενο,
καὶ κάτω ἀπὸ δέντρο, δὲν ἔβαναν ἄλλο νεκρὸ καὶ στὸ
μνημὰ τους.

(31) Πό τ' Ἀγιον Ὁρος ἔρχομαι....

Λέγουν ὅτι ὁ Σαμουήλης, φεύγοντας ἀπὸ τὸ Σούλι, εἶχε πάγει στὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅτι ἐκεῖ εἶχε μάθει πολλὰ γράμματα γιὰ τὴν ἐποχὴ του, καὶ ὅτι ἤξερε καὶ ρωσικά, διότι εἶχε πάγει στὴ Ρωσσία, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἰβηρίτικου, μοναστηριοῦ.

(32) Ὁ φλογισμένος Σπύρος....

Τὸ ἐπίθετο φλογισμένος ὡς καὶ τὸ καμένος, ζαλιάρης κλ. παρακολουθᾷ τοὺς ἀγworθανατισμένους.

(33) Δὲν εἶναι λίγοι, οὐδὲ πολλοί, μὲν εἶναι ὀγδοῶντα.

Ἡ Ἱστορία τοῦ μακαρίτου Π. Ἀραβαντινοῦ ἀναφέρει ὅτι εἶταν ἐβδομήντα δύο, ἀλλὰ μοῦ ἄρесе πλιώτερο καὶ γιὰ τὸ στίχο καὶ γιὰ τὴν ἰδέα ὁ στρόγγυλος ἀριθμὸς ὀγδοῶντα.

(34) Ὁ μισὸς του σαράντα ἀπὸ τὴν κάθε φάρα.

(35) Παπᾶ Ζῆκος Ρώσσης.

Ἐνας παπᾶς, πρόπαππος τοῦ ἐξόχου Καθηγητῆ τῆς Θεολογίας στὸ Ἐθνικὸ Πανεπιστήμιον κ. Ζήκου Ρώσση, ἔκαμε πολλὰ θαύματα παλληκαριᾶς ἐναντίον τῶν Τούρκων στὰ Νντερβίζιανα. Τέτοιον παπᾶ νόμισα σωστὸ νὰ βάλω ὡς ἐφημέριο τοῦ Σουλιοῦ. Ἄν ὠνομάζονταν Παπᾶ Ζῆκος δὲν τὸ ξέρω, ἀλλὰ τὸν ὠνόμασα ἔτσι γιὰ νὰ τὸν συνδέσω καὶ ὀνομαστικῶς μὲ τὸν κ. Καθηγητῆ, ἀφοῦ μάλιστα συνηθίζεται οἱ ἀπόγονοι νὰ παίρουν τὰ ὀνόματα τῶν προγόνων.

(36) Θεέ μου μεγαλοδύναμε, πολυέσπλαχνε καὶ ἅγιε

Γιὰ τὴ γλωσσικὴ ἐνότητα τοῦ ἔργου μου, διασκεύασα στὴ ὀμιλουμένη τὴν ἐπιμνημόσυνη δεῆση, προσπαθώντας νὰ διατηρήσω τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς.

(37) μὲ πνεύματα δικαίων...

«Μετὰ πνευμάτων δικαίων τετελειωμένων, τὰς ψυχὰς τῶν δούλων σου, Σῶτερ, ἀνάπαυσον»

(38 καὶ 39) Μέσα σὲ τόπους φωτεινοὺς καὶ χλο-
[ερὰ λειοδάδια

«... Ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἐν τόπῳ χλοερῷ...»

(40) Καὶ κάθε θεληματικὴ ἢ ἀθελὴ ἀμαρτία...

«Συγχώρησον αὐτοῖς πᾶν πλημμέλημα ἀκούσιον ἢ ἐκούσιον...»

(41) «Κάθε κατὰρα λύσε τους...

«... Λύσον...κατάραν, εἴτε ἱερέως, εἴτε ἀρχιερέως...

(42) Ἡ λύπη μᾶς ἀδελφωσε, κι' ὁ πόνος μᾶς ἐνώνει...

Πολλοὶ ἐχτροί, καὶ τότε καὶ σήμερα ἀκόμα, φιλιόνονται,
ὅταν τύχη κανένας θάνατος ἀναμεταξὺ τους.

(43) Τέτοια ἐλευτεροστομία δὲν εἶναι ἀσυνήθιστη καὶ
σήμερα ἀκόμα στὲς γυναῖκες ἐκείνων τῶν μερῶν, ἀλλὰ
πλιώτερο σ' ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, καὶ μάλιστα στὴ Τζαβέλλα-
λαίνα.

(44) Νεκρὸν ἂν σὲ συχώρεσα καὶ τὴ μεγάλη ἔχτρα,
Ποῦ στὴν καρδιά μου ἔδωκε προσπάθησα νὰ σβήσω,
Ὡς ζωντανὸ σὲ μάχομαι καὶ σὲ μισώ... Τζαβέλλα!

Ἡ ἔχτρα εἶνε πατρικὴ. Σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴ μάντρα
Ὡς δέκα εἶναι μνήματα, ὅπου μᾶς ξεχωρίζουν.

Θέλησα νὰ παραστήσω ὅτι, ἡ συχώρεση εἶχε τὸ λόγο
της, ἂν ὁ Τζαβέλλας εἶταν πιεθαμένος, ὕστερα ἀπὸ μιὰ
τέτοια μεγάλη ἔχτρα, ποῦ εἶχε προξενήσει πολλοὺς θά-
νάτους ἀνάμεσα στὲς δυὸ αὐτὲς μεγάλες οἰκογένειες.

(45) Δέκα ὀχτὼ ξαδέρφια μου, κι' εἴκοσι δυὸ μου
[ἀνήψια

Οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ μπῆκαν, γιὰ νὰ κάμουν τὸν ἀριθμὸ
σαράντα, ποῦ παραδεχτήκαμε ὅτι εἶχε στείλει ἡ κάθε φάρα.

(46) λογαριασμὸ καινούργιο μᾶς ἀνοίγεις...

Δηλαδή αρχίζει νέα ἔχτρα καὶ νέες ἀντεκδίκησες.

(47) Ἀνήψια καὶ ξαδέρφια μου τὸ Σούλι ἔχει ἀκόμα Πολλά, καὶ ὅσα σοῦ χρωστῶ μπορεῖς νὰ τὰ ζητήσης.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ ἀντεκδίκηση δὲν περιωρίζονταν μόνο σ' ἐκεῖνον, ποῦ ἔκανε τὸ φόνο, ἢ στ' ἀδέρφια του, καὶ τοὺς ἄλλους κεντινοὺς συγγενίδες του, ἀλλὰ ἔφτανε κι' ὡς τοὺς πλιὸ μακρυνούς. Ἔτσι γίνεται ἀκόμα καὶ σήμερ.

(48) ... ἡ Τελευταία Κρίση

Ὁ Σαμουήλης εἶχε τέτοια μονομανία γιὰ τὸ κάθε τι ν' ἀναφέρῃ τὴν Τελευταία Κρίση, ἥτοι τὴ Δευτέρη Περουσία, ὥστε τὸν παραγκώμισαν «Τελευταία Κρίση».

(49) Νομίζεις ὅτι ἄφησα ἐγὼ τὸ Ἅγιον Ὅρος...

Εἶπαμε καὶ στὴν 31 σημείωτη ὅτι, ὁ Σαμουήλης εἶταν στὸ Ἅγιον Ὅρος, πρὶν ἔρθῃ στὸ Σούλι.

(50) Γιὰ σένα, ἀσποντέ μου ἔχτρέ, καὶ τὴ γενιά σου ὅλη Ἡ ἀντεκδίκηση δὲν περιωρίζανταν, στοὺς στενοὺς ἀλλὰ ἔφτανε καὶ στοὺς πλιὸ μακρυνούς συγγενίδες, ὅπως τὸ εἴπαμε.

ΠΡΑΞΗ 4η

(51) Τρία μπαίράκια (1) κίνησαν τὰ τρία ἀράδα Τῶνα εἶταν τοῦ Μουχτάρ-πασια, τ' ἄλλο Μέτσο-Μπόννο, Τὸ τρίτο τὸ καλύτερο, εἶταν τοῦ Σιλιχτάρη...

Αὐτοὶ οἱ τρεῖς στίχοι εἶναι οἱ πρῶτοι στίχοι δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, αὐτῆς τῆς περιστασης τῆς ἰδίας.

(52) ... τὸν ξακουστὸ Βοριᾶ του.

Δὲ γνωρίζομε πῶς λέγονταν τὸ ἄλογο τοῦ Ἀλῆ-πασια. Τ' ὄνομα αὐτὸ τὸ πῆρα ἀπὸ τὸν Βαλαωρίτη, ἃν καὶ δὲν τὸ ὑποθέτω ἱστορικό.

(1) Σημαῖες, ἥτοι στρατιωτικὰ σώματα, σὰν νὰ εἰποῦνε συντάγματα.

(53) καθένα από έφτακόσους

Τόν αριθμό αυτό τόν έβαλα, για να φανερώσω ότι σ' εκείνη τήν εποχή τò Σούλι έβγαζε δυò χιλιάδες άπάνω κάτω πολεμιστάδες, όπως λέγει κι 'ή Ιστορία.

(54) Είναι ιστορικό, ότι τò σχέδιο του πολέμου τò είχε δώσει ο Μπότσαρης.

(55) Τ' όνομα Κώστας τò έβαλα στο Σέχο, όχι διότι γνώριζα ότι, αληθινά έτσι λέγονταν εκείνος ο Σέχος, αλλά για να προσφέρω τήν ευγνωμοσύνη μου στον άπόγονο των Σεχάίων Συνταγματάρχη Κώστα Σέχο, ταξίαρχο τής 2ης ταξιαρχίας του έλληνικού Στρατού των ήπειρωτικών συνόρων στον άτυχό μας πόλεμο του 1897. που πρώτος πάτησε τούρκικο έδαφος, διαβαίνοντας τόν Άραχτο στο Μπάνι, έχοντας πρωτοπορεία τόν άνδρείο μακεδόνα ταγματάρχη κ. Μ: Γεραγιάννη. Και όμως ο άντρείος αυτός στρατιώτης πολύ άδικα πικράθηκε από τους επίτηδεις και τους ενόχους, και πρό πάντων από τόν ελαφρό έφημεριδογραφία μας, και πήγε στον τάφο πρόωρα!

Έπειδή παρακολούθησα τήν εκστρατεία εκείνη, ως πολεμιστής και δημοσιογράφος, και πρό πάντων ως Ήπειρώτης, και μπορώ να είπω ότι, γνωρίζω καλά τὰ πράγματα του Ήπειρωτικού Στρατού, χύνω σ' αυτές έδω τες γραμμές ένα δάκρυ για τόν άντρείο ταξίαρχο Κώστα Σέχο. Αιώνία του ή μνήμη!

(56) Ο Άϊ-Ήλιάς του τώβαλε μονάχος στο κεφάλι

Είναι ιστορικό ότι, ο πόλεμος αυτός του Σουλίου έγινε στις 20 Ιουλίου (1792) ήμέρα, που γιορτάζεται ο Προφήτη-Ήλιάς.

(57) Είναι γιατρός των άστενών του Σουλίου προστάτης

Τò τροπάρι του Προφήτη Ήλία τόν αναφέρει ότι διώχνει

τές ἀρρώστιες καὶ καθαρίζει τοὺς λεπρούς... ἀνόσους ἀποδιώκει καὶ λεπρούς καθαρίζει, διό καὶ τοῖς τιμῶσιν αὐτὸν βρῦει ἰάματα. »Τὸ Σούλι εἶχε κι' ἐκκλησιά στ' ὄνομα τοῦ Προφήτη - Ἡλία καὶ τὸν δόξαζε ὡς προστάτη του.

(58) Ἰδὲ τὴ 52 σημείωση

(59) Αὐτοὶ οἱ τέσσερες στίχοι εἶναι ἀπὸ τραγοῦδι δημοτικό, ποῦ ἀναφέρεται σ' αὐτὴ τὴ νίκη τοῦ Σουλίου.

(60) εἶν' ὡς ὀχτῶ χιλιάδες.

Ὁ ἱστορικός Φίνλας ἀναφέρει ὅτι σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο χάθηκαν ὀχτῶ χιλιάδες τουρκαρβανίτες. Ἄλλοι ἱστορικοὶ τοὺς καταβάzzουν σ' ἑξῆ χιλιάδες. Προτίμησα τὸ μεγαλύτερο ἀριθμὸ, γιὰ τὴ μεγαλοπρέπεια.

(61) Εἶχε φυσέκια στὴν ποδιά, στερνάρια στὸ ζωνάρι, Εἶχε καὶ παραφύσεκα τρογύρω στὸ φακιόλι.

Αὐτοὺς τοῦ δυο στίχους τοὺς πήρα ἀπὸ τὸ τραγοῦδι τῆς Τζαβέλλαινας.

(62) Ὡς ἑκατὸ λαβώθηκαν, κι' ὡς ἐβδομῆντα πέντε Σκοτώθηκαν.... Ἀνάμεσα στοὺς τόσοι λαβωμένους Καὶ δυὸ γυναῖκες βρίσκονται...

Οἱ ἀριθμοὶ εἶναι ἱστορικοί.

(62 Σελ. 107) Ἐσένα πρέπουν τ' ἄματα ἔσένα τὰ
[τοιαπράζια,

Ἐσένα κι' ἄλογο καλὸ νὰ περπατᾷς καβάλλα.

Αὐτοὶ οἱ στίχοι εἶναι δημοτικοί.

(63) Τρία μολύβια ἀραδιαστὰ τὸν ἔχουν χτυπημένο κτλ.

Ὁ ἀριθμὸς τρία μολύβια, τρία ντουφέκια, τρία πουλιὰ συνηθίζεται πολὺ στὰ δημοτικὰ τραγοῦδια, καὶ γι' αὐτὸ τὸν μεταχειρίστηκα κι' ἐγὼ ἐδῶ.

(65) σ' ἐμένα τὰ χρωστᾷτε

Ὁ Ταχὴρ Ἀμπάζης ἀπ' ὅλους τοὺς τουρκαρβανίτες

τῆς Αὐλῆς τοῦ Ἀλῆ-πασια διακρίνονταν ὡς φίλος τῶν χριστιανῶν.

(66) Τῇ συνθήκῃ αὐτῇ τὴν πῆρᾶ ἀπὸ τὴν Ἱστορία τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ (Π. Α. Σ.) καὶ τῇ στιχοῦργῃ μόνον.

(67) Ἀγᾶ μου, καλῶς ὤρισες στὸ σπῖτι τὸ δικό μας...

Συνηθίζονταν καὶ συνηθίζεται ἀκόμα καὶ σήμερα στὴν Ἡπειρο, νὰ παραθέτουν τραπέζι στὸν ξένο, ὅποια ὥρα κι' ἂν εἶναι, καὶ νὰ τοῦ εὐχρηθοῦν τὸ «καλῶς ὤρισες» ἀκόμα μιὰ φερά.

(68) Ἡ λαϊκὴ παράδοση λέγει ὡς πατρίδα τῶν τούρκων τὴν Κόκκινη Μηλιά. Ἴσως ἡ ὀνομασία αὐτὴ νὰ εἶναι συμβολικὴ, ἴσως καὶ ἐπέκταση τοῦ ὀνόματος Ἰκόνιο, ὅπουθε ἤρθαν καὶ οἱ λεγόμενοι Κονιάροι τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας.

(69) Μεταλαβαίνει τοῦ Θεοῦ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα..

Ἡ μεταλαβιὰ εἶναι ἀναπόφευκτη στὲς τελευταῖες στιγμὲς τοῦ ἀρρώστου.

(70) Πολὺ συνηθίζεται καὶ σήμερα ἀκόμα στὴν Ἡπειρο νὰ τραγουδοῦν οἱ ἐτοιμοθάνατοι. Θεωρεῖται παλληκαριὰ τὸ τραγοῦδι στὲς τελευταῖες στιγμὲς, καὶ οἱ ἀντρεῖοι προσπαθοῦνε νὰ τραγουδοῦν καὶ ν' ἀποφέγουν τοὺς βόγγους καὶ τὲς λιποψυχίες. Ὁ πάππος καὶ ὁ πατέρας μου, ἀπέθαναν μὲ τὸ τραγοῦδι στὸ στόμα.

(71) Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ εἶναι δημοτικόν, διασκευασμένο. Τὸ προτίμησα, ὡς πλὴθὺν συνηθισμένο ἀπὸ τοὺς ἐτοιμοθάνατους.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

152-47)

8-2(4329)

Ημερομηνία επιστροφής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

889.232

ΧΡ Χρηστοβάσιλη, Χ.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας